



## รายงานการวิจัย

การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมาภิบาลเพื่อแก้ปัญหาความยากจน  
ของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธร

จำรัส บุคตาพงษ์

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยญาณสังวร  
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย  
ประจำปีงบประมาณ 2554

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย



## รายงานการวิจัย

การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมมิกัตถะประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจน  
ของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธร  
The Application of Thittadhammikathaprayoet Principle for Solving the  
Problems of the Poverty of PlaSom Producer Community in Municipal  
Government, Muang District, Yasothon Provinc

จํารัส บุคดาพงษ์

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยญาณสังวร  
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย  
ประจำปีงบประมาณ 2554

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

## บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร 2) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่มีต่อการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธรเพื่อแก้ปัญหาความยากจน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ พบว่า เพศหญิงมากกว่าเพศชาย จำนวน 296 คน คิดเป็นร้อยละ 78.5 จำแนกตามกลุ่มอายุ คือ อายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 26.8 จำแนกตามระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 33.2 สภาพทางเศรษฐกิจ ครอบครัวมีรายได้ ต่อปีเฉลี่ยโดยประมาณ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ 80,001-90,000 บาท จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 25.7 ส่วนการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือ อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามา สมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควร กัลยาณมิตตตา การคบหาคนดีเป็นมิตร และอุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร และสมมติฐานการวิจัย พบว่า มีความสัมพันธ์กันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่  $p=.05$  ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพทั้ง 23 คน เป็นไปในลักษณะเดียวกัน แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ สภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของชุมชน การมีส่วนร่วม และการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์

**คำสำคัญ :** 1. การประยุกต์ใช้ 2. ทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 3. ความยากจน 4. ชุมชน  
5. ปลาสาม

## Abstract

The research aimed to study the application of the Buddhist doctrine on the present life 1) to solve the poverty problem by the fermented fish production community in Yasothorn municipality, and 2) to analyze the relation of the Buddhist doctrine in solving the poverty problem and 3) to recommend the guidelines in applying the Buddhist doctrine on the present life to solve the poverty problem. The research was qualitative and quantitative. The research instruments were a questionnaire and the in-depth interview.

The research findings were as follows. A majority of the respondents were females (78.5%), aged over 55 (26.8%); they had an upper secondary school (33.2%); 97 of them earned an income of 80,001-90,000 baht a year (25.7%). The Buddhist doctrine on the present life was applied by the subjects in the study was moderate. The doctrine on property care, moderate livelihood, good companionship and diligence was found to be related with a statistical significance at  $p=.05$ . The qualitative data were divided into three issues: environment, community life and participation and application of the Buddhist doctrine in the study.

Keywords : 1. Application 2. Buddhist Doctrine of Now-and-Here Life 3. Poverty 4. Community 5. Sour Fermented Fish.

## กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่องนี้ได้รับงบประมาณทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2554 ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ อธิการบดี รองอธิการบดี และผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร ที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ ราโชติ ที่ปรึกษาโครงการวิจัย และ ดร.สุชาติ เมืองแก้ว ผู้เชี่ยวชาญ ที่ได้เมตตาให้คำแนะนำ เสนอแนะและตรวจสอบแก้ไขปรับปรุง ข้อบกพร่องของการวิจัยนี้ให้มีความสมบูรณ์และสำเร็จลุล่วงด้วยดี และขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย พระสุทธิสารโสภณ เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธรรมยุต) พระปริยัติธีรวงศ์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร และพระมหาจรรย์ทอ ปโยโค อาจารย์ประจำ วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ขอขอบพระคุณ คณะผู้ร่วมวิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกรูป/ท่าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการถ่ายทอดข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้และประสบการณ์อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร และบุคลากรทุกรูป/ท่านที่ได้ให้การสนับสนุนในการทำวิจัยจนสำเร็จด้วยดี กราบขอบพระคุณบุพการีผู้ให้ชีวิตและถนนมเลียงดูมาตลอดและขอบคุณครู-อาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสาทรณวิทยาการอันเปรียบดุจประทีปส่องนำทางในการดำเนินชีวิตด้วยความเมตตาตลอดมา

ผู้วิจัย หวังว่าคงจักเป็นประโยชน์แก่ชุมชน สังคมตลอดถึงหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จักใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสิ่งที่มีคุณค่าคู่กับสังคมต่อไป

จำรัส บุคตาพงษ์  
หัวหน้าโครงการวิจัย

## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญคำย่อ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ฅ
<b>บทที่ 1 บทนำ</b>	<b>1</b>
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย	1
1.2 คำถามการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	4
1.4 สมมติฐานการวิจัย	4
1.5 ขอบเขตของโครงการวิจัย	4
1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	5
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ	5
1.8 หน่วยงานที่นำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์	5
<b>บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</b>	<b>6</b>
2.1 หลักธรรมที่ภูธธัมมิกัตถะประโยชน์	6
2.2 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	17
2.3 เศรษฐกิจพอเพียงกับการแก้ปัญหาความยากจน	19
2.4 ปัญหาความยากจน	21
2.5 หลักพุทธธรรมกับการแก้ไขปัญหาความยากจน	35
2.6 ปลาส้ม	41
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	44
2.8 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย	49
<b>บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย</b>	<b>50</b>
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	50
3.2 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	50

## สารบัญ (ต่อ)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	51
3.4 วิธีการสร้างเครื่องมือ	51
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	52
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	52
3.7 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	53
<b>บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล</b>	<b>54</b>
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	54
4.2 ขั้นตอนการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	54
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	55
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์หลักที่กฎธัมมิกัตถะประโยชน์	62
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	67
<b>บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ</b>	<b>73</b>
5.1 สรุปผลการวิจัย	75
5.2 อภิปรายผล	78
5.3 ข้อเสนอแนะ	79
<b>บรรณานุกรม</b>	<b>81</b>
<b>ภาคผนวก</b>	<b>83</b>
ภาคผนวก ก : แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	84
ภาคผนวก ข : แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	90
ภาคผนวก ค : ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	93
ภาคผนวก ง : รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์	95
ภาคผนวก จ : ภาพประกอบการสัมภาษณ์	97
<b>ประวัติผู้วิจัย</b>	<b>105</b>

## สารบัญคำย่อ

ผู้วิจัยใช้พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับครบรอบ 200 ปี แห่งราชวงศ์จักรี  
กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525 และคัมภีร์ปกรณ์วิเสสภาษาไทย โดยมีคำย่อ และคำเต็ม  
ของคัมภีร์เรียงตามลำดับ ดังนี้

คำย่อ		คำเต็ม
พระสุตตันตปิฎก		
อง.สuttak.	สุตตันตปิฎก	องคฺตุตฺตนิกาย ทุกฺนิปาต
อง.อฏฺฐก.	สุตตันตปิฎก	องคฺตุตฺตนิกาย ทุกฺนิปาต

สำหรับตัวเลขที่อยู่หลังชื่อย่อของคัมภีร์ ดังนี้

แบบ 3 ตอน คือ เล่ม/ข้อ/หน้า ใช้อ้างอิงพระไตรปิฎก เช่น ขุ.ธ. 25/355/367. หมายถึง  
สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธมมปท เล่มที่ 25 ข้อที่ 355 หน้าที่ 367. เป็นต้น



## สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมือง ยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ที่ตอบแบบสอบถาม	55
4.2 จำนวนและร้อยละสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมือง ยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธรที่ตอบแบบสอบถาม	58
4.3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้ แก้ปัญหาความยากจน	63
4.4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้ แก้ปัญหาความยากจน ด้านอนุฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร	63
4.5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้ แก้ปัญหาความยากจน ด้านอารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้	64
4.6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้ แก้ปัญหาความยากจน ด้านกัลยาณมิตตตา การคบหาคนดีเป็นมิตร	65
4.7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้ แก้ปัญหาความยากจน ด้านสมชีวิตาการเลี้ยงชีพตามสมควร	66

ตารางแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 แสดงจำนวนและร้อยละของประชาชนผู้ผลิตปลาสดในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ด้านเพศ	56
2 แสดงจำนวนและร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาสดในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ด้านอายุ	57
3 แสดงจำนวนและร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาสดในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ด้านระดับการศึกษา	57
4 แสดงจำนวน และร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาสดในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ด้านครอบครัวว่ามีรายได้ต่อปีเฉลี่ย โดยประมาณ	60
5 แสดงจำนวนและร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาสดในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ด้านปัจจุบันท่านมีหนี้สินหรือไม่	60
6 แสดงจำนวน ร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาสดในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ด้านแหล่งหนี้สิน	61
7 แสดงจำนวนและร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาสดในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ด้านท่านสามารถชำระหนี้เงินกู้คืนได้ตามเงื่อนไขของแหล่งหนี้หรือไม่	61
8 แสดงจำนวนและร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาสดในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ด้านท่านสามารถชำระหนี้เงินกู้คืนได้ตามเงื่อนไขของแหล่งหนี้หรือไม่	62
9 แสดงจำนวน และร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาสดในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ด้านกรณีท่านไม่สามารถชำระหนี้เงินกู้คืนได้ตามเงื่อนไขของแหล่งหนี้หรือไม่	62

# บทที่ 1

## บทนำ

### 1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

ปัจจุบันปัญหาสังคมมีความหลากหลายและหลายรูปแบบตลอดถึงมีความสลับซับซ้อนแตกต่างจากเดิมมาก ปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญต่อภาคประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือการดำเนินชีวิตในสังคมความเป็นอยู่หรือเรียกว่าปัญหาเศรษฐกิจทางสังคม ประชาชนหรือชุมชนในระดับท้องถิ่นคือผู้แบกรับภาระปัญหาจากวิกฤตทางเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้ส่งผลกระทบต่อทั้งโดยตรงและโดยอ้อมของวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศและของโลก ประชาชนประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจค่าครองชีพรายวันอันนำไปสู่การขาดหลักการในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและเหมาะสม ภาครัฐได้มีการกำหนดแผนงานในการแก้ปัญหาความยากจนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อลดช่องว่างของจ่ายและเพิ่มรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างงานและยกระดับรายได้ของประเทศและชุมชนในท้องถิ่น รัฐบาลบางยุคบางสมัยได้ให้ความสำคัญกับปัญหาความยากจนของประชาชนและมีนโยบายแก้ปัญหาความยากจน มีการตั้งเป้าหมายไว้ว่าคนจนในประเทศจะต้องหมดไปภายใน 5 ปีข้างหน้า มีการเอาเงินไปให้ชุมชนในรูปแบบเงินกองทุนกู้ยืมหมู่บ้านละหนึ่งล้านบาท มีการส่งเสริมการผลิตสินค้าของชุมชนภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการเอื้ออาทร เป็นต้น บทสรุปจะเห็นภาพได้ชัดเจนถึงเจตนารมณ์ในการแก้ปัญหาความยากจนให้กับประเทศชาติ ชุมชน และท้องถิ่นต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และการแก้ปัญหาในเชิงสังคมสงเคราะห์เป็นสำคัญซึ่งมีนักเศรษฐศาสตร์หลายคนเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างเพราะเห็นว่า ความยากจนเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง เป็นปัญหาที่ต้องแก้ที่การปรับเปลี่ยนตามนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลโดยภาพรวมของสังคมไทย

จังหวัดยโสธร ประกอบด้วย 9 อำเภอ 78 ตำบล ประชากรโดยรวมประมาณห้าแสนกว่าคน และมีประวัติการก่อตั้งยาวนานกว่า 37 ปี ประชาชนโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและพาณิชย์กรรมบ้างบางส่วน จากปัญหาชาติเรื่องความเป็นอยู่ของประชาชนดังกล่าวทำให้ประชาชนหรือชุมชนในจังหวัดยโสธรผู้อาศัยในท้องถิ่นแบบเดิมก็มีผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจแฉกเช่นประชาชนในภูมิภาคอื่น ๆ และด้วยความเป็นอยู่ที่มีเพียงอาชีพหลักคือเกษตรกรรมและมีอาชีพเสริมคือการทำปลา ส้ม อันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เพื่อจำหน่ายและเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่นประจำจังหวัดที่ก่อให้เกิดรายได้ทำให้ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองยโสธรมีรายได้เพิ่มขึ้นสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตามที่ได้มีพระราชกระแสรับสั่งแนะแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสำคัญ และนับเนื่องมาจนถึงวันนี้ วิกฤตการณ์เศรษฐกิจของประเทศก็ยังคงอยู่ สมควรที่สังคมได้ทบทวน

พระราชกระแสกันอีกสักครั้ง เพื่อให้หม่อมนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังและให้เกิดผล เพื่อนำให้ตัวเราและชาติบ้านเมืองได้ผ่านวิกฤตที่กำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ ด้วยสติที่มั่นคง ปัญญาที่เฉียบแหลม และด้วยความรู้ความเข้าใจ อย่างลึกซึ้ง เพื่อปรับวิถีชีวิตของพวกเราชาวไทยให้ยึดมั่นแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างและยึดมั่นวิถีชีวิตไทย

การดำเนินชีวิตของประชาชนระดับชุมชนผู้ผลิตปลาสำ้มจังหวัดยโสธรตรงตามยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ดังนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคมไทยจึงให้ความสำคัญลำดับสูงกับการพัฒนาคุณภาพคน เนื่องจาก “คน” เป็นทั้งเป้าหมายสุดท้ายที่จะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบจากการพัฒนา ขณะเดียวกันเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อไปสู่เป้าประสงค์ที่ต้องการ จึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุล ทั้งจิตใจ ร่างกาย ความรู้และทักษะความสามารถ เพื่อให้เพียบพร้อมทั้งด้าน “คุณธรรม” และ “ความรู้” ซึ่งจะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” รอบคอบและระมัดระวัง ด้วยจิตสำนึกในศีลธรรมและ “คุณธรรม” ทำให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถตัดสินใจโดยใช้หลัก “ความพอประมาณ” ในการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต อดทนขยันหมั่นเพียร อันจะเป็น “ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” ให้คนพร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นและสังคมที่สงบสันติสุข ขณะเดียวกันเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ มีเสถียรภาพและเป็นธรรม รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานการดำรงชีวิตและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน นำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน<sup>1</sup>

รัฐบาลได้มีกรอบนโยบายการบริหารประเทศโดยเน้นเรื่องเศรษฐกิจชุมชนสานต่อจากรัฐบาลอย่างต่อเนื่องในการที่จะพัฒนาประเทศในระดับท้องถิ่นหรือชุมชน เช่น โครง SML เป็นต้น สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นกับสังคม ชุมชนโดยเฉพาะจังหวัดยโสธร และจังหวัดอื่น ๆ ในการพัฒนาท้องถิ่นและพัฒนาประเทศตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและดำเนินตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเรื่องประโยชน์ในปัจจุบันหรือทิวภูมิคุ้มกันภัยประโยชน์ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของผู้คนเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของสังคมไทย สภาพการณ์ปัจจุบันปัญหาหนึ่งที่มีความจำเป็นและควรเร่งด่วนแก้ไข คือปัญหาเรื่องความเป็นอยู่ การดำเนินวิถีชีวิตที่ผิดกลุ่มชุมชน ประชาชนบางกลุ่มก่อตัวเป็นกลุ่มกวนเมือง บางกลุ่มยึดติดวัตถุนิยมที่อำนวยความสะดวกต่าง ๆ หลงใหลในความศิวิไลซ์ของเทคโนโลยีทันสมัยอย่างไม่มีการสิ้นสุด ประมาทหัวเมา ขาดจิตสำนึกในการดำเนินชีวิต

<sup>1</sup> แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10, หน้า 47.

อย่างรู้เท่าทันยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดการแสวงหาเกินความพอดี เกินตัว และเกินความจำเป็นเป็นผลให้เบียดเบียนตน ผู้อื่นและสังคมเป็นวิถีแห่งปัญหาความเป็นอยู่ของสังคม การดำเนินชีวิตจึงเต็มไปด้วยความทุกข์ ความยากจน นำมาซึ่งปัญหาสังคมมากมาย เช่น รายได้ไม่เพียงพอแก่รายจ่าย มีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบอย่างที่ปรากฏในปัจจุบันซึ่งเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวแห่งวิถีของการดำเนินชีวิตของสังคมไทยปัจจุบันอันเกิดจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ วิกฤตการณ์เศรษฐกิจของประเทศและของโลก อันเนื่องมาจากรายได้น้อย รายจ่ายมาก เกิดภาวะชบเซาในการซื้อและขาย เหตุดังกล่าวเป็นเหตุผลที่บ่งถึงความเป็นอยู่ของครัวเรือน ชุมชนและสังคม ซึ่งเกิดมีหนี้สินล้นพ้นตัวก่อให้เกิดความยากจนในชุมชนทั้งหนี้สินในระบบและนอกระบบของผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่นการทำปลาซึ่มในชุมชนเมืองยโสธรในปัจจุบัน เป็นต้น

ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งของการแก้ไขปัญหาความยากจน สร้างความเข้มแข็งและมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน และจะเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นกับชุมชนเทศบาลเมืองยโสธร ตัวอย่างผู้ประกอบการที่ประสบผลสำเร็จ เช่น ร้านแม่น้อยปลาซึ่ม ที่ดำเนินการโดย นางบัวไข ชื่นตา อายุ 56 ปี การศึกษาระดับ ประถมศึกษาปีที่ 4 สถานภาพสมรส และมีบุตรจำนวน 2 คน ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านสิงห์ท่า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร และได้ประกอบการทำปลาซึ่มมานานกว่า 30 ปี จำหน่ายสินค้าทั้งปลีกและย่อยกิโลกรัมละ 50-70 บาท และมียอดจำหน่ายเฉลี่ยต่อวัน ๆ ละ 50-70 กิโลกรัม ๆ ละ 70 บาท รวม 3,000-6,000 บาท และพาลูกและหลานเข้าวัดกินทานตามฐานะ ประมาณเดือนละ 4-6 ครั้งต่อเดือน<sup>2</sup> ซึ่งในการปฏิบัติตนของนางบัวไข ชื่นตา ดังกล่าวถือเป็นวิถีการและเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชนตัวอย่างหนึ่ง ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าในประเด็นและเรื่องดังกล่าวมีความจำเป็นที่ต้องทำการวิจัย เพราะก่อให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ชุมชน สังคม และประเทศชาติโดยรวม อีกทั้งเรื่องดังกล่าวยังไม่เคยมีผู้ทำวิจัย ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่องนี้

## 1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาซึ่มเทศบาลเมืองยโสธรแก้ปัญหาความยากจนอย่างไร

1.2.2 หลักธรรมมีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนอย่างไรหรือไม่อย่างไร

1.2.3 แนวทางการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่มีต่อการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาซึ่มเป็นอย่างไร

<sup>2</sup>บัวไข ชื่นตา, สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2554.

### 1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธร

1.3.2 เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่มีต่อการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธร

1.3.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธรเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

### 1.4 สมมติฐานการวิจัย

1.4.1 ประชาชนในชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกันมีการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ต่างกัน

1.4.2 ประชาชนในชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกันมีความสัมพันธ์ต่อการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์แก้ปัญหาความยากจนต่างกัน

### 1.5 ขอบเขตของโครงการวิจัย

ในการทำวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 4 ด้าน คือ

1.5.1 ขอบเขตด้านตัวแปรหรือเนื้อหาที่ศึกษา ได้แก่ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) อุภูฐานสัมปทา คือความถึงพร้อมด้วยความขยัน หมั่น เพียร 2) อารักสัมปทา คือ ความถึงพร้อมด้วยความรักษาทรัพย์สินสมบัติที่หามาได้ 3) กัลยาณมิตตา คือความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรที่ดี และ 4) สมชีวิตา คือความเป็นผู้รู้จักใช้ชีวิตที่เหมาะสม

1.5.2 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 23 ชุมชน ประชากร จำนวน 22,240 คน

1.5.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในเขตเทศบาลเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ได้แก่ ประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายตามกลุ่มตัวอย่างแล้วนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และเขียนรายงานผลการวิจัย

1.5.4 ขอบเขตด้านเวลา โครงการวิจัยนี้ได้กำหนดกรอบระยะเวลาไว้จำนวน 1 ปี ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม - กันยายน 2554

## 1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

**1.6.1 การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์** หมายถึง การนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้กับการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นหลักหรือแบบต่อการประกอบธุรกิจปลา سالم ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนให้กับประชาชนในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ ดังนี้

- 1) อุฏฐานสัมปทา หมายถึง ความเป็นผู้มี ความขยัน หมั่น พากเพียร และรวมถึงมานะอดทน
- 2) อารักขสัมปทา หมายถึง ความเป็นผู้มี ความประหยัด อดออมถนอมใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้
- 3) กัลยาณมิตตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักคบมิตรสหายที่ดี ไม่นำพาไปสู่หายนะ
- 4) สมชีวิตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักใช้ชีวิตให้เกิดความเหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ

**1.6.2 ปัญหาความยากจน** หมายถึง ปัญหาที่เกี่ยวกับความยากจนด้านสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายของชุมชนผู้ผลิตปลา سالم ในเขตเทศบาลเมืองยโสธร

**1.6.3 ชุมชนผู้ผลิตปลา سالم** หมายถึง ชุมชน หรือกลุ่มผู้ประกอบอาชีพทำปลา سالم เพื่อจำหน่าย และกลุ่มผู้รับไปเพื่อจำหน่ายในชุมชนเขตเทศบาลเมืองยโสธร

## 1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ

**1.7.1** เป็นแบบอย่างการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในชุมชนผู้ผลิตปลา سالم เทศบาลเมืองยโสธร

**1.7.2** ได้หลักการการแก้ไขแก้ปัญหาคความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลา سالم เทศบาลเมืองยโสธรที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ด้านศาสนาวัฒนธรรมในท้องถิ่นอันเป็นการพัฒนาคน ชุมชน และสังคมให้เจริญงอกงามตามวิถีของพระพุทธศาสนา

**1.7.3** ได้แนวทางในการนำหลักธรรมเพื่อการจัดการและการแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องสัมพันธ์กับชุมชนโดยเฉพาะหลักการแก้ปัญหาคตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อการแก้ปัญหาคด้วยการพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลให้ดีขึ้นอย่างครบวงจรทั้งทางด้านกาย วาจา ใจ

## 1.8 หน่วยงานที่นำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1.8.1 กระทรวงมหาดไทย
- 1.8.2 กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- 1.8.3 กระทรวงศึกษาธิการ
- 1.8.4 สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดยโสธร
- 1.8.5 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
- 1.8.6 คณะสงฆ์จังหวัดยโสธร
- 1.8.7 พัฒนาชุมชนจังหวัดยโสธร
- 1.8.8 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดยโสธรและใกล้เคียง

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธร” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

#### 2.1 หลักธรรมทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

##### 2.1.1 ความหมายทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

##### 2.1.2 ความสำคัญของทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

##### 2.1.3 ประเภทของทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

#### 2.2 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

#### 2.3 เศรษฐกิจพอเพียงกับการแก้ปัญหาความยากจน

#### 2.4 ปัญหาความยากจน

##### 2.4.1 ความหมายความยากจน

##### 2.4.2 สาเหตุของความยากจน

##### 2.4.3 ผลกระทบจากความยากจน

##### 2.4.4 แนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาความยากจน

#### 2.5 หลักพุทธธรรมกับการแก้ไขปัญหาความยากจน

#### 2.6 ปลาสด

#### 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### 2.8 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

### 2.1 หลักธรรมทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

#### 2.1.1 ความหมายทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ในพระไตรปิฎก หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน<sup>3</sup> ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจการนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจการ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้

---

<sup>3</sup> วจ.อรรถก. 23/144/289.



อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทั่ว ๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบันมีอยู่ 4 ประการ คือ

1. ความขยันหมั่นเพียร
2. การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด
3. คบคนดีเป็นมิตร
4. เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม <sup>4</sup> หมายถึงธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น (**virtues conducive to benefits in the present; virtues leading to temporal welfare**) ประกอบด้วย

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นคือขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริตมีความชำนาญรู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาอุบายวิธีสามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี (**to be endowed with energy and industry; achievement of diligence**)

2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาคือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรมด้วยกำลังงานของตนไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย (**to be endowed with watchfulness; achievement of protection**)

3. กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตรคือรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัยเลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธาศีลจาคะปัญญา (**good company; association with good people**)

4. สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสมคือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยให้รายได้เหนือรายจ่ายมีประหยัดเก็บไว้ (**balanced livelihood; living economically**)

ทิฏฐธัมมิกัตถะ<sup>5</sup> แปลว่า ประโยชน์ที่เห็นได้ในปัจจุบันหรือประโยชน์ในปัจจุบันหมายความว่า ผู้ใดปฏิบัติตามหลักธรรมนี้แล้วผู้นั้นย่อมได้รับประโยชน์ในปัจจุบันหลักธรรมที่ให้ประโยชน์ในปัจจุบันมี 4 ประการคือ

<sup>4</sup>พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 138.

<sup>5</sup>พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทา ชุตินฺ), ศึกษาแนวทางการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถ์ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554), หน้า 12.

1. อุภูฐานสัมปทา แปลว่าความถึงพร้อมด้วยการลุกขึ้นหรือความหมั่น หมายถึงเป็นผู้หมั่นขยันในกิจการที่ผู้หมั่นขยันจะต้องลุกขึ้นทำงานไม่ใช่เอาแต่นอนไม่ยอมลุกขึ้นงานที่ทำนั้นขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละคนเช่นนักเรียนต้องเรียนหนังสือแม่บ้านต้องทำงานบ้านผู้ประกอบการอาชีพต้องทำงานในหน้าที่ของตนให้สำเร็จและให้มีความก้าวหน้าการจะทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ต้องมีความขยันหมั่นเพียร

2. อารักขสัมปทา แปลว่า ความถึงพร้อมด้วยการรักษาหมายถึงการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียรการรักษาทรัพย์ไม่ได้หมายความว่าเก็บไว้โดยไม่ใช้สอยแต่เก็บไว้ให้มีใช้สอยตลอดไป

3. กัลยาณมิตตตา แปลว่า ความเป็นผู้มีเพื่อนดีหรือความมีเพื่อนเป็นคนดีหมายความว่าคบเฉพาะมิตรแท้ 4 จำพวก คือ 1) มิตรมีอุปการะ 2) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ 3) มิตรแนะนำประโยชน์ และ 4) มิตรมีความรักใคร่

4. สมชีวิตา แปลว่า การเลี้ยงชีวิตสม่ำเสมอหรือพอเหมาะพอดีหมายความว่าเลี้ยงชีวิตตามกำลังทรัพย์ที่หามาได้ไม่ให้ฝืดเคืองเกินไปไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินไป

ทิวฏฐัมมิกัตถประโยชน์<sup>6</sup> เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่างบ้างก็เรียกว่า หัวใจเศรษฐี “อุ อา กะ สะ” อาจเรียกสั้น ๆ ว่า ทิวฏฐัมมิกัตถะ (เนื่องจากอรรถะ แปลว่าประโยชน์อยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็ม ๆ ว่าทิวฏฐัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ

1. อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบภาระงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการทำงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่องอันเป็นอุปายในการทำงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ

2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ

3. กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วย ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

<sup>6</sup>วิกิพีเดีย, ทิวฏฐัมมิกัตถประโยชน์, (11 พฤษภาคม 2554). <http://www.wikipedia.org>.

4. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้

**สรุปความได้ว่า** ทัศนคติที่มีกตถะ หมายถึง ธรรมที่อำนวยความสะดวกให้ในปัจจุบันทันตาเห็น ประโยชน์นั้น ได้แก่ ลาภยศสรรเสริญสุขหรือผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจการ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกลบ่าวอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นผลประโยชน์อาจเป็น วัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทั่ว ๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการซึ่งหลักการนี้เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน

### 2.1.2 ความสำคัญของทัศนคติที่มีกตถะ

หลักความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ต่อตนเองได้รับประโยชน์ ในปัจจุบันตามหลักทัศนคติที่มีกตถะนั้น พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ในหนังสือธรรมานุญชีวิตว่า “คนที่เราจะเรียกได้ว่ารู้จักรู้จักใช้ทรัพย์หรือหาเงินเป็นใช้เงินเป็นเป็นคนที่ทำมาหากินที่ดีตั้งตัวสร้างหลักฐานได้และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้<sup>7</sup> และความสำคัญของทัศนคติที่มีกตถะนั้นมีหลักธรรม 4 อย่างนี้มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามรวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วยคือ

1. ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง
2. ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติมีชื่อเสียงมีคนเชื่อฟังนับถือ
3. เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี
4. ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม
5. เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการงานและการดำรงชีวิต
6. สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อมและช่วยลดปัญหาสังคมได้

ปัจจุบันเป็นยุคที่ผู้คนให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการเรื่องเงินๆทองๆของตนเองมากขึ้น สังเกตได้จากสื่อทั้งทีวีวิทยุหนังสือพิมพ์นิตยสารแม้กาสิโนต่าง ๆ จะมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการออมการลงทุนการใช้จ่ายสอดแทรกอยู่ไม่น้อยรวมทั้งพอกเก็ตบุ๊กที่เป็นเรื่องทางการเงินส่วนบุคคลก็มีให้เลือกซื้อหามากมาย ซึ่งจำนวนผู้คนที่ตื่นตัวและสนใจเรื่องนี้อย่างจริงจังดูเหมือนจะเพิ่มมากขึ้นทุกวันจะว่าไปแล้วการจัดการเรื่องเงินๆทองๆต้องมองเป็นเรื่องสำคัญอันดับต้นๆในชีวิตของเราที่จะต้องจัดการให้ลงตัวเพื่อสร้างสมดุลให้ชีวิตในทุกด้าน

<sup>7</sup>พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *ธรรมานุญชีวิต*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544), หน้า 38.

ตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องเงินๆ ทองๆ หรือเรื่องการบริหารจัดการทรัพย์สินหรือโภคทรัพย์ไว้อย่างครบวงจรเพื่อสร้างสมดุลแก่ชีวิตหลายเรื่องอย่างเช่นหลักการสร้างประโยชน์หรือความสุขในปัจจุบันที่เรียกว่า ทัศนธรรมมีกัตถประโยชน์ 4 ประกอบไปด้วย (1) อุฏฐานสัมปทาหรือการหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางสุจริตชอบธรรม (2) อารักขาสัมปทาหรือการรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ (3) กัลยาณมิตตตาหรือการรู้จักคบเพื่อนดีเพื่อไม่ให้ชีวิตถูกชักนำไปในทางที่เสื่อมและ (4) สมชีวิตาหรือการรู้จักใช้จ่ายอย่างสมควรตามฐานะโดยหลักทัศนธรรมมีกัตถประโยชน์ 4 นี้ถือเป็นหลักการพื้นฐานเพื่อการดับทุกข์ทางกายอันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นง่ายและมีอยู่มากมายในสังคมปัจจุบันหากต้องการดับทุกข์ทางสังคมทรงสอนหลักประโยชน์เบื้องต้น คือ ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา

ส่วนการดับทุกข์ทางจิตเพื่อประโยชน์สูงสุดทรงสอนหลักอริยมรรค 8 ไว้ให้เป็นครรลองสู่ความพ้นทุกข์บุคคลทั่วไปอย่างเรา ๆ ความสุขพื้นฐานทั่วไปตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็มีในเรื่องความสุขของคฤหัสถ์ 4 ได้แก่

1. สุขเกิดจากการมีทรัพย์
2. สุขเกิดจากการจ่ายทรัพย์เพื่อบริโภคไม่มากไม่น้อยเกินไป
3. สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้
4. สุขเกิดจากการประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ

พระพุทธองค์ยังทรงสอนให้เรา รู้จักการจัดสรรทรัพย์ที่หามาได้เป็น 4 ส่วน หรือหลัก โภควิภาค 4 คือ ให้เราจัดแบ่งทรัพย์ที่หามาได้เป็น 3 ส่วนดังนี้

1. เอเกน โภเค ญญเชยย ทรัพย์ส่วนแรกหรือ 25% สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตนและเลี้ยงดูคนที่ควรบำรุง
2. ทวีหิ กम्म ปโยเชย ให้ใช้สองส่วน หรือ 50% สำหรับการลงทุนประกอบกิจการงานอาชีพ เพื่อให้ทรัพย์ที่มีได้เพิ่มพูนขึ้น
3. จตุตถณ จ นิธาเปยย หรือ 25% ให้เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

นอกจากนี้ยังทรงสอนหลักการใช้จ่ายทรัพย์ไว้ด้วยคือ โภคอาทิยะ 5 หรือหลักการใช้ประโยชน์จากทรัพย์เมื่อหาทรัพย์มาได้ด้วยความสุจริตชอบธรรมแล้วควรใช้จ่ายทรัพย์นั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างถูกต้องได้แก่

1. เลี้ยงตนเองบิดามารดาบุตรภรรยาและคนในปกครองให้มีความสุข
2. บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมงานให้มีความสุข
3. ใช้สำหรับป้องกันภัยอันตราย

4. ใช้ทำพลี 5 อย่างได้แก่สงเคราะห์ญาติต้อนรับแขกทำบุญอุทิศแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว บำรุงราชการโดยการเสียภาษีอากรและถวายเทวดาหรือสักการะแก่สิ่งทีควรบูชาและ

5. ใช้อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ผู้ที่ประพฤติชอบ

ทั้งนี้หากเราน้อมนำหลักธรรมทั้ง 4 เรื่องมาปฏิบัติจะได้ประโยชน์ทั้งแก่ตนเองครอบครัวบุคคล ใกล้ชิดและแก่สังคมซึ่งหากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วจะพบว่าประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นประโยชน์ที่สร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้แก่ชีวิตเราอย่างครบถ้วนในทุกมิติ

ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของประเทศจำเป็นต้องอาศัยนโยบายทั้งภายในประเทศและนโยบาย ต่างประเทศประกอบกัน ในแง่ของนโยบายในประเทศพระพุทธศาสนาสอนให้สร้างความ มั่งคั่งทางเศรษฐกิจด้วยหลัก 4 ประการที่เรียกว่า ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ หรือประโยชน์ที่จะบรรลุถึง ได้ในปัจจุบันคือ<sup>8</sup> 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการในหน้าที่ของ ตน 2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา ซึ่งได้แก่การรู้จักรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้จากการ ปฏิบัติตามตามหลักข้อ 3) กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี ซึ่งได้แก่การคบคนดีเป็นมิตร และ 4) สมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่แสวงหามาได้ ไม่ตระหนี่จนไม่ได้รับประโยชน์จาก ทรัพย์สิน และไม่สุรุ่ยสุร่ายจนมีรายได้อาจไม่พอจ่าย

หลักธรรมทั้ง 4 นี้เป็นหลักที่รัฐซึ่งมุ่งหวังความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจจะต้องถือเป็นนโยบาย ส่งเสริมให้มีขึ้นในประชาชนทุกอาชีพให้ได้ เพราะความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของรัฐหรือประเทศ ย่อมเกิด จากความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของประชาชน หากประชาชนในประเทศยากจนขัดสน รัฐก็จะมั่งคั่งทาง เศรษฐกิจไปไม่ได้

วิธีส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักการข้อที่ 1 ก็คือ รัฐต้องหาทางชักจูงให้ประชาชนขยันหมั่นเพียร ในการประกอบกิจการตามหน้าที่ของแต่ละบุคคล โดยรัฐหาทางช่วยเหลือด้วยการจัดหางานให้ ประชาชนได้ทำโดยทั่วถึง ขจัดปัญหาการว่างงานและขจัดการเอารัดเอาเปรียบในการใช้แรงงาน ส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ให้มีความมั่งคั่งก้าวหน้า ตลอดจนช่วยประกันราคาพืชผลชนิดต่างๆ ให้ชาวนาชาวไร่ขายผลิตผลของตนได้ด้วยราคาที่เป็นธรรม

วิธีส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักข้อที่ 2 ก็คือ รัฐต้องชักจูงส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักออมทรัพย์ หาทางจัดและควบคุมเกี่ยวกับอบายมุขประเภทต่างๆ รวมทั้งดำเนินการขจัดปัญหาอาชญากรรม ประเภทล่วงเกินทรัพย์สินของผู้อื่นให้หมดไป หรือให้มันน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

วิธีส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักข้อที่ 3 ก็คือ รัฐต้องพยายามส่งเสริมให้ประชาชนในชาติตั้งอยู่ใน ศีลธรรมอันดีงาม ยกย่องเชิดชูคนดีมีศีลธรรมให้ปรากฏเป็นตัวอย่าง ให้ความสนับสนุนองค์การทาง

<sup>8</sup> กระทรวงศึกษาธิการ, รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ, มปป.), หน้า 54.

ศาสนาที่มีวัตถุประสงค์จะยกระดับมาตรฐานทางศีลธรรมของประชาชนให้สูงขึ้น การส่งเสริมศีลธรรมจะต้องทำควบคู่ไปกับการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชน เพราะการหวังให้ประชาชนที่ท้องกำลังหิวอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงามนั้นเป็นความหวังที่ยากจะประสบผลสำเร็จได้ มีแต่ผู้ที่เป็นบัณฑิตเท่านั้นที่สามารถตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรมได้ทุกภาวะการณ์ของชีวิต

วิธีส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักข้อที่ 4 ก็คือ รัฐต้องส่งเสริมชักจูงให้ประชาชนรู้จักประหยัดไม่ครองชีพอย่างฟุ่มเฟือยเกินฐานะ พร้อมกับหาทางกำจัดสิ่งที่ยั่วชักจูงให้ประชาชนเกิดความฟุ่มเฟือยให้หมดไปหรือให้เหลือน้อยมีสุด ชี้ให้เห็นคุณประโยชน์ของการดำเนินชีวิตตามสายกลางของพระพุทธศาสนา นักปกครองหรือผู้อยู่ในฐานะเป็นผู้นำประชาชน จะต้องพยายามปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตที่ไม่ตึงเกินไปและไม่หย่อนเกินไป เพื่อเป็นเครื่องจูงใจให้ประชาชนเอาเป็นตัวอย่างและปฏิบัติตามในทางที่ถูกที่ควร

เมื่อรัฐได้ชักจูงส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามหลักประโยชน์ในปัจจุบันดังกล่าวมาแล้วโดยทั่วถึงกัน ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจก็ย่อมเกิดขึ้นในประชาชน เมื่อประชาชนอยู่ดีกินดีมีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคงก็ย่อมเป็นความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของรัฐโดยรวมเมื่อประชาชนทั่วไปมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพทั้งทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมย่อมมีมากจนเหลือกินเหลือใช้ เมื่อเกิดภาวะการณ์เช่นนี้ขึ้นหน้าที่ของรัฐหรือรัฐบาลโดยตรงที่จะต้องเข้าโอบอุ้มช่วยเหลือโดยจัดหาตลาดสำหรับระบายผลผลิตเหลือใช้ เพราะถ้าหากผลิตไม่ว่าจะจะเป็นทางเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม ไม่สามารถขายผลผลิตของตนได้ในทางที่ไม่ขาดทุน ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจก็จะกลายเป็นความล้มจมทางเศรษฐกิจได้โดยง่าย ตรงนี้เองที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจ หรือเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศจำต้องเกิดขึ้น เพื่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้คงอยู่ต่อไป และให้เกิดความมั่งคั่งเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ

### 2.1.3 ประเภทของทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการประกอบกิจการจะเป็นเงินสิ่งของชื่อเสียงเกียรติยศการยกย่องสรรเสริญหรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุประสงค์หรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้อันเป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไปปรารถนาการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถได้มาซึ่งผลประโยชน์นั้นจะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการซึ่งหลักการและแผนการนี้เรียกว่าธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์มีอยู่ 4 ประการ คือ<sup>9</sup>

#### 1. อุฏฐานสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยความหมั่น)

<sup>9</sup> พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทา ชุตินฺ) ศึกษาแนวทางการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน, (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2554), หน้า 17-20.

ความขยันหมั่นเพียร (อุฏฐานสัมปทา) การที่เราจะได้สิ่งของเงินทองและชื่อเสียงเกียรติยศมานั้นเราจะต้องขวนขวายขยันหมั่นเพียรต่อสู้กับความยากลำบากถึงจะประสบความสำเร็จเช่นข้าราชการจะได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งอันนำมาซึ่งเกียรติยศแก่ตนเองและวงศ์ตระกูลก็ต้องขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถนักเรียนจะประสบผลสำเร็จด้านการเล่าเรียนก็ต้องขยันหมั่นเพียรในการศึกษาหรือการกระทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อสร้างฐานะให้กับตนเองและครอบครัวก็เช่นกันเราก็ต้องอาศัยความมานะอดสาหะและความหมั่นเพียรจึงจะได้ทรัพย์มา

นอกจากอุฏฐานสัมปทาการถึงพร้อมด้วยความหมั่นคือขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานและการประกอบอาชีพอันสุจริตฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาอุบายวิธีสามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดีการประกอบอาชีพการงานนั้นต้องทำเพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวมีความขยันในการทำงานตามหน้าที่หรือตามอาชีพของตนโดยไม่เกียจคร้านไม่นั่งคุยหรือทำกิจอื่นใดที่ไม่เกี่ยวข้องกับการงานในหน้าที่จนทำให้เสียเวลาไปโดยไร้ประโยชน์แม้บางครั้งการทำงานนั้นอาจไม่ใช่การหาทรัพย์โดยตรงเช่นการเป็นนักศึกษาที่มีหน้าที่ต้องศึกษาเล่าเรียนก็ต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้บังเกิดผลดีโดยถือว่าเป็นหน้าที่ในปัจจุบันแม้ยังไม่ได้ทรัพย์แต่การศึกษาก็เป็นเหตุเบื้องต้นที่จะนำไปสู่อาชีพการงานที่ดีในอนาคตหากนักศึกษาเป็นนักกีฬาด้วยนอกจากขยันตั้งใจเรียนแล้วนักศึกษาก็ต้องขยันหมั่นฝึกซ้อมกีฬาที่ตนถนัดด้วยอีกทางหนึ่งเพราะกีฬากำลังพัฒนาเป็นกีฬาอาชีพมีกีฬาหลายประเภทที่สามารถทำให้หาทรัพย์ได้โดยสุจริตด้วยแรงกายแรงใจของตนเองเช่นอาชีพนักมวยนักฟุตบอลกอล์ฟสกีลาศหรือจากการได้ไปแข่งขันในโอกาสต่างๆเช่นโอลิมปิกเอเชียนเกมส์หากมีความขยันหมั่นเพียรฝึกซ้อมจะส่งผลให้ได้รับเหรียญทองและได้รางวัลเป็นทรัพย์สินเงินทองจำนวนมากเป็นต้นจึงนับว่าความขยันหมั่นเพียรในการงานหน้าที่ที่รับผิดชอบจะทำให้ได้รับประโยชน์ในปัจจุบันคือมีทรัพย์สินเงินทองสำหรับซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภคไว้ดำรงชีพ

## 2. อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา)

การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด (อารักขสัมปทา) หมายความว่าเมื่อเราขยันหมั่นเพียรพยายามสร้างอนาคตชื่อเสียงหรือหาทรัพย์มาได้ถ้าไม่รู้จักรักษาไว้ก็จะเสื่อมหรือหมดไปอย่างรวดเร็วการรักษาชื่อเสียงนั้นหมายถึงการหลีกเลี่ยงการกระทำความชั่วหรือการมัวเมากับบอบายมุขเช่นไม่ดื่มสุราไม่เสพยาเสพติดไม่เล่นการพนันทุกประเภทเป็นต้นส่วนการรักษาทรัพย์นั้นหมายถึงการรู้จักใช้จ่ายอย่างฉลาดไม่ฟุ่มเฟือยเพื่อรู้จักเก็บหอมรอมริบส่วนการประหยัดนั้นหมายถึงการรู้จักใช้จ่ายเงินทองให้เกิดประโยชน์สูงสุดดังพระพุทธพจน์ว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อารักขสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้มีโมคชะที่หามาได้ด้วยความหมั่นเพียร สัมสมด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไหลไทรหม้อตัวชอบธรรม ได้มาโดยธรรมเขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูลด้วยทำไว้ในใจว่า ไฉนหนอ พระราชาไม่พึงบริโภคทรัพย์

เหล่านี้ของเรา โจรไม่พึงลัก ไฟไม่พึงไหม้ น้ำไม่พึงพัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักไม่พึงลักไปดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่าอารักขสัมปทา<sup>10</sup>

อารักขสัมปทา คือ การถึงพร้อมด้วยการรักษาคือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรมด้วยกำลังงานของตนไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสียหลักธรรมข้อนี้มีจุดมุ่งหมายให้เป็นคนมัธยัสถ์รู้จักจ่ายทรัพย์ไปในทางที่เกิดประโยชน์ไม่ใช่นำไปใช้เพื่อกามคุณเพื่ออุปสรรคสิ้นเสียงจนทำให้ทรัพย์นั้นหมดไปโดยไม่ทำให้ตนเองเจริญขึ้นได้มั่งมีไม่ก็ช่วยยากก็กลับไปลำบากยากจนเพราะใช้ทรัพย์ไปในกามคุณและอบายมุขบ้างครั้งจนถึงกลับเป็นหนี้สินเสียทรัพย์และเสียเกียรติมีนาก็หาหลายคนที่ได้ทรัพย์มามากมาจากการแข่งขันแต่ต้องพบกับความลำบากในบั้นปลายของชีวิตเหตุเพราะไม่มีธรรมในข้อนี้นั่นเอง

### 3. กัลยาณมิตรตตา (คบคนดีเป็นมิตร)

การคบคนดีเป็นมิตร (กัลยาณมิตรตตา) คนเรานั้นจะอยู่ในสังคมแต่เพียงลำพังไม่ได้จะต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่นบุคคลที่เราสามารถพึ่งพาอาศัยได้และมีความปรารถนาดีต่อเราหาได้ยากดังนั้นการเลือกคบคนจึงมีความสำคัญมากเพราะถ้าเราคบคนชั่วเป็นมิตรอาจทำให้เราตกไปอยู่ในทางที่ชั่วหรือพบกับความหายนะได้ดังพระพุทธพจน์ว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย กัลยาณมิตรตตาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้ อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตนเจรจาสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีเป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ ผู้มีสมาจารบริสุทธ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะปัญญา ศึกษาสัทธา สัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศึกษาศีลสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ศึกษาจาคสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะศึกษาปัญญาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า กัลยาณมิตรตตา<sup>11</sup> ลักษณะของมิตรที่ดี มีดังนี้

- 1) มิตรอุปการะได้แก่เพื่อนที่คอยช่วยเหลือเตือนสติมิให้ประมาทช่วยป้องกันมิให้ทำชั่วช่วยป้องกันรักษาทรัพย์และชื่อเสียงของเพื่อนและสามารถพึ่งพาอาศัยได้ในยามทุกข์ยาก
- 2) มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขได้แก่มิตรที่ไม่ละทิ้งเพื่อนในยามวิบัติช่วยปกปิดความลับของเพื่อน
- 3) มิตรแนะนำประโยชน์ได้แก่คอยห้ามมิให้เพื่อนทำชั่วแต่แนะนำหนทางแห่งความดีความเจริญให้แก่เพื่อน
- 4) มิตรมีความรักใคร่คือมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขทุกข์ก็ทุกข์ด้วยไม่ทิ้งเพื่อนได้เถียงคนที่ติเตียนเพื่อนรับรองคนที่สรรเสริญเพื่อน

การคบคนดีเป็นมิตรรู้จักเลือกบุคคลที่จะคบหาว่าจะนำชีวิตของเราไปในทิศทางใดโดยเลือกเสวนาศึกษาแบบอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธาศีลจาคะปัญญาการคบมิตรตามหลักมงคล 38 ประการใน

<sup>10</sup> อก.อฎฐก. 23/15/295 -297.

<sup>11</sup> เรื่องเดียวกัน, อ้างแล้ว.



หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาบางคณาจารย์แรกที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้ปฏิบัติก็คือการไม่คบคนพาลและมงคลถัดมาก็คือต้องรู้จักคบบัณฑิตคำว่าคนพาลและบัณฑิตเมื่อวิเคราะห์ให้แจ่มแล้วจะพบว่าทั้งคนพาลและบัณฑิตภายในคนพาลและบัณฑิตภายนอกคนพาลและบัณฑิตภายในหมายถึงคนที่ปรากฏอยู่ในตัวเราหากนักศึกษาสังเกตตัวเราให้ดีจะพบว่าบางครั้งบางเวลาเราจะเกียจคร้านไม่ยอมฝึกฝนไม่ยอมทำงานไม่ยอมไปเรียนไม่ยอมทำความดีแต่อยากเที่ยวเล่นอยากนอนตื่นสายอยากดื่มสุร่าอยากเล่นไพ่เล่นหวยเล่นการพนันฯลฯนี่แสดงว่าคนพาลภายในตัวเราปรากฏขึ้นแล้วแต่บางครั้งเราก็ขยันอยากไปเรียนอยากทำความดีไม่ยอมหนีเรียนไม่ยอมเล่นการพนันไม่ยอมร่วมวงสุร่าฯลฯนี่แสดงว่าบัณฑิตภายในตัวเราได้ปรากฏขึ้นแล้วส่วนคนพาลและบัณฑิตภายนอกหมายถึงคนอื่นคนที่มาชักชวนเราไปทำเรื่องที่ไม่ดีไม่สมควรหรือเรื่องที่ดีที่สมควรต่างๆหากบัณฑิตภายในตัวเราเองเข้มแข็งคนพาลภายนอกก็ไม่อาจจะชักชวนเราไปได้ดังนั้นความเป็นกัลยาณมิตรต้องเริ่มที่เราสร้างบัณฑิตและมิตรขึ้นภายในตัวเองก่อนเมื่อบัณฑิตหรือมิตรภายในตัวปรากฏแล้วก็จะสามารถเลือกเสวนากับบัณฑิตหรือมิตรภายนอกได้ดังคำกล่าวที่เราได้ยินได้ฟังอยู่เสมอว่า “คบคนพาลพาลพาไปหาผิดคบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล” และการสังเกตว่าผู้ที่ตนคบหาด้วยนั้นเป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิตคือกัลยาณมิตรพึงสังเกตว่าชอบชักชวนไปในทางฉิบหายเสียหายเสียทรัพย์เสียเวลาเสียสุขภาพและทำเรื่องที่ไม่สมควรหรือไม่เพราะหากเราไม่รู้จักเลือกคบบัณฑิตคือกัลยาณมิตรแล้วย่อมเป็นเหตุที่ทำให้เราต้องเสียทรัพย์ที่หามาได้นั้นและไม่สามารถปฏิบัติธรรมในข้ออุฐานสัมปทาและอารักขสัมปทาได้

#### 4. สมชีวิตา (เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้)

การเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ (สมชีวิตา) หมายความว่า ในการดำรงชีวิตนั้นไม่ควรใช้จ่ายทรัพย์อย่างสุรุ่ยสุร่ายการใช้จ่ายทรัพย์จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นหากเราต้องการให้ชีวิตสุขสบายก็ควรจะได้เงินกลางคือไม่มากจนฟุ่มเฟือยและไม่น้อยจนเป็นการตระหนี่ดังพระพุทธพจน์ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมชีวิตาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้ รู้ทางเจริญแห่งโภคะและรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนักด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่ายและรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนคนชั่งตาชั่ง หรือลูกมือชั่งตาชั่ง ยกตาชั่งขึ้นแล้วย่อมรู้ว่า ต้องลดออกเท่านี้ หรือต้องเพิ่มเข้าเท่านี้ ฉันทใด กุลบุตรก็ฉันทนั้นเหมือนกัน รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากุลบุตรผู้มีรายได้น้อย แต่เลี้ยงชีวิตอย่างโอโถง จะมีผู้ว่าเขาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้ ใช้โภคะเหมือนคนเคี้ยวกินผลมะเดื่อ ฉะนั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้ากุลบุตรผู้มีรายได้มาก แต่เลี้ยงชีพอย่างฝืดเคือง จะมีผู้ว่าเขาว่ากุลบุตรผู้นี้จักตายอย่างอนาถา แต่เพราะกุลบุตรผู้นี้รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้

ผิดเคื่องนี้ ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจะต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจะต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสมชีวิตา<sup>12</sup> ธรรม 4 นี้มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตนตาม รวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ

1. ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง
2. ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ
3. เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี
4. ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม
5. เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการงานและการดำรงชีวิต
6. สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้

การเลี้ยงชีวิตแต่พอดีคือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเป็นอยู่แบบพอดีสมรายได้มิให้ผิดเคื่องหรือฟุ่มเฟือยให้มีรายได้เหนือรายจ่ายมีประหยัดไว้สำหรับปันปลายของชีวิตจะได้ไม่ลำบากพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า “พึงเข้าใจระลึกไว้เสมอว่าการที่เพียรพยายามแสวงหารักษาและครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้นก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่นถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้วการหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่าหาความหมายใดๆมิได้ตั้งนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้วต้องรู้จักสรรทรัพย์นั้นโดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น 4 ส่วนที่เรียกว่าโภควิภาค” คือหนึ่งส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตนเลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงได้แก่บิดามารดาบุตรภรรยาและคนในปกครองมิตรสหายผู้ร่วมกิจการงานทำบุญตลอดจนบำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากรเป็นต้นสองส่วนใช้เป็นทุนประกอบการงานสามส่วนเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น<sup>13</sup>

การทำประโยชน์ปัจจุบันหรือการปฏิบัติตามหลักธรรมที่ภูมิจำกัดและเป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้องการกินการอยู่ปัจจัยการดำรงของคนถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดีคนมีความอยู่ดีกินดีต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกันรัฐบาลก็ไม่ต้องจุ่นวายอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริตสามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไปและเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาคือการดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะยาวนานปัจจัยขั้นมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจคือประชากรซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุดและเป็นปัจจัยขั้นมูลฐานเป็นต้นทุนเบื้องต้นถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติมีหลักธรรมตามที่กล่าวมาก็ถือได้ว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพมีความสามารถในการประกอบอาชีพและเป็นอาชีพที่สุจริตรัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิตมีการศึกษาวิจัยค้นคว้า

<sup>12</sup> วจ.อภฺธก. 23/15/295-297.

<sup>13</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544), หน้า 40.

นวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ย่อมบรรลุตามเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนาจะต้องเริ่มด้วยการพัฒนาคนเป็นอันดับแรก เมื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพแล้วการพัฒนาวัตถุก็เป็นไปได้ง่ายเพราะคนเป็นผู้หาคนเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิตถ้าคนรู้จักหาและรู้จักใช้ให้เป็นเศรษฐกิจย่อมจะดีขึ้น

## 2.2 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงชีวิต ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา<sup>14</sup> และถูกพูดถึงอย่างชัดเจนในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่น ๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และได้นำความกราบบังคลทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้รับการเชิดชูเป็นอย่างสูงจากองค์การสหประชาชาติ ว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ และสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยมีนักวิชาการและนักเศรษฐศาสตร์หลายคนเห็นด้วยกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แต่ในขณะเดียวกันบางสื่อได้มีการตั้งคำถามถึงการยกย่องขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้งความน่าเชื่อถือของรายงานศึกษาและทำที่ขององค์การ<sup>15</sup>

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผน

<sup>14</sup> พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, วันพฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม 2517, <http://th.wikipedia.org>.

<sup>15</sup> วิกีพีเดีย, 2553. เศรษฐกิจพอเพียง, (ออนไลน์) (13 พฤษภาคม 2554). <http://th.wikipedia.org>.

และดำเนินการทุกขั้นตอน ทั้งนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลกโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา ประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง อธิบายถึงการพัฒนามาตรหลักเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบละคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำต่างๆ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่พอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรม เป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและการประกอบการงาน ส่วนเงื่อนไขคุณธรรม คือ การยึดถือคุณธรรมต่าง ๆ อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและการแบ่งปัน ฯลฯ ตลอดเวลาที่ประยุกต์ใช้ปรัชญา<sup>16</sup>

อภิชัย พันธเสน ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคมได้จัดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็น "ข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างแท้จริง" ทั้งนี้เนื่องจากในพระราชดำรัสหนึ่ง ได้ให้คำอธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียง ว่า "คือความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น"<sup>17</sup>

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน สาเหตุที่แนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ เพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคมทุนนิยมในปัจจุบันได้ถูกปลุกฝัง สร้าง หรือกระตุ้น ให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยความงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนันหรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้

<sup>16</sup>จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, "คำปรารภ" ในคำฟอสอนประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพระดาบส, 2551), หน้า 9.

<sup>17</sup>อภิชัย พันธเสน, พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2547), หน้า 45.

ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิตซึ่งสุขุม ตันติเวชกุล ได้กล่าวไว้ว่า "หลาย ๆ คนกลับมาใช้ชีวิตอย่างคนจน ซึ่งเป็นการปรับตัวเข้าสู่คุณภาพ"<sup>18</sup> และ "การลงมือทำด้วยความมีเหตุมีผล เป็นคุณค่าของเศรษฐกิจพอเพียง"

### 2.3 เศรษฐกิจพอเพียงกับการแก้ปัญหาความยากจน

ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาหลักของบ้านเมืองเนื่องจากคนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนในชนบทยังมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่พอเพียงการแก้ไขปัญหาคความยากจนจึงเป็นนโยบายของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยการแก้ไขปัญหาคความยากจนนั้นไม่ใช่เป็นหน้าที่ของรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียวหรือใครคนใดคนหนึ่งแต่ทุกคนต้องร่วมมือกันจึงจะสำเร็จได้ชีวิตที่พอเพียงจึงต้องเริ่มจากตัวเองก่อนเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลคือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือนร้อนมีความเป็นอยู่อย่างประมาอดทนตามอัตภาพไม่พินณาการอยู่กับสิ่งใดเมื่อเริ่มจากตนเองได้แล้วก็ขยายผลไปสู่ครอบครัวเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัวคือการพอมือพอกินไม่พุ่มเฟิยและไม่ฟืดเคืองนักส่วนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนคือชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ประชาชนมีการรวมกลุ่มทางด้านเศรษฐกิจเพื่อต่อรองผลประโยชน์ที่เป็นธรรมการแก้ไขปัญหาคความยากจนด้วยความพอเพียงเดินทางสายกลางนั้นสามารถประยุกต์นำไปใช้ได้ทุกอาชีพยึดหลักการพอประมาณพอใจมีความเมตตาเอื้ออาทรต่อกันไม่มุ่งทำร้ายกันประกอบสัมมาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียรซื่อสัตย์สุจริตไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข<sup>19</sup>

เศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งซึ่งเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในการอยู่อย่างพอดีพอเพียงเดินทางสายกลางอีกทั้งยังเป็นการแก้ไขปัญหาคความยากจนที่ได้ผลดีและเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันในยุคที่เศรษฐกิจย่ำแย่

เสรี พงศ์พิศ กล่าวถึงขั้นของการแก้ไขปัญหาคความยากจนโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้<sup>20</sup>

1. รอด (Survive) รอดจากความทุกข์ยากอันเนื่องมาจากปัญหาสารพัดโดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจเป็นวงจรอุบาทว์ที่หาทางออกไม่ได้โดยเฉพาะหนี้สิน

<sup>18</sup> สุขุม ตันติเวชกุล, เศรษฐกิจพอเพียง ทางเลือก...ทางรอด.; ใน เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป. (2549). ฝ่าอนาคตประเทศไทย, (กรุงเทพฯ : บริษัทฐานการพิมพ์ จำกัด, 2552), หน้า 52.

<sup>19</sup> เสกสรร กาศโอสถ. การแก้ไขปัญหาคความยากจนในชนบทด้วยเศรษฐกิจแบบพอเพียง, (13 พฤษภาคม 2554). <http://www3.cdd.go.th/tron/as.pdf>.

<sup>20</sup> เสรี พงศ์พิศ, มหาวิทยาลัยชีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน, (13 พฤษภาคม 2554), <http://www.phongphit.com>

2. พอเพียง (Sufficient) พอเพียงคืออยู่ดีกินพอดีไม่มากเกิดไปไม่น้อยเกินไปไม่โลภมากไม่เบียดเบียนคนอื่นไม่เบียดเบียนธรรมชาติมีคุณธรรมนำการทำมาหากินและการอยู่ร่วมกันมีความสุขตามอัตภาพ

3. ยั่งยืน (Sustainable) ปัญหาต่างๆ แก้ไขได้แต่ไม่ค่อยยั่งยืนเพราะมักเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าความยั่งยืนหมายถึงอยู่ได้อย่างมั่นคงมีหลักประกันว่าจะไม่ล้มลุกคลุกคลานมีระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่พึ่งตนเองของชุมชนและเครือข่ายสามารถจัดการการเงินการอยู่ได้อย่างพอเพียงมีระบบและโครงสร้างที่มีหลักประกันสิทธิเท่าเทียมกันของผู้คนซึ่งปัจจัยสำคัญของการพัฒนาความยั่งยืนเหล่านี้คือการเรียนรู้ซึ่งทำให้เกิดความรู้และปัญญาและการจัดการทำให้เกิดระบบ

ประเวศ วะสี<sup>21</sup> กล่าวว่า การแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้แนวความคิดของเศรษฐกิจพอเพียงมาแก้ไขปัญหาด้วยการรู้จักคำว่า “พอ” ใน 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 พอมีพอกินเป็นการผลิตเพื่อตนเองเพื่อครอบครัวเป็นอันดับแรกดังข้อความที่ว่า “กินทุกอย่างที่ปลูกและปลูกทุกอย่างที่กิน” พึ่งเงินให้น้อยที่สุดเพราะเป็นสิ่งหายากโดยเริ่มจากการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของครัวเรือนซึ่งจะทำให้รู้ว่าอะไรเป็นรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือยอะไรเป็นสิ่งที่เกินความพอดีอะไรเป็นสิ่งที่เกินความต้องการอะไรเป็นสิ่งที่สามารถลดลงได้และอะไรเป็นสิ่งที่สามารถผลิตเองได้ ซึ่งก็คือการพึ่งตนเองได้โดยค่อยๆ พิจารณาทำทีละอย่างลดรายจ่ายลงลดการพึ่งพิงจากภายนอกเช่น ปลูกผักสวนครัวไว้กินในบ้านเลี้ยงเบ็ดเลี้ยงไก่ไว้กินไข่ทำน้ายาซักผ้า น้ายาล้างจาน แชมพูสระผมสบู่เหลวไว้ใช้เอง ใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ทำจากวัสดุเหลือใช้ในบ้านแทนการซื้อปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เป็นต้น กำหนดแผนชีวิตด้วยตนเองซึ่งหลักการและแนวทางดังกล่าวใช้ได้กับบุคคลทุกกลุ่มอาชีพแต่หากเป็นเกษตรกรซึ่งมีพื้นที่การเกษตรอยู่แล้วก็ควรบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทฤษฎีใหม่เป็นหลักโดยปลูกข้าวในจำนวนที่เพียงพอต่อการบริโภคของทุกคนในครอบครัวกำหนดพื้นที่ให้เหมาะสมกับแหล่งน้ำวางแผนการปลูกพืชหมุนเวียนปลูกผลไม้ไว้ตามแนวรั้วปลูกไม้ยืนต้นไว้สร้างบ้านทำเฟอร์นิเจอร์เศษกิ่งไม้ที่เหลือใช้นำมาเผาถ่านสำหรับหุงต้มโคนต้นไม้ยืนต้นยังสามารถปลูกพืชสมุนไพรไว้หายารักษาโรคเป็นอาหารและของใช้ในบ้านได้ด้วยตลอดจนสามารถแจกจ่ายแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้านรวมถึงจำหน่ายเพื่อหารายได้ให้แก่ตนเอง และครอบครัวอีกด้วย การกระทำเช่นนี้ก่อให้เกิดความสุขใจรู้จักอดทนซึ่งก็คือการฝึกธรรมะให้กับตนเอง รู้จักคำว่า “พอ” ไม่โลภมากชีวิตก็มีความสุขซึ่งอย่างน้อยก็เป็นความสุขจากการไม่สร้างหนี้เพิ่มและมีความสุขจากการผูกมิตรไมตรีกับเพื่อนบ้านใกล้เคียง

ขั้นที่ 2 อยู่ดีกินดีเป็นขั้นของการรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชนและในสังคมใกล้เคียงเข้าด้วยกันเพื่อก่อให้เกิดพลังเพื่อก่อให้เกิดการผลิตเพื่อมุ่งไปสู่เศรษฐกิจชุมชนด้วยการรวบรวมข้อมูลด้านการตลาด

<sup>21</sup> ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 6 ฉบับแก้ไขปรับปรุง, (กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2550), หน้า 25.

การแปรรูปวัตถุดิบของชุมชนให้เป็นสินค้าและบริการเพื่อหารายได้เพิ่มขึ้นเช่นผลผลิตของข้าวแปรรูปเป็นโจ๊กของสำเร็จรูปการนำสมุนไพรที่ปลูกได้มาอบแห้งบรรจุแคปซูลการทำปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพปุ๋ยน้ำและสารไล่แมลงบรรจุขวดเป็นต้นซึ่งจำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มให้เข้มแข็งการสร้างเครือข่ายของการพัฒนาและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่า (value added) ของผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้สูงขึ้น

ขั้นที่ 3 มั่งมีศรีสุขเป็นขั้นการดำเนินธุรกิจชุมชนโดยเกิดพลังสร้างสรรค์จากเครือข่ายร่วมมือกันทำกิจกรรมผลิตและการจำหน่ายเพื่อก่อให้เกิดอำนาจในการต่อรองในทุกๆเรื่องโดยที่ประชาชนในชุมชนและในสังคมต้องเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเองเช่นเป็นเจ้าของโรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพโรงสีกลางกิจการขนส่งเจ้าของตลาดกลางการเกษตรเป็นต้นเพื่อให้สามารถกำหนดราคาสินค้าและบริการได้เองซึ่งก่อให้เกิดความมั่งมีศรีสุขขึ้นได้

สรุปได้ว่า การปรับใช้แนวความคิดของเศรษฐกิจพอเพียงมาแก้ไขปัญหาความยากจน ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงแนะนำให้พสกนิกรของพระองค์นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ทฤษฎีใหม่ ที่มีหัวใจสำคัญอยู่ที่ “พอมีพอกิน-อยู่ดีกินดี-มั่งมีศรีสุข” โดยมีแนวทางปฏิบัติที่สำคัญคือ ควรให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของปัญหา ได้ค้นหาวิธีการในการแก้ปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหาด้วยตัวเองให้มากที่สุด ประชาชนผู้ยากจนย่อมรู้สภาพปัญหาที่แท้จริงและรู้ความต้องการที่แท้จริงว่าพวกเขามีสภาพเช่นไร และมีความต้องการอะไรมากที่สุดตามลำดับความจำเป็นหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนควรมีบทบาทเป็นพี่เลี้ยง คอยให้การชี้แนะและสนับสนุนทางด้านเทคนิคและวิชาการมากกว่าลงมือแก้ปัญหาให้กับชาวบ้านโดยตรง

## 2.4 ปัญหาความยากจน

ความยากจนเป็นปัญหาที่อยู่ควบคู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน และเป็นปัญหาที่รัฐบาลทุกยุคสมัยพยายามที่จะแก้ไขให้หมดสิ้นไป โดยรัฐบาลได้กำหนดแนวทางขจัดปัญหาความยากจนตั้งแต่ระดับรากหญ้า จนถึงระดับประเทศ แต่ปัญหาความยากจนดังกล่าวยังแพร่กระจายไปทั่วทั้งประเทศซึ่งกว่าร้อยละ 60 ของครัวเรือนทั่วประเทศต้องกึ่งนี้ยืมสิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการปรับตัวสูงขึ้นของราคาน้ำมันและอัตราดอกเบี้ย ซึ่งส่งผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตและราคาสินค้าที่ต้องปรับตัวสูงขึ้นตลอด จนส่งผลกระทบต่อรายได้ที่แท้จริง (Real Income) และสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนลดต่ำลง รวมทั้งทำให้การแก้ปัญหาความยากจนไม่สามารถบรรลุผลได้ในเวลาอันใกล้<sup>22</sup>

<sup>22</sup> จรินทร์ เจริญศรีวัฒนกุล, การแก้ไขปัญหาความยากจน:ประเด็นที่ไม่ควรมองข้าม, จุลสารเศรษฐศาสตร์ (วารสารออนไลน์, 2550), หน้า 78.

### 2.4.1 ความหมายความยากจน

วันเพ็ญ พวงพันธบุตร กล่าวว่า ความยากจน หมายถึงการขาดแคลนทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้ใดแล้วย่อมก่อให้เกิดความบกพร่องและไม่สามารถจะดำรงความเป็นอยู่ในเศรษฐกิจของตนให้อยู่ในระดับเดียวกับคนอื่น ๆ ในหมู่หรือกลุ่มที่ตนอยู่รวมกันนั้นได้ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้นั้นไม่สามารถจะใช้ประสิทธิภาพทั้งทางกายและทางสมองให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่<sup>23</sup>

สุพิศ วงธรรมพันทา กล่าวว่า ความยากจนของคน ๆ หนึ่งอาจเป็นความเพียงพอของอีกคนคนที่มีฐานะระดับหนึ่งมักมองเห็นว่าอีกคนหนึ่งมีฐานะเท่ากันสูงกว่าหรือต่ำกว่าของตนแต่ทางราชการได้กำหนดเส้นความยากจนโดยใช้รายได้เฉลี่ยต่อปีเป็นเกณฑ์คือรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 20,000 บาทต่อคน/ปี<sup>24</sup>

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า วิชาสาขาสังคมศาสตร์ที่ได้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับความยากจนมา และนานได้แก่วิชาเศรษฐศาสตร์นักเศรษฐศาสตร์ได้แยกความยากจนเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความยากจนอย่างที่สุด (Absolute Poverty) หมายถึง ระดับการครองชีพที่ต่ำจนไม่สามารถจะบำรุงรักษาสุขภาพและชีวิตอยู่ได้และความยากจนโดยเปรียบเทียบ (Relative Poverty) หมายถึง ภาวะการณ์ที่สิ่งจำเป็นทางเศรษฐกิจยังมีไม่ครบหรือหายากดั่งนั้นคนจนเชิงเปรียบเทียบ จึงจนเมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่นในสังคมของเขา<sup>25</sup>

สุพัตรา สุภาพ กล่าวว่า ความยากจนคือสภาพของการดำรงชีวิตของบุคคลซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายและไม่สามารถจะบำบัดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจจนเป็นเหตุให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานที่สังคมวางไว้<sup>26</sup>

สรุปได้ว่า สภาพที่คนมีมาตรฐานการครองชีพต่ำอาจเป็นเพราะรายได้น้อยหรือใช้จ่ายไม่เป็นไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของตัวเองได้ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจจึงทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถจะบำรุงรักษาสุขภาพและชีวิตของตนเองได้

<sup>23</sup>วันเพ็ญ พวงพันธบุตร, มนุษย์กับสังคม, (ลพบุรี : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, 2542), หน้า 105.

<sup>24</sup>สุพิศวง ธรรมพันทา, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โปรแกรมวิชาสังคมวิทยาและมานุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สถาบันราชภัฏสมเด็จพระเจ้าพระยา, 2542), หน้า 148.

<sup>25</sup>สัญญา สัญญาวิวัฒน์, สังคมวิทยาปัญหาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 107-108.

<sup>26</sup>สุพัตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 19, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2546), หน้า 97.



## 2.4.2 สาเหตุของความยากจน

ความยากจนนั้นเป็นทั้งเหตุและผลของการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในช่วงสองศตวรรษที่ผ่านมา โดยมีทั้งผลทางรุ่งเรืองและเสื่อมทำลายต่อระบบรวมและระบบย่อยของสังคมโดยเฉพาะภายในคุณลักษณะทางจิตและทางกายของมนุษย์ ความขาดแคลนและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นเหตุและเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของบุคคลระบบสังคมและสิ่งแวดล้อมสุพิศวงธรรมพันทได้กล่าวถึงสาเหตุของความยากจน<sup>27</sup> ไว้ดังนี้

1. สาเหตุส่วนบุคคลบุคคลที่มีความบกพร่องหรือความอ่อนแอทางร่างกายสมองอารมณ์และอุปนิสัยเป็นต้นจนไม่อาจทำหน้าที่หรือดำรงตนอย่างเป็นปกติเช่นผู้อื่นในสังคมโดยเฉพาะในหน้าที่การทำงานและการดูแลตนเองจึงเสมือนหนึ่งเป็นพวกรักษาวิธียาทางสังคม (**Social Pathology**) ย่อมมีชีวิตที่ขาดแคลนและไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจหรือมีปัญหาอื่นๆกล่าวคือ

### 1.1 ด้านกายภาพ

1.1.1 ความบกพร่องจากพันธุกรรม (**Heredity**) จึงทำให้บุคคลมีความผิดปกติทางกายหรือจิตใจมาแต่กำเนิดเช่นทุพพลภาพทางร่างกายความผิดปกติทางสมองเป็นปัญญาอ่อนฯลฯ เมื่อมีสมรรถภาพทางกายและจิตใจต่ำกว่าคนปกติจึงเกิดความอ่อนแอในการดำเนินชีวิตโดยทั่วไป

1.1.2 ความเจ็บป่วย (**Sickness**) และการประสบอุบัติเหตุทำให้ร่างกายสูญเสียความสามารถในการทำงานจนต้องพักงานหรือออกจากงาน

1.1.3 ความเกียจคร้านเฉื่อยชา (**Slothfulness**) หรืออุปนิสัยที่เป็นปัญหาในการปฏิบัติงานอื่นๆเช่นพวกรักความสะอาดสบายพวกไม่อดทนหรือสู้งานพวกที่มีอุปนิสัยเป็นปัญหาในการทำงานร่วมกับผู้อื่นฯลฯ คนดั่งนี้จะประสบภาวะตกงานไม่มีงานทำไม่ทำงานหรือเลือกที่จะเป็น “ขอทาน” ก็มี

1.1.4 วัยหรืออายุที่ไม่ส่งเสริมการทำงาน (**Age**) แรงงานเด็กและคนชรามักถูกระบุว่าเป็นแรงงานด้อยคุณภาพจึงต้องกลายเป็นแรงงานราคาถูกในตลาดแรงงานเช่นเด็กต้องแร่ขายของตามถนนเด็กทำยรถเด็กปั้มน้ำมันส่วนคนชราต้องจากงานเพราะเสื่อมสมรรถภาพฯลฯ

### 1.2 ด้านการศึกษา

1.2.1 รัฐไม่สามารถส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชากรมีโอกาสเข้ารับการศึกษาและฝึกอบรมอาชีพได้ทั่วถึงและไม่อาจพัฒนาแรงงานให้ทันต่อความต้องการของตลาดแรงงานโดยเฉพาะวิชาชีพทางอุตสาหกรรม (**Uneducated or Inadequate Education**) เพราะข้อจำกัดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของรัฐในประเทศกำลังพัฒนาประชากรส่วนมากจึงขาดโอกาสและมีคุณภาพงานต่ำใน

<sup>27</sup> สุพิศ วงธรรมพันทา, **มนุษย์กับสังคม**, (กรุงเทพฯ : โพรแกรมวิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสมเด็จพระเจ้าพระยา, 2542), หน้า 152-155.

ประเทศไทย พ.ศ. 2541 อัตราการไม่เข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 25.3 และอุดมศึกษา ร้อยละ 72.7 มีการขาดแคลนกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยเฉพาะวิศวกรช่างเทคนิคและช่างฝีมืออย่างมากโดยเฉพาะวิศวกรไม่น้อยกว่า 5,000 คน

1.2.2 การออกจากสถานศึกษากลางคันหรือมีการศึกษาไม่เพียงพอบุคคลกลุ่มหนึ่งมี ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาของตนจึงไม่อาจพัฒนาแรงงานของตนได้ดีดังเช่นคนหนุ่มสาวอเมริกันต้องออกจากสถานศึกษากลางคันถึงประมาณหนึ่งในสี่ของทั้งหมดแล้วกลายเป็นแรงงานไร้ฝีมือใน พ.ศ. 2538 เช่นเดียวกับประเทศไทย

2. สาเหตุทางด้านสังคมและวัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นทำให้บุคคลหรือชุมชน ไม่อาจปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นจึงแสดงสัมพันธภาพที่เป็นปัญหาต่อคนอื่นๆ อาทิ มี พฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant Behavior) จนก่อความยุ่งยากและขัดแย้งในการดำเนินชีวิตร่วมกันหรือ เกิดการเสียระเบียบในทางสังคม (Social Disorganization) เพราะการฝ่าฝืนระเบียบกฎเกณฑ์ได้สร้าง ประโยชน์ให้บุคคลเช่นสภาพครอบครัวแตกแยกที่เกิดจากการละทิ้งหน้าที่ในครอบครัวของพ่อบ้าน เพราะมีหญิงอื่นแล้วแสดงกริยารุนแรงก้าวร้าวต่อครอบครัวตัวจนบ้านแตกหรือบุคคลต่างมีความคิดเป็น ของตนเองแล้วเกิดความขัดแย้งกัน (Conflict Value)

2.1 ลักษณะบ้านแตกสาแหรกขาด (Broken Home) เมื่อพ่อบ้านหรือแม่บ้านละทิ้งหน้าที่ใน บ้านประพฤติกู้ขี้ดื่มสุราเล่นการพนันมีเรื่องราวทะเลาะเบาะแว้งความเป็นอยู่ในครอบครัวเสื่อมโทรมไม่ อาจปฏิบัติกิจการงานได้ตั้งปกติอยู่ในภาวะตกงานขาดงานรายได้ของครอบครัวลดลงจนเกิดปัญหาทาง เศรษฐกิจของครอบครัวขึ้นมา

2.2 ความลำเอียงต่อชนกลุ่มน้อยของประเทศ (Discrimination against Minority) เช่นการ กีดกันอาชีพบางอาชีพการกำหนดอัตราภาษีสูงการกีดราคาค่าจ้างสวัสดิการสังคมต่ำเป็นต้นชนกลุ่ม น้อยจึงต้องเผชิญกับความด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและมีฐานะยากจน

2.3 ค่านิยมในสังคมที่ทำให้เกิดความยากจน (Undeveloped Value) บางสังคมมีค่านิยมที่ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจเช่นค่านิยมใช้จ่ายในงานพิธีทางสังคมอย่างเอิกเกริกเพื่อความมี หน้าตาค่านิยมฟุ่มเฟือยและบริโภคนิยม ฯลฯ จึงเกิดการสิ้นเปลืองไม่มีเงินออมหรือเป็นหนี้สินเสมอ

### 3. ด้านประชากรและสิ่งแวดล้อม

3.1 จำนวนประชากรโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (Increased Population) โดยเฉพาะประชากร ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในช่วงเวลาสองศตวรรษที่ผ่านมาธนาคารโลกได้ทำนายว่า พ.ศ. 2543 จะมี เด็กเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 72 โดยในทวีปเอเชียเพิ่มประมาณร้อยละ 48 อเมริกาได้ร้อยละ 47 สหรัฐอเมริการ้อยละ 1 และยุโรปร้อยละ 4 แล้วคาดว่าเด็กในแถบอัฟริกาที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปีจะประสบ ภาวะทุโภชนาการอย่างหนักราวร้อยละ 4-5 ในประเทศไทยจำนวนประชากรไทยเพิ่มขึ้นในช่วงเวลา

ครึ่งศตวรรษนี้อย่างชัดเจนอัตราการเพิ่มประชากรตามธรรมชาติเฉลี่ยราวร้อยละ 25-35 ใน 30 ปีที่ผ่านมา แม้ในช่วงสิบปีที่สามารถลดอัตราการเพิ่มประชากรตามธรรมชาติได้แล้วก็ตามแต่ประชากรไทยก็ยังคงมีจำนวนมากเช่นเพิ่มขึ้นจากจำนวน 56,303,273 คนเป็น 61,806,000 คนใน พ.ศ. 2533 และ 2542 ตามลำดับโดยมีอัตราเพิ่มตามธรรมชาติเฉลี่ย 0.95-1.10 % ฯลฯ

**3.2 ลักษณะดินฟ้าอากาศไม่เหมาะสม (Geographical Inappropriateness)** จึงส่งเสริมให้เกิดความเฉื่อยชาขาดความกระตือรือร้นในการทำงานดังเช่นลักษณะอากาศที่หนาวจัดหรือร้อนจัดพื้นที่เสื่อมโทรมทุรกันดารขาดแหล่งน้ำ ฯลฯ ผู้คนจึงไม่อาจทำงานได้ดีและประสบภาวะทุกข์ยากในการดำรงชีวิตเช่นบริเวณซัวโลกเขตทะเลทรายในแอฟริกาและเขตป่าดิบในแอฟริกาภาวะความยากจนจึงปรากฏอยู่ทั่วไป ฯลฯ

**3.3 มีพื้นที่ที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรงจนทรัพยากรเสื่อมโทรมหรือขาดแคลน (Decreased Resources or Lack)** ดังเช่นการทำเกษตรซ้ำซากหรือผิดวิธีจนดินเสื่อมการทำลายและใช้ไม่อย่างมหาศาลภาวะมลพิษเพิ่มขึ้นในเขตอุตสาหกรรมและมหานครสภาพการณ์เช่นนี้ปรากฏอยู่ในเขตประเทศกำลังพัฒนาเขตเมืองอุตสาหกรรมหรือมหานครทั่วโลกในประเทศไทยพื้นที่ทางการเกษตรทั่วไปเสื่อมโทรมลงกรุงเทพมหานครและเมืองหลักในภูมิภาคมีปัญหามลพิษการจราจรติดขัดและอุบัติเหตุตัวอย่างคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายหลักโดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีนมีค่าบี.โอดี. (BOD) เกินกว่า 4 มิลลิกรัมต่อลิตรากของเสียในแต่ละปีในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลเพิ่มขึ้นเช่นมีปริมาณ 2.0 ล้านตันและ 3.5 ล้านตัน พ.ศ. 2534 และปี 2539 มีปริมาณ 3.4 ล้านตันภัยธรรมชาติและโรคระบาด (Natural Disaster and Epidemic) ในสังคมเกษตรภัยธรรมชาติก็ตีโรคระบาดก็ตีมีผลทำให้เกิดความเสียหายแก่พืชผลเกษตรกรขาดทุนมีภาระหนี้สินได้ทันทีภาวะน้ำท่วมที่เกิดขึ้นในฤดูฝนทุกปีทำให้เกษตรกรไทยประสบปัญหาในการทำการเกษตรมากและตกอยู่ในฐานะยากจนอยู่เสมอ ฯลฯ

**4. ด้านเศรษฐกิจการพัฒนาประเทศไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ** ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาเกิดผลดีทางเศรษฐกิจหลายด้านรวมทั้งเกิดความยากจนแก่ประชาชนจากผลของการพัฒนาประเทศนี้

**4.1 ความไม่มั่นคงของภาวะการเงินและการธนาคาร (Financial and Banking Unstability)** เป็นสถานการณ์ทางลบที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยรวมให้เกิดการลดลงของการลงทุนระดับรายได้สินค้าบริโภคอุปโภคราคาหุ้นในตลาดหลักทรัพย์และการแบกรับภาระอัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้นรวมทั้งการว่างงานเพิ่มขึ้นเป็นต้นทั้งนี้อาจมีสาเหตุทั้งจากระบบการเมืองที่ไม่มั่นคงประกอบด้วยอย่างไรก็ตามถ้าภาวะดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยครั้งหรือเกิดขึ้นเป็นระยะยาวย่อมเกิดอันตรายต่อการพัฒนาประเทศและประชาชนจะยากจนยิ่งขึ้น

**4.2 สถานการณ์ผิดปกติอันมีผลต่องาน (Abnormal Condition)** ดังเช่นการผลงงานในโรงงานการว่างงานการเจ็บป่วยภัยธรรมชาติสงครามฯลฯทำให้ต้องหยุดงานและเกิดความยากจนเฉพาะหน้าทันทีดังเช่นไฟไหม้โรงงานทำให้คนบาดเจ็บเสียชีวิตและตงงานทันทีน้ำท่วมใหญ่กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2538 ทำให้องค์กรธุรกิจจำนวนมากต้องหยุดทำการระยะหนึ่งเกิดผลเสียหายต่อบุคคลและเศรษฐกิจโดยรวมนับพันล้านบาท

**4.3 ภาวะการว่างงานของประเทศ (Unemployment Condition)** ดังเช่นการว่างงานตามวัฏจักรทางเศรษฐกิจ (**Economic Cycle Unemployment**) เกิดจากสภาพขึ้นลงของวัฏจักรเศรษฐกิจและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำการว่างงานตามฤดูกาล (**Seasonal Unemployment**) ในช่วงเวลาหลังการเก็บเกี่ยวการว่างงานเพราะการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิค (**Technical Change Unemployment**) เมื่อนำเครื่องจักรมาแทนที่แรงงานคนและการว่างงานจำบัง (**Disguised Unemployment**) เนื่องจากทำงานไม่เต็มศักยภาพและการว่างงานเพราะขาดแคลนปัจจัยการผลิตจึงไม่สามารถสร้างงานหรือพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพฯลฯการว่างงานดังกล่าวย่อมทำให้เกิดความขาดแคลนและไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจต่อบุคคลและสังคมได้ทั้งแบบเฉพาะหน้าและระยะยาวในประเทศไทย อัตราการว่างงานลดลงจากร้อยละ 0.6 ใน พ.ศ. 2534 ลงมาเหลือร้อยละ 0.5 ใน พ.ศ. 2538 วิกฤติเศรษฐกิจเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2542 อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 4.66

**4.4 ความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจโลก (World Economic Unstability)** การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสากลทำให้เศรษฐกิจของบุคคลและประเทศผูกพันกับเศรษฐกิจโลกดังนี้จากการชะลอตัวของเศรษฐกิจโลกในช่วง พ.ศ. 2535 เป็นต้นมาความไม่แน่นอนของราคาน้ำมันราคาสินค้าเกษตรอัตราแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจและการค้าของโลกในกลุ่มต่าง ๆ การกีดกันและแข่งขันทางการค้าเป็นต้นเหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อนโยบายและมาตรการต่าง ๆ หรือมีผลต่อการลงทุนการจ้างงานและราคาสินค้าบริโภคในระบบเศรษฐกิจไทยคนไทยส่วนหนึ่งต้องตกเป็นเหยื่อของภาวะเศรษฐกิจโลกกลับมีสภาพตกต่ำลงในทางเศรษฐกิจและสังคม

### 2.4.3 ผลกระทบจากความยากจน

ความยากจนก่อผลกระทบต่อทั้งบุคคลและสังคม ทั้งในด้านบวกและด้านลบแต่ส่วนใหญ่จะเป็นผลกระทบในแง่ลบโกศลวงศ์สวรรค์และคณะ<sup>28</sup> กล่าวว่า ผลกระทบจากความยากจนมีทั้งต่อบุคคลและสังคมทั้งในแง่บวกและลบดังนี้

1. เป็นการแบ่งชนชั้น รวย พอกินพอใช้ จน

<sup>28</sup>โกศล วงศ์สวรรค์, สุธิลา ตุลยะเสถียร และสถิต วงศ์สวรรค์, ปัญหาสังคม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมสาส์น, 2537), หน้า 178-179.

2. ความยากจนส่งผลให้บุคคลมีสุขภาพอนามัยไม่ดี ไม่แข็งแรง เป็นการขัดขวางและลดประสิทธิภาพในการทำงานลงซึ่งจะส่งผลให้ยิ่งยากจนลงไปอีกคนยากจนไม่มีความสุขในการดำรงชีวิตขาดการอยู่ดีกินดี

3. เป็นภาระสังคมสังคมที่มีคนยากจนเป็นจำนวนมาก เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ เพราะรัฐต้องแก้ปัญหาพื้นฐานนี้จะต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากช่วยเหลือคนเหล่านี้ทำให้สังคมไม่สามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็วก่อให้เกิดความล่าช้าในการพัฒนาประเทศ

4. เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ อันจะนำไปสู่การเกิดปัญหาสังคมเช่น การลักทรัพย์การขัดแย้งระหว่างบุคคล

5. ความยากจนเป็นเหตุให้ไม่ได้รับการศึกษาตามความสามารถที่มีอยู่ จึงไม่สามารถหางานที่ดีต้องทำงานแบบใช้แรงงานรายได้ต่ำ

6. ความยากจนเป็นเหตุทำให้เกิดความท้อแท้เฉื่อย ซากความพยายามมีอยู่จำกัดและไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ

7. ความยากจนเป็นสาเหตุให้เกิดความเบี่ยงเบนทางพฤติกรรมตามมา เช่น สภาพครอบครัวแตกแยกการติดสิ่งเสพติดการเป็นโสเภณี การขายแรงงานเด็กการด้อยโอกาสในการศึกษาและฝึกอบรมและการเป็นอาชญากร ฯลฯ

8. คนจนมักมีครอบครัวใหญ่ลูกมาก ลูกแต่งงานแล้วไม่แยกครอบครัว

9. ความยากจนทำให้สังคมมีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจ และการเมือง เพราะคนจนไม่มีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมือง

10. มีชีวิตน่าสงสาร ความขาดแคลนและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจบุคคลมีสภาพขัดสนยากไร้ไม่สามารถจัดหาเครื่องบริโภคและอุปโภคได้อย่างเพียงพอ จึงดำเนินชีวิตทางกายอย่างขาดแคลนและมีสภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐาน

11. สถานภาพทางสังคมต่ำและเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคมบุคคล รู้สึกมีปมด้อยน้อยเนื้อต่ำใจ อิจฉาหวาดระแวงมองโลกแง่ร้ายมีอารมณ์ไม่มั่นคง บางคนปล่อยชีวิตตามยถากรรมไม่กล้าหรือไม่ชอบสมาคมปรับตัวเป็นคนจรรยาธรรมต่ำทำตัวเหมือนไร้ความสามารถ นอกจากนี้จะขาดโอกาสหรือเสียเปรียบในทางหน้าที่การงานและทางสังคม

12. ผลต่อตัวบุคคลและครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาทางอารมณ์เช่นน้อยเนื้อต่ำใจ อิจฉาหวาดระแวงมองโลกในแง่ร้าย ฯลฯ ปล่อยไปตามโชคชะตาเกิดปัญหาสุขภาพจิตซึ่งมีผลต่อบุคลิกภาพไม่สามารถที่จะให้มีการศึกษาและการอุปโภคบริโภคแก่ครอบครัวเท่าที่ควรเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าของบุคคลและสังคม

13. ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง สังคมใดมีคนยากจนมากจะเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศมาก

14. ค่ายาบ้าเพื่อความอยู่รอด

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้งและคณะ<sup>29</sup> ได้กล่าวถึงผลกระทบของความยากจนโดยส่วนรวมและโดยสังเขปดังนี้

1. ความยากจนที่ได้กำหนดระดับหรือมาตรฐานแน่นอนแล้ว จะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นเส้นแบ่งระหว่างความรวยหรือความพอมือพอกินกับความยากจน หรือใช้เป็นเส้นแบ่งประเทศรวยและประเทศจนได้

2. แหล่งหรือชุมชนอันเป็นที่อยู่อาศัยของคนยากจน เป็นแหล่งสำหรับผู้มีปัญญาได้มีบทบาทได้แสดงมนุษยธรรมทำบุญทำทานทำให้ผู้ทำบุญทำทานเกิดความปิติใจ

3. ความยากจนอาจเป็นเครื่องกระตุ้นใจให้บุคคลเกิดความมุมานะทุ่มเทความพยายามเพื่อไม่ให้คนต้องตกอยู่ในภาวะอันไม่พึงปรารถนาเช่นกัน หรืออาจใช้เป็นเครื่องกระตุ้นใจลูกหลานศิษย์ให้มีมานะพยายามเพื่อจะได้หนีห่างจากภาวะความยากจน

4. ความยากจนอาจส่งผลให้บุคคลมีสุขภาพอนามัยไม่ดี ไม่แข็งแรงอันเป็นการขัดขวางมิให้ประกอบกิจการหรือลดประสิทธิภาพในการทำงานลงซึ่งจะส่งผลให้มีสภาพยากจนลงไปอีก

5. ความยากจนอาจเป็นเหตุให้ไม่ได้รับการศึกษาตามความสามารถที่มีอยู่ ทำให้มีการศึกษาต่ำขาดความชำนาญตามที่ตลาดแรงงานต้องการทำให้ผู้ยากจนไม่สามารถหางานที่ดีค่าแรงสูงทำได้ผลตามมาก็อีกก็คือคนจนต้องทำงานแบบใช้แรงงานรายได้ต่ำเขาจึงไม่มีหรือมีลู่วางที่จะร่ำรวยน้อย

6. คนจนมีแนวโน้มที่จะไม่เห็นคุณค่าของการศึกษาสูงเพราะไม่เชื่อว่าการศึกษาคือจะช่วยทำให้ชีวิตเขาดีขึ้นได้ เขาเชื่อว่าการติดต่อกับคนจน (คนรวยคนใหญ่มีอิทธิพล) คนที่เอ็นดูเห็นใจเขาจะทำให้ชีวิตเขาสะดวกสบายได้งานทำมากกว่าการศึกษา

7. ความยากจนเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้คนจนมีความท้อแท้เพ้อเจ้อ หรือเฉื่อยชาที่เป็นต้นนี้อาจจะเป็นเพราะการที่เขาเกิดความยากจนขึ้นมาเพราะความพยายามหลายหนของเขาล้มเหลวหรือขณะที่เป็นคนยากจนเขาได้พยายามสร้างฐานะทำงานลงทุนแต่ความพยายามที่มีอยู่จำกัดและไม่ค่อยมีประสิทธิภาพของเขา ล้มเหลวเขาจึงเกิดความเฉื่อยชา

8. สังคมที่มีคนยากจนเป็นจำนวนมากสังคมจะต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากช่วยเหลือคนเหล่านี้ทำให้สังคมไม่สามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้

<sup>29</sup> ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้งและคณะ, สังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 144-145.

9. คนจนมักมีครอบครัวใหญ่เพราะคนจนมีโอกาสไปเปิดหูเปิดตาหรือหาความสุขสนุกสนานนอกบ้านได้น้อยหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งโลกภายนอกบ้านของคนจนไม่สดใสน่าสนุกสนานเขาจึงมักหาความสุขในบ้าน

10. ความยากจนทำให้สังคมมีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วย เพราะคนจนไม่สามารถมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและคนไม่สามารถจะมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพบางที่อาจไม่สนใจใยดีต่อการเมืองของประเทศเสียเลยก็ได้

#### 2.4.4 แนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาความยากจน

แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาความยากจนอาจทำได้หลายทาง ซึ่งวันเพ็ญ พวงพันธ์บุตร<sup>30</sup> กล่าวไว้ว่า

1. การให้การศึกษแก่ประชาชนทั้งทางด้านวิชาการความรู้ และวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อจะได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพมากยิ่งขึ้น

2. การจัดหาเงินทุนสำหรับให้เกษตรกรได้กู้ยืม โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำ และมีระยะเวลาการส่งเงินต้นคืนที่ยาวนาน

3. จัดการปฏิรูปที่ดินเพื่อให้เกษตรกรได้มีที่ดินทำกินอย่างทั่วถึง และสามารถปรับปรุงคุณภาพของดินให้ดียิ่งขึ้น

4. จัดสร้างระบบชลประทานขนาดเล็กเช่นฝายน้ำล้นเหมืองฝาย และคูคลองส่งน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไปใช้ในการเพาะปลูกได้อย่างทั่วถึง โดยมีต้องพึงพาธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว ฯลฯ

5. จัดหาตลาดและประกันราคาพืชผลทางการเกษตร ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นการลดการเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุน

6. ส่งเสริมการจัดตั้งระบบสหกรณ์ในระดับหมู่บ้าน และตำบล เพื่อให้เกษตรกรได้มีอำนาจในการต่อรองทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นระบบสหกรณ์ยังเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งพาอาศัยกัน

7. ส่งเสริม และเผยแพร่เกษตรกรกรรมแผนใหม่ ที่มีการใช้เทคโนโลยีในการผลิตอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตและรายได้ให้กับเกษตรกรมากขึ้น

8. จัดให้มีบริการด้านการประกันความมั่นคงทางสังคมให้มากขึ้น ทั้งในรูปของการประกันสังคมและการสังคมสงเคราะห์

---

<sup>30</sup>วันเพ็ญ พวงพันธ์บุตร, **มนุษย์กับสังคม**, (ลพบุรี : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, 2542), หน้า 108.

9. ปรับปรุงระบบภาษีอากรให้มีความเหมาะสม โดยพยายามอุดช่องโหว่ของภาษี และมีมาตรการเพิ่มภาษีโดยตรงซึ่งเก็บจากผู้ที่ย่ำรวย เช่น ภาษีมรดกภาษีทรัพย์สิน ฯลฯ เพื่อให้รัฐบาลได้มีรายได้มากขึ้นสามารถนำมาช่วยเหลือผู้ที่ยากจนในสังคมได้กว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าเดิม

10. พัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรม และบริการที่ต้องอาศัยแรงงานของคนจำนวนมากอย่างเร่งด่วน และควรกระจายการพัฒนาดังกล่าวไปสู่ภูมิภาคให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการสร้างงานและรายได้ให้กับประชาชน

11. สร้างความมั่นคง และปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบทควบคู่กับการพัฒนาทางด้านอื่นๆ

12. มุ่งพัฒนาชนบทโดยเฉพาะชนบทที่มีความล้าหลังและขาดแคลนในด้านต่าง ๆ เช่น บริการด้านสาธารณสุข ฝึกอบรม ฯลฯ

ประเสริฐ แย้มกลิ่นทุ่งและคณะ<sup>31</sup> กล่าวถึงการป้องกันและแก้ไขปัญหาความยากจนกล่าวโดยสังเขปดังนี้

1. ด้านร่างกาย และจิตใจ การป้องกันหรือแก้ไขความยากจนอาจเกี่ยวข้องกับร่างกายของคนจนหรือคนที่อาจยากจนได้ต่อไป เช่น การให้สวัสดิการเกี่ยวกับอาหารการกินไม่ให้อดอยากส่งเสริมความรู้ และการปฏิบัติเกี่ยวกับรักษาสุขภาพอนามัยจัดระเบียบภายในสังคมหรือชุมชนให้เรียบร้อย เพื่อให้บุคคลมีจิตใจดีส่งเสริมการศึกษาให้ความรู้เพื่อพัฒนาปัญญาความสามารถปลูกฝังความเชื่อทัศนคติค่านิยมทางวัตถุนิยมให้มุ่งความสำเร็จขยันอดทนกล้าสู้กับปัญหาและอุปสรรคเป็นต้น

2. ด้านการจัดระเบียบสังคมสังคมหรือประเทศชาติ จะต้องพยายามจัดระเบียบภายในสังคมให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีการจัดสรรมอบหมายตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันให้ชัดเจนสร้างกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติระหว่างกันให้มาก และแจ่มชัดพร้อมทั้งมีการควบคุมกันอย่างเข้มงวดให้ทุกคนอยู่ในระเบียบวินัยเพื่อให้ทุกคนได้ปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบของตนได้อย่างสะดวกมีประสิทธิภาพไม่ต้องเป็นกังวลหรือกลัวเกรงความไม่สงบเรียบร้อยหรือการแตกแยกไม่มั่นคงของสังคมและมีความรักและผูกพันต่อสังคม

3. การให้โอกาสและวิธีการบรรลุปเป้าหมายที่สังคมปลูกฝังอย่างเท่าเทียมกัน เน้นเรื่องการให้โอกาสในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทหรือสถานภาพให้บรรลุปเป้าหมายที่สังคมปลูกฝังสมาชิกไว้เป้าหมายที่ทุกสังคมมุ่งปลูกฝังมีหลายอย่างเช่นให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอควร เน้นให้พอมีพอกินประสิทธิภาพในการประกอบการทำงานมีการศึกษาสูงมีส่วนร่วมทางการเมืองให้ข้อคิดในแนวปฏิบัติในการทำงานส่วนรวมตัดสิ้นใจ เพื่อส่วนรวมเป็นต้นเมื่อปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้ไว้แล้ว สังคมจะต้องให้

<sup>31</sup> ประเสริฐ แย้มกลิ่นทุ่งและคณะ, สังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 145-146.



การศึกษาอย่างทั่วถึงมีบริการด้านนี้เพียงพอแก่ความต้องการของสมาชิกในสังคมมีอาชีพการงาน  
 อย่างเป็นสัดส่วนกันกับจำนวนสมาชิกมีหลักเกณฑ์ในการปันส่วนรายได้ได้อย่างยุติธรรมฯ เพื่อป้องกัน  
 หรือแก้ไขปัญหาความยากจน

4. การขจัดความขัดแย้งในค่านิยมเรื่องค่านิยม เป็นเรื่องทางวัฒนธรรมหรือแบบแผนในการคิด  
 การกระทำของสมาชิกในสังคม หากสังคมมีแบบแผนในการคิดการกระทำมากมายหลายแบบบุคคล  
 ย่อมจะเกิดความสับสนไม่ทราบจะเลือกเดินเลือกวิถีปฏิบัติทางใดในกรณีของความยากจนการขัดกัน  
 ระบบค่านิยมเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ซึ่งค่านิยมมีทั้งการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของเงินทอง ความสะดวกสบาย  
 ทางวัตถุ และการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของความสุขสงบทางจิตใจ สร้างความเจริญทางธรรมะทาง  
 คุณธรรมเช่นนี้แล้วย่อมจะมีสมาชิกเลือกถือปฏิบัติทั้งสองแนวทางมากบ้างน้อยบ้างกลุ่มคนที่เลือก  
 เดินทางหลัง และกลุ่มที่ไม่รู้จะเลือกทางใดตัดสินใจไม่ได้ย่อมจะยากจนจึงต้องพยายามไม่ให้มีการขัดกัน  
 ในค่านิยมนั้น

5. การพัฒนาชุมชนแนวทางป้องกัน และแก้ไขความยากจน ที่มีลักษณะรวมและกว้าง  
 ขวางทางหนึ่งคือการพัฒนาชุมชน (Community Development) ซึ่งใช้วิธีให้การศึกษาและการทำงาน  
 เป็นกลุ่มเป็นวิธีการหลักเพื่อมุ่งหมายพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วม  
 ร่วมของประชาชนหลักประชาธิปไตยหลักการช่วยตนเองหลักการให้ผู้นำท้องถิ่นหลักการรู้จักวัฒนธรรม  
 ท้องถิ่นหลักการประเมินผลงานและหลักการวางแผนล่วงหน้าในการดำเนินงาน

สุชาติ ธาดาธำรงเวช กล่าวว่า ปัญหาความยากจนนั้นจะดูได้จาก (1) การไม่มีปัจจัยพื้นฐานใน  
 การดำรงชีพอย่างเพียงพอ (2) ทารกแรกเกิดมีอัตราการตายสูง (3) อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากรต่ำ  
 และ (4) ประชาชนมีโอกาสทางการศึกษาขั้นมูลฐานน้อย โดยปัญหาเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะพบในประเทศ  
 ที่มีรายได้ต่อหัวต่ำ อย่างไรก็ตาม แม้ในประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่ดีก็ยังมีปัญหาความยากจน  
 ด้วย และได้กล่าวถึงแนวทางการแก้ไขปัญหความยากจนไว้<sup>32</sup> ดังนี้

การแก้ไขปัญหความยากจนเชิงเศรษฐกิจ

ประเทศต่าง ๆ ที่ประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหความยากจน มักใช้ยุทธศาสตร์สำคัญ 3  
 ประการ คือ

- 1.1 การทำให้ผลผลิตภาพของแรงงาน (Labor Productivity) สูงขึ้นซึ่งสามารถทำได้โดย
  - (1) การพัฒนาความรู้ความสามารถของแรงงาน (Human Resource Development)
  - (2) การเพิ่มโครงสร้างบริการพื้นฐาน (Infrastructure Improvement)
  - (3) การเพิ่มการใช้เทคโนโลยีในการผลิต (Technology Improvement)

<sup>32</sup> สุชาติ ธาดาธำรงเวช, การแก้ไขปัญหความยากจน, (จุลสารเศรษฐศาสตร์, 2549), หน้า 1-8.

#### (4) การลดการนำเข้าแรงงานไร้ฝีมือจากประเทศเพื่อนบ้าน (Import Control of Unskilled Labor)

**1.2 การทำให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตในอัตราสูง (High Economic Growth)** คนยากจนที่ได้รับการพัฒนาผลิตภาพแล้ว จะสามารถหางานทำได้ก็ต่อเมื่อประเทศมีความต้องการแรงงาน มีความต้องการผลผลิต เราจะแก้ไขปัญหาคือความยากจนไม่ได้ หากประเทศไม่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หรือมีความเจริญเติบโตในอัตราที่ต่ำกว่าอัตราการเพิ่มของประชากร ระบบเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตในอัตราสูง จะเพิ่มช่องทางและรายได้ให้แรงงาน ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ เป็นผลให้รายได้ของแรงงานที่ก้าวเข้าสู่ภาคที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีสูงกว่าอย่างต่อเนื่อง แทนที่กันไปเป็นขั้น ๆ วิธีทางนี้จึงเป็นปัจจัยหลักในการเพิ่มรายได้ของคนยากจนให้สูงขึ้น

**1.3 การจัดหาบริการทางสังคมให้กับกลุ่มคนยากจนโดยตรง (Direct Provision of Social Services)** ในด้านรายจ่ายที่จำเป็นของคนยากจน ได้แก่ การรักษาพยาบาล การศึกษา การวางแผนครอบครัว รัฐบาลจะต้องจัดงบประมาณอย่างเพียงพอในการจัดหาบริการทางสังคมดังกล่าวให้กับคนยากจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท โดยหลักการแล้ว การจัดการศึกษาและการสาธารณสุขให้ถึงมือผู้ยากจนอย่างแท้จริง จะสร้างประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมาก เนื่องจากการศึกษาและสุขภาพที่ดีจะเพิ่มผลผลิตของแรงงาน และเร่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ การที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างมากถึงร้อยละ 3-4 ต่อปีจะทำให้ประเทศไม่สามารถมีเงินออมที่จะใช้เพิ่มการลงทุนให้เพียงพอกับการเพิ่มของประชากรได้ เป็นผลให้ค่าแรงงานต่ำลงและปัญหาความยากจนกลับรุนแรงยิ่งขึ้น

#### การสร้างโอกาสให้กับผู้ยากจน

การเพิ่มรายได้ของผู้ยากจนนั้น นอกจากจะต้องมีการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราที่สูงแล้ว รัฐบาลยังต้องมีนโยบายในพื้นที่เป้าหมายอีก 2 ประการ คือ นโยบายพัฒนาชนบท โดยต้องเร่งการพัฒนาโครงสร้างบริการพื้นฐานในชนบทให้มีความสะดวกและลดต้นทุนการผลิตส่งเสริมและเผยแพร่เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยสามารถนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ได้มากขึ้น ออกเอกสารสิทธิทางกฎหมาย เช่น การออกโฉนดที่ดินให้แก่คนยากจน ทำให้มีทรัพย์สินที่มีค่ามากขึ้นกว่าเอกสารสิทธิที่ดินชนิดอื่น ๆ ทำให้มีการพัฒนาที่ดินและสามารถใช้ที่ดินค้ำประกันสินเชื่อได้สร้างความเชื่อมโยงจากการผลิตในภาคเกษตรไปสู่การตลาดในภาคบริการพัฒนาสถาบันการเงินของรัฐในชนบท เช่น ธกส. ธนาคารออมสิน ให้เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยจากพ่อค้าท้องถิ่น นโยบายสร้างงานในเมือง รัฐบาลจะต้องวางยุทธศาสตร์ให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานในภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ เพราะผลตอบแทนของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการ เพราะผลตอบแทนของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการดีกว่าของภาคการเกษตรถึงกว่า 2 เท่า โดย

รัฐบาลจะต้องเร่งปรับปรุงโครงสร้างบริการพื้นฐานในเขตเมืองให้เหมาะสม ตลอดจนการส่งเสริมการฝึกอบรมและฝึกอาชีพให้แรงงานในเมืองให้สามารถปรับเปลี่ยนต่อการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วได้ การช่วยเหลือผู้ที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้และการป้องกันสาธารณสุข

นอกจากคนยากจนโดยทั่วไปแล้ว ยังมีคนยากจนอีก 2 กลุ่ม ที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ คือ กลุ่มคนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เช่น คนชรา คนพิการ กลุ่มผู้ประสบภัยพิบัติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม เป็นต้น

### ปัจจัยต่างประเทศ

แม้ว่าการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศจะเป็นปัจจัยหลักในการแก้ไขปัญหาความยากจน แต่ปัจจัยต่างประเทศก็เป็นส่วนประกอบที่สำคัญได้แก่

**4.1 ระบบและวิธีการค้าของโลก** นโยบายการกีดกันการค้าของประเทศอุตสาหกรรมมีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อคนยากจนในประเทศกำลังพัฒนา

### 4.2 ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

การแก้ปัญหาความยากจนเชิงสังคม

ในทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ เราสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนโดย (1) การทำให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตในอัตราสูง และ (2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนในวงกว้างได้ แม้ว่าจะสร้างรายได้ต่อหัวให้เพิ่มขึ้นได้อย่างรวดเร็วแต่รายได้นั้นก็อาจจะกระจุกตัวอยู่ในเมืองในกลุ่มที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจมาก่อน

ในมิติทางสังคม รัฐบาลจึงควรจัดสรรงบประมาณโดยตรงให้แก่องค์กรเอกชน (**Non-Government Organization : NGO**) และองค์กรชุมชนของคนยากจนในชนบทที่ไดรรวมตัวกันดีแล้ว เพื่อให้ชุมชนของคนยากจนในชุมชนของคนยากจนในชนบทที่ไดรรวมตัวกันดีแล้ว เพื่อให้ชุมชนของคนยากจนในชนบทได้มีโอกาสและมีบทบาทมากขึ้นในการพัฒนาตนเอง เช่น การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านที่บริหารโดยคนดี การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยองค์กรชุมชน (โครงการ SML ของรัฐบาล) การทำให้กลุ่มชุมชนคนยากจนที่นำโดยคนดี ให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น จะเป็นการเพิ่มจำนวนชุมชนคนดีในชาติ และจะเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างถาวร

การขจัดอบายมุขและการส่งเสริมการออม

ปัญหาอบายมุขเป็นปัญหาใหญ่ทางด้านรายจ่ายของผู้ยากจน อบายมุขเหล่านี้เกิดจากความไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ การขาดการศึกษา ประเพณี ความมั่งงาย และความยากจนเองที่ทำให้ไม่มีทางออก ต้องหันมาพึ่งอบายมุข รัฐบาลควรลดสาเหตุแห่งการติดอบายมุขเหล่านี้อย่างเป็นทางการขจัดคอร์รัปชั่น และการสร้างความโปร่งใสในสังคม

การคอร์ปชั่นในองค์กรรัฐทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติในประเทศกำลังพัฒนา ทำให้การลงทุนจากต่างประเทศและการลงทุนของคนในประเทศ มีจำนวนน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ทำให้ระบบเศรษฐกิจไม่พัฒนา การคอร์ปชั่นที่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา จึงเป็นการเบียดเบียนจากคนยากจนในประเทศโดยตรง

จรินทร์ เจริญศรีวัฒนกุล กล่าวว่า การแก้ไขปัญหาความยากจน รัฐบาลควรจริงจังและจริงจัง<sup>33</sup> การที่ครัวเรือนมีหนี้สินในอัตราสูง มิได้หมายความว่าครัวเรือนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน แต่ควรพิจารณาวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม กล่าวคือ หากเป็นการกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพ นอกจากจะช่วยสร้างงานและสร้างรายได้แก่ครัวเรือนแล้ว ยังเป็นการนำเงินออกจากครัวเรือนที่ไม่มีการลงทุนไปก่อให้เกิดผลผลิต ซึ่งเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม ส่วนการกู้ยืมเพื่อใช้จ่ายเกี่ยวกับปัจจัยที่จำเป็นต่อการครองชีพแล้ว จะนำมาซึ่งความมั่นคงของครัวเรือนในอนาคต แต่ถ้าหากเป็นการกู้ยืมเพื่อใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยหรือสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ นอกจากไม่ส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ยังเป็นการบริโภคที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาวอีกด้วย

ดังนั้น การที่รัฐบาลมีนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนทั้งระดับบุคคล ชุมชนและประเทศ โดยการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชน เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนกู้ยืมไปประกอบอาชีพ โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML) ด้วยการจัดสรรงบประมาณตามขนาดของหมู่บ้านแล้วให้ประชาชนร่วมกันคิดและร่วมกันทำแผนงานหรือโครงการ และจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินโครงการกันเอง ซึ่งแม้ว่าโครงการดังกล่าวจะสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนเฉพาะหน้าลงได้ก็ตาม แต่ประเด็นที่สำคัญยิ่งก็คือ จะต้องมีความแน่วแน่แก้ไขปัญหาความยากจนที่ยั่งยืนด้วยการสร้างนิสัยการบริโภคที่ถูกต้องแก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนที่ไม่มีแบบแผนในการบริโภคหรือนิยมเลียนแบบการบริโภค เพื่อไม่ให้กลับไปก่อหนี้สินจนไม่สามารถหลุดพ้นวัฏจักรแห่งความยากจน นอกจากนี้รัฐบาลยังต้องมีความจริงจังในการเข้มงวด การสมัครเป็นสมาชิกบัตรเครดิตประเภท **Non-bank** ซึ่งที่ผ่านมาได้ปลูกฝังให้กลุ่มประชาชนหาเข้ากินค่าเกิดการใช้จ่ายเกินตัว โดยเฉพาะการผ่อนชำระสินค้าฟุ่มเฟือยประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและโทรศัพท์เคลื่อนที่ จนเกิดภาพของกลุ่มคนเข้าคิวเป็นแถวยาวเพื่อชำระหนี้ที่สำนักงาน **No bank** ในช่วงสิ้นเดือน ตลอดจนการติดตามทวงหนี้หน้าโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ซึ่งล้วนไม่เป็นผลดีต่อผู้ใช้บัตร บริษัทผู้ออกบัตรเครดิต/บัตรเงินผ่อน และประเทศชาติ ตลอดจนการก่อให้เกิดอาชญากรรมที่รุนแรงกว่าที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม ความจริงประการหนึ่งที่ทุก ๆ ท่านไม่สามารถปฏิเสธได้ก็คือ บริษัท **Non bank** และบริษัทจำหน่ายสินค้าประเภทฟุ่มเฟือยอยู่ในเครือข่ายเดียวกัน ดังนั้น การดำเนินธุรกิจที่มีลักษณะ

<sup>33</sup>จรินทร์ เจริญศรีวัฒนกุล, การแก้ไขปัญหาความยากจน : ประเด็นที่ไม่ควรมองข้าม, (จุลสารเศรษฐศาสตร์, 2550), หน้า 82-90.

เกือบหนุ่กันดังกล่าว นอกจากจะนำผลกำไรสู่บริษัทมากขึ้นเป็นทวีคูณแล้ว การปล่อยสินเชื่อที่เงื่อนไขน้อย จึงง่ายต่อการก่อหนี้ นอกจากนี้อัตราดอกเบี้ยจากการผิดนัดชำระหนี้บัตรเครดิต **Non-bank** ยังสูงถึงร้อยละ **28** ต่อปี ซึ่งเป็นภาระที่หนักหน่วงของชนชั้นรากหญ้า ในอีกด้านหนึ่งยังปรากฏแผนปลิวบริการเงินด่วนติดตามกำแพง ตู้โทรศัพท์ เส้าไฟฟ้า รวมทั้งการแจกแผนปลิวตามย่านชุมชนต่าง ๆ ที่มีผู้คนสัญจรเป็นจำนวนมาก เป็นการชักจูงให้กลุ่มคนรากหญ้าสร้างหนี้สินนอกระบบได้ง่ายยิ่งขึ้นและกลุ่มคนเหล่านี้มักจะนำไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ด้วยเหตุนี้ หากรัฐบาลมีความจริงใจที่จะแก้ไขปัญหาหนี้สินประชาชนให้หมดไป และตอบสนองนโยบายเศรษฐกิจที่จะแก้ไขปัญหาหนี้สินของประชาชนให้หมดไป และตอบสนองนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ก็ควรควบคุมการออกบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ และบริษัท **No bank** รวมทั้งกวดขันจับกุมการปล่อยเงินกู้นอกระบบให้เข้มงวดขึ้น มิฉะนั้นแล้วนโยบายการขจัดความยากจนให้หมดสิ้นไปจากผืนแผ่นดินไทย คงเป็นเพียงความฝันอย่างที่หลาย ๆ ท่านได้ปรามาสไว้อย่างแน่นอน ทั้งก่อให้เกิดสภาพ “ประชาชนระทม” ไปทั่วทุกหย่อมหญ้า

## 2.5 หลักพุทธธรรมกับการแก้ไขปัญหาความยากจน

การที่จะใช้ธรรมะแก้ปัญหาความยากจนนั้นต้องปฏิบัติตามหลักอริยสัจ คือ ต้องวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาซึ่งมีหลักใหญ่ ๆ 2 ประการ คือ สาเหตุภายนอกและสาเหตุภายในเมื่อทราบประเด็นแล้วจึงหาวิธีการแก้ไขให้สอดคล้องซึ่งหลักธรรมสำหรับแก้ไขปัญหาความยากจนนั้น<sup>34</sup> ได้แก่

1. หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ 4 คือ การรู้จักขยันหมั่นเพียรและรู้จักรับผิดชอบในการประกอบสัมมาชีพ รู้จักอดออมใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น คบเพื่อนที่ดี และเป็นอยู่อย่างเหมาะสม กับฐานะทางเศรษฐกิจของตน

2. หลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ เดินทางสายกลางในการเลี้ยงชีวิตตามความพอดีกับ ความสามารถ และฐานะของตน

3. ปัจจัยปัจจุเวกขณะ คือ การพิจารณาปัจจัย 4 ก่อนบริโภค โดยใช้ปัญญาพิจารณาว่าสิ่งใดมีประโยชน์และจำเป็นต่อการดำรงชีวิต สิ่งใดไม่มีประโยชน์และไม่จำเป็น ไม่หลงติด อยู่กับรูป สี สัมผัส ค่านิยม แต่เน้นที่คุณค่าและความจำเป็นต่อการดำรงชีพเป็นสำคัญ

4. เว้นจากอบายมุข คือ สุรา ยาเสพติด เทียวกลางคืน เทียวดูการละเล่น คบคนชั่ว และเกียจคร้านในการทำงาน อันเป็นต้นเหตุแห่งความหายนะของทรัพย์สินและชีวิต

5. ปัญญา คือ การดำเนินชีวิตโดยใช้ปัญญานำในการแยกแยะดีชั่ว สิ่งที่ไม่จำเป็น ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หลีกเลียงจากเหตุที่จะทำให้ตนและครอบครัวหายนะ หมั่นพัฒนาตนและคนในครอบครัว

<sup>34</sup>วิธีกำจัดความยากจน และพุทธวิธีสร้างความร่ำรวย, (12 พฤษภาคม 2554), <http://www.gotoknow.org>.

ตลอดทั้งอาชีพ หน้าที่การงาน ฐานะเศรษฐกิจและสังคมให้มีความมั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้นไปโดยยึดหลักของสัมมาชีพเป็นบรรทัดฐาน

6. กุลจักรีภูษัตถธรรม 4 ประการ คือ (1) รู้จักแสวงหาของที่หายไปแล้วหรือหามาทดแทน (2) รู้จักซ่อมแซมของเก่าที่ชำรุดเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ (3) รู้จักประมาณในการกินการใช้จ่าย และ (4) ผู้ที่จะเป็นผู้นำครอบครัวต้องเป็นผู้มีศีลธรรม

ปัญหาความล่มสลายของครอบครัวที่เกิดจากการไม่รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ เมื่อหายไปแล้วก็ไม่รู้จักแสวงหาหรือหามาทดแทน ของที่ชำรุดพอที่จะนำกลับมาซ่อมแซมเพื่อใช้ใหม่ได้ ก็ไม่ทำ ตั้งท่าจะซื้อใหม่อย่างเดียว การไม่รู้จักรักษาไม่รู้จักใช้ และผู้นำครอบครัวไม่มีศีลธรรม ประกอบ มีฉาชีพ มีความประพฤติที่ไม่ดี ติดอยู่ในอบายมุข เป็นต้น เป็นสาเหตุที่ทำให้ครอบครัวหรือตระกูลที่ มั่งคั่งตั้งอยู่ไม่ได้ ซึ่งเราจะพบเห็นปัญหานี้ได้ทั่วไปในสังคมไทย เพราะฉะนั้นหลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

7. จักร 4 มรรคาแห่งความเจริญรุ่งเรืองของครอบครัวคือ (1) ปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในถิ่นที่ดีมีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม (2) สัปบุริสุปัสสยะ คบคนดีมีความสัตย์ (3) อตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ (การมีศีล จิตมีธรรม) (4) บุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว คือได้สร้างสมคุณความดี เตรียมพร้อมไว้แต่ต้น

ทั้ง 4 ประการนี้ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของคนได้เป็นอย่างดีในขณะเดียวกันยังเป็นหลักที่ป้องกันปัญหาอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัวด้วย ตัวอย่างเช่น การอยู่ในประเทศที่ดี มีความเหมาะสมทั้งสิ่งแวดล้อมและบุคคล จะช่วยป้องกันปัญหาอาเสพติดการพนันได้ เป็นต้น

แพรรภัทร ยอดแก้ว<sup>35</sup> ได้กล่าวถึงแนวทางการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ประโยชน์ในปัจจุบันไว้ว่า แนวคิดเรื่องความสันโดษ จัดเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่สำคัญของชีวิตที่พอเพียง และเป็นเสมือนธรรมฝ่ายรับ คือ เป็นคุณธรรมที่มีไว้สำหรับรับกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยภาวะจิตที่เป็นสุขซึ่งควรเชื่อมโยงกับหลักธรรมฝ่ายรุกอีกประการหนึ่ง อันเป็นหลักที่จะอำนวยความสุขในชีวิตปัจจุบัน กล่าวคือ หลักทิวฐธัมมิกัตถะ 4 (ประโยชน์ในภพปัจจุบัน) พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนแก่อุชชัยพราหมณ์ ในขณะที่เข้าไปเฝ้าเพื่อกราบทูลขอให้พระองค์แสดงธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบันและธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขภายหน้าให้ฟัง เนื่องจากตนจะย้ายไปอยู่ในต่างถิ่นพระพุทธองค์จึงตรัสสอน ดังความปรากฏในพระไตรปิฎกตอนหนึ่งว่า

<sup>35</sup>แพรรภัทร ยอดแก้ว, การใช้พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ, (พฤศจิกายน 2552-กุมภาพันธ์ 2553), [www.gotoknow.org](http://www.gotoknow.org).

ดูก่อนพราหมณ์ธรรม 4 ประการนี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในปัจจุบัน กล่าวคือ อกุศลสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา และสมชีวิตา

(1) อกุศลสัมปทาเป็นอย่างไร คือกกุลบุตรหาเลี้ยงชีพด้วยความขยันในการงาน... เธอเป็นผู้ขยันขำขันขำนาญ ไม่เกียจคร้านในงานนั้นประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอบสวน ตรวจตรา รู้จักวิธีปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ สามารถทำ สามารถจัดการ นี้เรียกว่าอกุศลสัมปทา

(2) อารักขสัมปทาเป็นอย่างไร คือกกุลบุตรมีโภคทรัพย์มากที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียรแล้ว... เธอจัดการคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้โดยพิจารณาว่าทำอย่างไร พระราชาทั้งหลายจะไม่พึงริบโภคทรัพย์เหล่านั้นเสีย พวกโจรไม่พึงลักไปเสียไฟไม่พึงไหม้ไปเสีย น้ำไม่พึงพัดพาไปเสียนี้เรียกว่าอารักขสัมปทา

(3) กัลยาณมิตตตาเป็นอย่างไร คือกกุลบุตรเข้าอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือตำบลใดก็ตาม เธอเข้าสนิทสนมสนทนาปราศรัย ถกถ้อยปรึกษากับท่านที่เป็นคนหบดีบ้าง บุตรคนหบดีบ้างพวกคนหนุ่มที่มีความประพฤติเป็นผู้ใหญ่บ้าง คนสูงอายุที่มีความประพฤติเป็นผู้ใหญ่บ้าง ผู้ประกอบด้วยศรัทธา...ศีล... จาคะ... และ (ปัญญา) เธอศึกษาเยี่ยงอย่างความเพียบพร้อมด้วยศรัทธา...ศีล... จาคะ... และปัญญาของ เขา...นี้เรียกว่ากัลยาณมิตตตา

(4) สมชีวิตา เป็นอย่างไร คือกกุลบุตรเป็นผู้เลี้ยงชีวิตเหมาะสม ไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ให้ฝืดเคืองเกินไป โดยรู้เข้าใจทางเพิ่มพูนและทางเสื่อมถอยแห่งโภคทรัพย์ว่าทำอย่างไรรายได้ของเรา จึงจะเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจึงจักไม่เหนือรายได้ เปรียบเหมือนคนชั่งหรือลูกมือคนชั่งยก ตราชั่งขึ้นแล้วย่อมรู้ว่าหย่อนไปเท่านี้ หรือเกินไปเท่านี้ ถ้าหากกกุลบุตรนี้มีรายได้น้อย แต่เลี้ยงชีวิตอยู่ อย่างฟุ่มเฟือยก็จะมีผู้กล่าวหาเอาได้ว่า กกุลบุตรผู้นี้ใช้สมบัติเหมือนกินมะเดื่อ ถ้ากกุลบุตรนี้มีรายได้มาก แต่เลี้ยงชีวิตอย่างฝืดเคืองก็จะมีผู้กล่าวหาได้ว่า กกุลบุตรผู้นี้คงจะตายอย่างคนอนาถา แต่ด้วยเหตุที่ กกุลบุตรเลี้ยงชีวิตเหมาะสม...จึงเรียกว่าสมชีวิตา

ดูก่อนพราหมณ์โภคะที่เกิดขึ้นโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมมีช่องทางเสื่อม (อบายมุข) 4 ประการ คือ เป็นนักเลงเที่ยวผู้หญิงเป็นนักเลงดื่มสุรา เป็นนักเลงเล่นการพนันและคบคนชั่วเป็น มิตร..."

ต่อจากนั้น พระองค์ก็ได้ตรัสประโยชน์ที่ควรบำเพ็ญเพื่อผลในภพหน้าที่เรียกว่า สัมปรายิกัตถะ 4 ประการคือสัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา) ศีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วย ศีล) จาคะสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความเสียสละ) และปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา) แก่พราหมณ์

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวนี้ ย่อมทำให้เราเข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องประโยชน์สุขในปัจจุบันว่า การจะดำเนินชีวิตให้เกิดประโยชน์สุขมีฐานะมั่นคง สมบูรณ์ได้นั้นจำเป็นต้องมีธรรม 4 ประการ ซึ่งโบราณท่านเรียกว่าหัวใจเศรษฐี (อุ อา ก สะ) โดยสรุปคือ

(1) ขยันสรรหา (อุฏฐานสัมปทา)ได้แก่ขยัน มานะ บากบั่น ต่อสู้ไม่ย่อท้อ ไม่เกียจคร้านในการทำกิจการหน้าที่การงาน โดยทำงานต่าง ๆ ด้วยความขานิชานาญด้วยความรู้ความเข้าใจ

(2) รักษาดี (อารักขสัมปทา)ได้แก่รู้จักเก็บออม คุ่มครองรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ให้สูญหายหรือเสียหายด้วยกรณีต่าง ๆ

(3) มีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตา)ได้แก่สมาคมกับมิตรที่ดี เพราะมิตรดีย่อมไม่ชักนำในทางเสื่อมเสียและสามารถชี้แนะ ให้คติในการดำเนินชีวิตแก่ผู้อื่น

(4) เลี้ยงชีวิตพอเพียง(สมชีวิตา)ได้แก่ รู้จักจับจ่าย ใช้จ่ายให้เหมาะสมกับฐานะและความจำเป็น โดยมีหลักสันโดษเป็นพื้นฐาน

นอกจากนี้การที่จะให้ฐานะชีวิตมั่นคง และมีชีวิตที่เป็นสุขได้นั้นก็ต้องเลี้ยงอบายมุขให้ได้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ในตอนท้ายของพระพุทธพจน์ข้างต้น เพราะอบายมุขนั้น ล้วนเป็นส่วนเกินของชีวิตและนำพาชีวิตให้มัวเมาจนต้องเสียหายเสียศูนย์และสูญเสียในที่สุดด้วยว่า การเป็นนักเลงเที่ยวผู้หญิงก็ตีเป็นนักเลงตีเมียสุราที่ดีเป็นนักเลงเล่นการพนันก็ตี คบคนชั่วเป็นมิตรก็ตีล้วนเกินมาจากตัณหา ซึ่งมีอวิชชาเป็นมูลรากและมีความทุกข์เป็นดอกผลทุกท่านผู้หวังความเจริญจึงควรหลีกเลี่ยงให้ไกล ดุจหลีกเลี่ยงนอสรพิษที่มีพิษร้ายไม่ควรเข้าใกล้ ไม่ควรส่องเสพโดยเด็ดขาด

เราควรหันมาทำการศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ให้ชัดเจน เพื่อหาทางแก้ปัญหาและนำไปประพฤติปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่เราได้ยินคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หรือ “ชีวิตพอเพียง” กันอยู่นี้ ถือเป็นช่วงโอกาสสำคัญ ที่เราจะได้เลือกดำเนินชีวิตให้ถูกต้องเพื่อวิถีทางเศรษฐกิจและสังคมจะได้ลดลงที่สำคัญหากทุกคนจับประเด็นสำคัญของการดำเนินชีวิตทั้งในแง่เป้าหมาย และวิธีการได้ คือ มีความสันติสุขเป็นเป้าหมาย มีหลักการดำเนินชีวิตที่พอเพียงตามแนวพุทธศาสนา เป็นวิธีการที่อาศัยสันโดษเป็นพื้นฐาน อาศัยทฤษฎีอัมมิกัตถะ 4 เป็นกระบวนการและอาศัยการเว้นจากอบายมุขทุกชนิดเป็นกำแพงกั้นความเสื่อมเชื่อแน่ว่า ความสันติสุขของบุคคลและสังคมอยู่จะเป็นจริงได้อย่างยั่งยืน

เกี่ยวกับการนำหลักธรรมทฤษฎีอัมมิกัตถะ 4 มาใช้ในการแก้ปัญหาความยากจนนี้ พระธรรมปิฎก<sup>36</sup> อธิบายว่า คือขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานประกอบอาชีพอันสุจริต มีความขานาญรู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาอุปายวิธีสามารถดำเนินการให้ได้ผลดีธรรมวิภาค

<sup>36</sup>พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 138.



ประยุกต์ 23 อธิบายว่าคือขยันลุกขึ้นศึกษาเล่าเรียนและทำงานที่เป็นสัมมาอาชีพให้ทันเวลาเพื่อได้ทรัพย์มาเลี้ยงชีพมีพระพุทธรูปติดเตือนไว้ว่า ปฏิรูปการี ธุรวา อฏฐาตา วินทเตธนั แปลว่า ผู้มีฐานะหน้าที่เป็นผู้หมั่นลุกขึ้นทำให้เหมาะเจาะ คือ ขยันศึกษาเล่าเรียนและทำงานที่ไม่มีโทษให้ถูกต้องเหมาะสมแก่กาลสถานที่ถูกจังหวะก็ย่อมจะได้ทรัพย์

อารักขสัมปทา คือกุลบุตรในโลกนี้มีโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรสั่งสมด้วยกำลังแขนมีเชื้อโทรมตัวชอบธรรมได้มาโดยธรรมเขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูลด้วยทำไว้ในใจว่าฉนหนอพระราชามีเพียงบริโภคทรัพย์เหล่านี้ของเราโจรไม่พึงลักไปไม่พึงหมั่นน้ำไม่พึงพัดไปทายาพผู้ไม่เป็นที่รักจะไม่พึงลักไป

พระธรรมปิฎก<sup>37</sup> กล่าวว่า คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรมด้วยกำลังงานของตนไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสียธรรมวิภาคประยุกต์อธิบายว่าคือมีสติปัญญารักษทรัพย์ที่ได้มาด้วยความหมั่นไม่ให้เป็นอันตรายคือไม่ให้เสียหายไปด้วยเหตุอันไม่ควรเช่นบ้ำเรอผู้หญิงผู้ชายเสพสุราเล่นการพนันเป็นต้นและเสนอวิธีรักษทรัพย์มี 5 อย่างคือ

1. รู้จักเก็บเช่นเก็บไว้ในที่ปลอดภัย
2. รู้จักถนอมเช่นของที่แตกหักได้จะใช้ต้องระวังให้มาก
3. รู้จักบูรณะเช่นของที่ชำรุดคร่ำคร่าพอซ่อมแซมได้ก็ไม่ควรทิ้งควรบูรณะซ่อมแซมไว้ใช้ต่อไป
4. รู้จักเสียตายเป็นของที่ยังใช้ได้อยู่จะเป็นของใหม่หรือเก่าก็ตามงามไม่งามก็ตามไม่ควรทิ้งแล้วหาใหม่ให้เปลืองทรัพย์
5. รู้จักทำให้เกิดผลกำไรเช่นมีที่ดินมากก็แบ่งให้เขาเช่าบ้างทำประโยชน์เองบ้างเป็นต้นทั้งนี้รวมถึงต้องมีสติปัญญารักษาหน้าที่การงานของตัวเองมิให้เสื่อมเสียไป

กัลปยามิตตตา คือกุลบุตรในโลกนี้อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมโดยอดดำรงตนเจรจาสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้นซึ่งเป็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีเป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาศีลจาคะปัญญาศึกษาศรัทธาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาศีลสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศีลศึกษาจากสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะศึกษาปัญญาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา

ลักษณะของคนที่เป็นกัลยณมิตร<sup>38</sup> มี 7 ประการคือ ปิโย เป็นที่รักใคร่พอใจน่าเข้าใกล้เพื่อขอคำปรึกษาเรื่องต่าง ๆ ครูเป็นที่เคารพประพฤติตนสมควรแก่ฐานะทำให้เกิดความอบอุ่นเหมาะที่

<sup>37</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>38</sup> อจ.สศตค. 23/34/33.

จะเป็นที่พึงอาศัยรู้สึกปลอดภัย ภาวนีโย นายกองสรเสริญเพราะเป็นผู้ที่ทรงคุณงามความดีทั้งมีความรู้ความสามารถสมควรเอาเป็นแบบอย่างได้ วัตตา เป็นผู้ฉลาดพุดมีเหตุผลในการพุดรู้จักชี้แจงให้เข้าใจได้รู้จักสิ่งที่ควรแนะนำตักเตือนเมื่อทำไม่ดีเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดีได้ วจนกุขโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำพร้อมที่จะรับฟังได้ทุกเรื่องมีความอดทนไม่เบื่อไม่ฉุนเฉียวไม่รำคาญ คมภีร์ ถกถตา พุดถ้อยคำลึกซึ้งอธิบายเรื่องที่ลึกซึ้งสลับซับซ้อนให้เข้าใจได้และสามารถให้เรียนเรื่องที่ลึกซึ้งที่มากกว่านั้น โนนภูฐานนิโยชย ไม่ชักนำในทางที่ไม่ดีทางเสื่อมเสียเหลวไหลไร้สาระ

พระธรรมปิฎก<sup>39</sup> กล่าวว่า คือรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัยเลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธาศิลจาจะปัญญาเป็นต้นธรรมวิภาคประยุกต์ 27 อธิบายว่า คือคบหาสมาคมกับคนดีคือคบมิตรที่มีคุณธรรมอันงามตามลักษณะมิตรแท้ 4 จำพวกเพราะมิตรแท้ย่อมจะเป็นกำลังสำคัญที่สุดในการช่วยแสวงหาทรัพย์ให้เกิดมีมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นในการป้องกันรักษาทรัพย์และช่วยให้เป็นผู้รู้จักการใช้จ่ายทรัพย์พอสมควร

สมชีวิตา คือ กุลบุตรในโลกนี้รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะไม่ให้พุ่มพายนกไม่ให้ผิดเคืองนักด้วยคิดว่ารายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่ายและรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้เปรียบเหมือนคนซึ่งตราซึ่งหรือลูกมือคนซึ่งตราซึ่งขึ้นแล้วยอมลดออกเท่านี้หรือต้องเพิ่มเข้าเท่านี้ฉันใดกุลบุตรก็ฉันนั้นรู้ทางเจริญและทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะไม่ให้พุ่มพายนกไม่ให้ผิดเคืองนักด้วยคิดว่ารายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่ายและรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ถ้ากุลบุตรผู้นี้มีรายได้น้อยแต่เลี้ยงชีวิตอย่างโอโถงจะมีผู้ต่อว่าเขาว่ากุลบุตรผู้นี้ใช้โภคทรัพย์เหมือนคนเคี้ยวกินผลมะเดื่อฉะนั้นก็ถ้ากุลบุตรผู้ที่มีรายได้มากแต่เลี้ยงชีพอย่างผิดเคืองจะมีผู้ต่อว่าเขาว่ากุลบุตรผู้นี้จักตายอย่างอนาถา

พระธรรมปิฎก<sup>40</sup> กล่าวว่า คือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ผิดเคืองหรือพุ่มพายให้รายได้เหนือรายจ่ายมีประหยัดเก็บไว้วิภาคประยุกต์ 29 อธิบายว่า คือรู้จักใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงชีพให้พอดีต้องรู้จักประมาณฐานะของตนว่ารายรับเท่าไรและควรจ่ายเท่าไรจึงจะพอดีถ้ารู้ประมาณจึงจะสำเร็จประโยชน์

สรุปได้ว่า คนที่จะได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์ในปัจจุบันต้องมีความขยันสมบูรณ์แบบจะทำอะไรก็ตามต้องมีความขยันหมั่นเพียรทำให้ได้จริงๆ การเรียนหนังสือการทำงานต้องเรียนจริงๆ ทำจริงๆ การเรียนก็จะได้ผลดีการทำงานก็จะได้ผลดีต้องรู้จักวิธีการเก็บรักษาทรัพย์ที่ทำมาได้แล้วไม่ใช้จ่ายจนหมดเกลี้ยงเมื่อถึงคราวจำเป็นเร่งด่วนก็ไม่มีต้องเดือดร้อนไปกู้หนี้ยืมสินกลายเป็นเรื่องใหญ่โตขึ้นมาเป็นภาระหนัก

<sup>39</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมนุญชีวิต**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544), หน้า 138.

<sup>40</sup> เรื่องเดียวกัน.

ไม่มีที่สิ้นสุดจนกลายเป็นปัญหาอย่างอื่นเพิ่มขึ้นด้วยต้องมีเพื่อนมีมิตรสหายที่คืนแก้ปัญหาก็ได้หลายอย่าง คนที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีถึงแม้ตนเองอาจจะดีบ้างไม่ดีบ้างก็ยังอาจเป็นคนดีได้เพราะสภาพแวดล้อมดี การคบเพื่อนสำคัญมากทำให้ตนเป็นคนดีหรือคนเลวได้ทั้งนั้นคนอยู่ในสังคมอย่างใดมักจะมีแนวโน้มไปในทางนั้นและรู้จักการใช้จ่ายแต่พอเหมาะกับรายได้ที่หาได้หรือที่เรียกกันว่าเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่จ่ายเกินตัวทำให้ต้องลำบากเดือดร้อนเพราะต้องเป็นหนี้หรือใช้จ่ายน้อยเกินไปจนทุกอย่างต้องฝืดเคืองไปหมดแทนที่จะได้ประโยชน์มีความสะดวกสบายจากทรัพย์แต่กลับมีความประหยัดเกินเหตุไม่ใช่จ่ายอะไรเลยก็เลยไม่ได้รับประโยชน์จากการมีทรัพย์ซึ่งหลักธรรมทฤษฎีธรรมมีกัตถะ 4 ประการนี้เป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่าถ้าผู้ใดปฏิบัติได้ก็จะทำผู้นั้นให้กลายเป็นเศรษฐีซึ่งบัณฑิตทั้งหลายกำหนดเป็นคาถาสืบ ๆ มาว่าเป็นหัวใจเศรษฐีว่า อุ.อา.กะ.สะ.

## 2.6 ปลาส้ม

ปลาส้มจัดเป็นผลิตภัณฑ์ปลาหมักชนิดหนึ่ง ที่ผลิตมากในภาคอีสาน คนทั่วไปอาจจะรวมเรียกผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการบดเนื้อปลากับส่วนผสมอื่น ๆ แล้วห่อด้วยใบตองหรือบรรจุภัณฑ์ที่ปิดสนิทจนเกิดรสชาติเปรี้ยว คนอีสานเรียกว่า "ส้มผัก" หรือ "ส้มปลา" ว่า ปลาส้ม ได้จากการหมักปลาสดที่ตัดแต่งแล้วกับส่วนผสมต่าง ๆ เช่น ข้าวเหนียว กระเทียม และเกลือ เป็นหลัก จนเกิดรสเปรี้ยวและที่สำคัญคือเนื้อปลาสดที่ใช้ในการผลิตจะไม่ถูกบดให้ละเอียด ในบางท้องถิ่นอาจเรียกปลาส้มอีกชื่อหนึ่งว่า "ปลาข้าวสุก" นอกจากนี้ในประเทศไทยจะมีผลิตภัณฑ์ปลาหมัก ประเทศเพื่อนบ้านอย่างประเทศฟิลิปปินส์ก็มีผลิตภัณฑ์ที่เรียกว่า "burong-isda" เกาหลีมีผลิตภัณฑ์เรียกว่า "jol-kal" และญี่ปุ่นมีผลิตภัณฑ์ที่เรียกว่า "funa-shushi" (ปลาส้ม, อินเทอร์เน็ต, 2550) แต่เดิมาแหล่งผลิตปลาส้มที่สำคัญในภาคอีสานจะกระจายอยู่ตามแหล่งน้ำ ลุ่มแม่น้ำเขตน้ำท่วมขังหรือน้ำหลากตามฤดูกาล เช่น เขตลุ่มแม่น้ำมูลในจังหวัดอุบลราชธานี เขตลุ่มแม่น้ำชีในจังหวัดยโสธร เขตลุ่มน้ำสงครามและเขตน้ำท่วมขังในฤดูน้ำหลากในจังหวัดสกลนครและนครพนม แต่แหล่งผลิตปลาส้มที่สำคัญ คือ จังหวัดยโสธร นครพนม และอุบลราชธานี ในปัจจุบันพบว่าแหล่งผลิตปลาส้มมีการกระจายไปยังพื้นที่อื่น ๆ เนื่องจากปริมาณปลาจากแหล่งน้ำภาคอีสานที่นิยมมาทำปลาส้มลดลง อีกทั้งการขนส่งที่สะดวกขึ้น จึงได้มีการนำปลาตะเพียนจากภาคกลางมาทำแทน เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี และพิษณุโลก เป็นต้น<sup>41</sup>

### 2.6.1 วัตถุดิบการผลิตปลาส้ม

ปลาส้มมี 2 ชนิด คือ ปลาส้มตัวและปลาส้มชิ้น วัตถุดิบสำคัญที่ใช้จะประกอบด้วย

<sup>41</sup> กลุ่มแม่บ้านโนนสมบูรณ์, ปลาส้มทอดก้าง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานเสริมความแข็งแรงให้กับชุมชนพึ่งพาตนเองได้, (12 พฤษภาคม 2554). <http://webcache.googleusercontent.com>

1) ปลาสด ปลาน้ำจืดที่นิยมทำปลาต้มตัวมากที่สุดคือ ปลาตะเพียน รองลงมาคือปลาขาวแต่ปัจจุบันปลาตะเพียนแถบภาคอีสานมีจำนวนน้อย สามารถใช้ปลาจีน ปลาสวายปลานวลจันทร์ มาทำได้ แต่จะทำในลักษณะเป็นปลาต้มขึ้น ลักษณะปลาต้มหลังหมักจนสามารถรับประทานได้ที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค คือ มีสีชมพู เนื้อแข็ง รสชาติอร่อย

2) เกลือ ที่นิยมใช้ในการทำปลาต้ม ควรเป็นเกลือทะเลปน ขาว สะอาด และมีความเค็มสูงแต่จะมีราคาแพง บางแหล่งอาจใช้เกลือสินเธาว์ เกลือเม็ด เกลือต้ม ขึ้นกับความสะดวกในการซื้อหรืออยู่ใกล้แหล่งผลิตเกลือชนิดใด ซึ่งเกลือทำหน้าที่ควบคุมและรักษาสภาวะการหมักให้เกิดจุลินทรีย์ที่ต้องการจำพวกแลคติกแอซิดแบคทีเรีย

3) ข้าวเหนียวหนึ่ง จะนำข้าวเหนียวใหม่มาหนึ่งและล้างในน้ำสะอาดเพื่อให้เมล็ดข้าวแยกไม่เกาะติดกันเป็นก้อน ข้าวเหนียวหนึ่งนี้จะทำหน้าที่เป็นตัวเร่งให้จุลินทรีย์จำพวกแลคติกแอซิดแบคทีเรียเจริญได้รวดเร็วในช่วงแรกของการหมักและทำให้เกิดกลิ่นรสเปรี้ยวของผลิตภัณฑ์ก่อนที่จุลินทรีย์ชนิดอื่นที่ไม่ต้องการจะเจริญเติบโตทำให้เกิดกลิ่นรสที่ไม่ต้องการ

4) กระทียม ช่วยในการปรับปรุงกลิ่นรสของผลิตภัณฑ์ปลาต้ม โดยแหล่งซื้อกระทียมที่สำคัญคือจังหวัดศรีสะเกษ

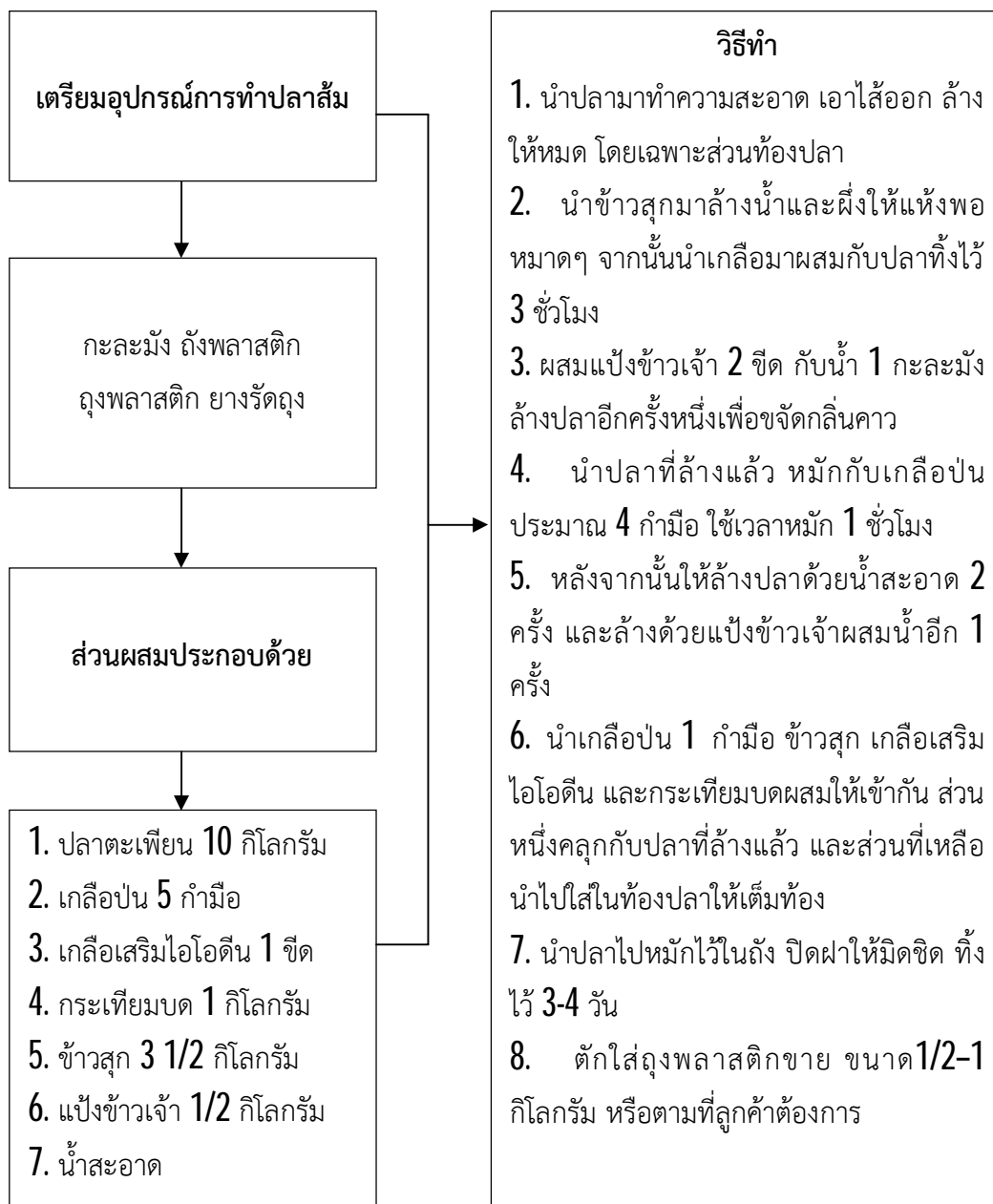
5) ส่วนประกอบอื่น อาจเติมผงชูรสหรือน้ำตาลเพื่อช่วยในการปรุงแต่งรสชาติ หรือเติมดินประสิวและสีผสมอาหารเพื่อเพิ่มสีสันให้มีสีแดงขึ้น

## 2.6.2 กระบวนการผลิตปลาต้ม

กระบวนการผลิตปลาต้มโดยทั่วไป จะเริ่มจากการนำปลาสด เช่น ปลาตะเพียนปลาขาวมาขอดเกล็ด ควักไส้ ตัดแต่ง เมื่อปลาสดมาถึงควรทำทันที เนื่องจากหากเก็บไว้จะทำให้คุณภาพของปลาไม่ดีเน่าเสียได้ง่าย เพราะว่าหลังจากที่ปลาดตาย เอ็นไซม์จะย่อยสลายโปรตีนในเนื้อปลาอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเอ็นไซม์คาเทปซิน (cathepsins) ซึ่งมีอยู่ในกล้ามเนื้อปลา เรียกว่าเกิดการย่อยสลายตัวเองทำให้ปลาไม่สดเหมาะต่อการเจริญของแบคทีเรียตามธรรมชาติที่ไม่ต้องการ ซึ่งจะผลิตเอ็นไซม์ออกมาย่อยเนื้อปลา ทำให้เกิดกลิ่นในช่วงที่ทำการหมัก ในขั้นตอนการตัดแต่งปลานั้น จะบั้งปลาที่ข้างลำตัว ทั้งนี้เพื่อให้เกลือสามารถแพร่ผ่านเข้าไปในเนื้อเยื่อของปลาได้ดีขึ้น และยังเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งผลิต เช่น จังหวัดยโสธรจะบั้งปลาตามแนวยาวข้างลำตัวปลาด้วนละ 1 รอย ในจังหวัดนครราชสีมาจะบั้งตามยาวข้างลำตัวด้วนละ 1 รอยแล้วยังบีบตัวปลาให้แบน เป็นต้น จากนั้นล้างน้ำทำความสะอาด สะเด็ดน้ำให้แห้ง นำมาคลุกเคล้ากับเกลือหรือแช่ในน้ำเกลือ บีบนวดและคลุกเคล้ากับกระทียม ข้าวเหนียวหนึ่ง ผงชูรส แล้วหมัก ผู้ผลิตส่วนใหญ่จะหมักในถุงพลาสติกแล้วใส่ในภาชนะจำพวกปืบลโหะ กะละมังเคลือบ หรือถังพลาสติก แล้ววางในพื้นที่ว่างในบริเวณแหล่งผลิตระยะเวลาในการหมักจนได้ปลาต้มที่สามารถบริโภคได้จะใช้เวลา 2-3 วัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศหรืออุณหภูมิใน

สถานที่ผลิต ถ้าอุณหภูมิสูงในช่วงฤดูร้อน เดือนมีนาคม - เมษายน จะใช้เวลาเพียง 2 วัน ในขณะที่ฤดูหนาวที่มีอุณหภูมิต่ำในเดือนธันวาคม - มกราคม อาจใช้เวลา 7 วัน โดยปกติผู้ผลิตจะจำหน่ายให้คนกลางเพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคอีกทอดหนึ่งหลังจากหมักเพียง 1-2 วัน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่นำไปจำหน่ายมีเวลาขายผลิตภัณฑ์ปลาสดให้แก่ผู้บริโภคมากขึ้น

### 2.6.3 ขั้นตอนการทำปลาสด



## 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จุง ดิบประโคน<sup>42</sup> (2546) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มสตรีสหกรณ์เกษตรคลองหลวง (คลองสอง) ตำบลคลองสอง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ในพระพุทธศาสนามีทรรศนะที่สำคัญและจำเป็นในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน คือ ทรรศนะเรื่องสันโดษ ทรรศนะเรื่องการพึ่งตนเอง และทรรศนะเรื่องการทำความคุณประโยชน์แก่ส่วนรวม

พระอุทิศ อภิวิโร (มีติ)<sup>43</sup> (2547) ได้ศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและเศรษฐกิจ พบว่า ปัญหาชีวิตของคนเรานั้น มีปัญหาพื้นฐานของชีวิตอันเดียวกัน นั่นคือ ความทุกข์ ไม่ว่าจะทุกข์กายหรือทุกข์ใจ ซึ่งมีสาเหตุมาจากความโลภ ความโกรธ และความหลง แต่การแก้ปัญหาทางพระพุทธศาสนานั้น ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาชีวิตจากภายในมาสู่ภายนอก ที่มุ่งเอาชนะกิเลสตัณหาที่มีอยู่ในจิตใจ โดยการเน้นให้มีสติปัญญา รู้เท่าทันในปัญหาที่เกิดขึ้น และแก้ปัญหาตามเหตุปัจจัย ส่วนการดำเนินชีวิตในสังคมนั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับทั่วไป เป็นชีวิตของผู้ครองเรือน ต้องอยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม ยอมรับระบบเศรษฐกิจที่สังคมสร้างขึ้นด้วยความเข้าใจ และอีกระดับหนึ่ง คือ ผู้สละออกจากการครองเรือน มาดำเนินชีวิตให้เป็นอิสระ ไม่ต้องอาศัยวัตถุมากนัก มีความเป็นอยู่อย่างบริสุทธิ์ทางจิตวิญญาณ และมีคุณภาพชีวิตโดยคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยการพัฒนาตนเองให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต

ปรียงค์ อารมณ์สุวรรณ<sup>44</sup> (2548) ได้ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจไทยในยุคโลกาภิวัตน์เน้นบุญคุณธรรมของพุทธศาสนิกชน การวิจัยนี้ได้ศึกษาปัญหาเศรษฐกิจไทยในยุคโลกาภิวัตน์ความสำคัญของพุทธธรรมเน้นบุญคุณธรรมตามทรรศนะของท่านพุทธทาส ภิกขุ และการนำหลักบุญคุณธรรมตามทรรศนะของท่านพุทธทาส มาใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

<sup>42</sup>จุง ดิบประโคน, การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มสตรีสหกรณ์เกษตรคลองหลวง (คลองสอง) ตำบลคลองสอง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546), หน้า 89.

<sup>43</sup>พระอุทิศ อภิวิโร (มีติ), การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและเศรษฐกิจ, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2547), หน้า 126.

<sup>44</sup>ปรียงค์ อารมณ์สุวรรณ, ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจไทยในยุคโลกาภิวัตน์เน้นบุญคุณธรรมของพุทธศาสนิกชน, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548), หน้า 75.

ทำให้เกิดการติดต่อกัน และเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของโลกในทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของโลกประเทศไทยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเศรษฐกิจโลกครั้งนี้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศเกิดจากโคลงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศที่อ่อนแอการขาดภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ขาดความสมดุลซึ่งเป็นเหตุให้ประชาชนตกเป็นทาสของวัตถุนิยม และบริโภคนิยมอันจะส่งผลทำให้เกิดปัญหาวิกฤต เศรษฐกิจของประเทศในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยเช่นเดียวกับประเทศอาเซียนอื่น ๆ ได้ประสบกับความหายนะอย่างยิ่งจากวิกฤตการณ์ครั้งนี้ความเสียหายได้แผ่ครอบคลุมไปทั่วทั้งประเทศพร้อมกับความล่มสลายทางเศรษฐกิจและสังคมประเทศชาติท่าพทุทธาสได้กล่าวย่ำว่าระบบทุนนิยมโดยปราศจากหลักสัญญาตาธรรมจะนำมาสู่ความหายนะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศสัญญาตาหรือความว่างจะทำให้เกิดการพิจารณาโดยแยกกาย (โยนิโสมนสิการ) เพราะเหตุว่าจิตว่างจากความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด ๆ จิตที่เข้าถึงสัญญาตาหรือความว่างจะจากความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนและสิ่งทั้งหลายทั้งปวงซึ่งจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญาโดยมีสติคอยกำกับจิตไม่ให้ปรุงแต่งด้วยกิเลสท่านพทุทธาสได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับหลักสัญญาตาธรรมเพื่อนำพามนุษย์ออกมาจากวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยมซึ่งทำให้มนุษย์หลงไหลบริโภควัตถุอย่างไม่มีพอเพียงอันเป็นเหตุให้เกิดระบบเศรษฐกิจซึ่งตั้งตัวอยู่บนพื้นฐานของความเป็นแก่ตัวซึ่งจะทำให้ลายความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ อันเป็นความผิดพลาดอันยิ่งใหญ่ท่านพทุทธาสมุ่งเน้นความสำคัญในการประยุกต์ใช้สัญญาตาหรือความว่างในชีวิตประจำวันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริโภค การทำงาน หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ โดยได้กล่าวย่ำถึงการบริโภคปัจจัยหรือการทำงานด้วยจิตว่างว่า คือการปฏิบัติธรรมนี้เป็นปณิธานอันหนึ่งของท่านพทุทธาสภิกขุคือการเป็นอยู่ด้วยจิตว่างบุคคลซึ่งเป็นอยู่ด้วยจิตว่างดังกล่าวจะไม่ประสบกับความทุกข์ใด ๆ แต่จะประสบกับผลประโยชน์อันสูงสุดที่คุ้มค่ากับการได้เกิดมาเป็นมนุษย์และการทำงานด้วยจิตว่างของปัจเจกชนแต่ละคนนำมาสู่ความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศชาติส่วนรวมท่านพทุทธาสได้กล่าวย่ำอีกว่าระบบทุนนิยมโดยปราศจากหลักสัญญาตาธรรมจะนำมาสู่ความหายนะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมประเทศลัทธิทุนนิยมจำเป็นต้องมีหลักสัญญาตาธรรมเพื่อสร้างความสมดุลในกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ สัญญาตา หรือความว่างจะทำให้เกิดประสิทธิภาพการทำงานสูงสุดเหตุเพราะจิตไม่มีความยึดมั่นในตัวตนและสิ่งใด ๆ ทั้งหลายท่านพทุทธาสได้เน้นการทำงานด้วยจิตว่าง ตั้งแต่ขณะลงมือทำงาน จนงานประสบความสำเร็จและยกผลงานนั้นให้กับความว่างบุคคลที่ทำงานด้วยจิตว่างไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวก็ตาม จะไม่หยุดยั้งอยู่ที่ผลของงานนั้น แต่จะพัฒนางานนั้นให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่ง ๆ ขึ้นไปท่านพทุทธาสยังได้เน้นการผลิตและการบริโภคที่มีความสมดุลและมีเหตุผล คือไม่ผลิตหรือบริโภคเกินเลยหรือส่วนเกินเพื่อสนองกิเลส

ค้นหาแนวคิดนี้ก่อให้เกิดความสมดุลและคุณภาพชีวิตบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

**พระศรีรัชมงคลบัณฑิต**<sup>45</sup> (2546) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่าเกษตรกร 4 ใน 5 เป็นหนี้ และกู้จากกองทุนหมู่บ้าน และธ.ก.ส. แต่มีปัญหาในการส่งคืนซึ่งส่วนใหญ่ส่งคืนเฉพาะดอกเบี้ยและไปกู้ยืมจากที่อื่นมาใช้คืนแต่มีความรู้หลักธรรมที่จะนำไปแก้ปัญหาเศรษฐกิจไม่ถูกต้องในหลายประเด็นส่วนสภาพปัญหาเศรษฐกิจที่เกษตรกรประสบอยู่ในระดับมากและมากที่สุดได้แก่ปัญหาปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชแพงไม่มีทุนในการประกอบอาชีพขาดแคลนแหล่งน้ำในการทำเกษตรขายผลผลิตได้ราคาต่ำและปัญหาหนี้สินสำหรับหลักธรรมที่นำไปแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้แก่ปัญหาตักงานไม่มีงานทำแก้ได้ด้วยให้ทุกคนขยันในการทำงานและพอใจเอาใจใส่ที่จะทำงานนั้นและปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำในการทำเกษตรเกษตรกรแก้ไขด้วยรู้จักเก็บกักน้ำและรวมกลุ่มพัฒนาแหล่งน้ำส่วนปัญหาหนี้สินนั้นเกษตรกรแก้ไขด้วยการงดเว้นอบายมุขทุกชนิดและมีความขยันทำงานแล้วเก็บหอมรอมริบไว้ใช้และผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าปัจจัยคือเพศรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยต่อปีการรับรู้หลักธรรมจากสื่อและความรู้หลักธรรมมีความสัมพันธ์กับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ส่วนปัจจัยที่เหลือไม่มีความสัมพันธ์กันนอกจากนี้เกษตรกรยังมีข้อเสนอแนะไว้ว่าขอให้เกษตรกรขยันอดทนอดออมประหยัดเดินทางสายกลางและลดละอบายมุขทุกชนิดรวมทั้งดำเนินชีวิตโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยแล้วเกษตรกรก็จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีความสุขสืบไป

**พระฐานี ฐิตวิริโย (จงเจน)**<sup>46</sup> (2552) ได้ศึกษาการพัฒนาขีดความสามารถของพระสงฆ์เพื่อหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจน พบว่า พระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่ มีแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นแนวทางที่ให้พระสงฆ์นักพัฒนาควรเป็นผู้อนุเคราะห์ช่วยเหลือแนะนำพร่ำสอนแก่หมู่ชนทั้งหลายด้วยเมตตาธรรม ด้วยเห็นว่าวิถีของพระสงฆ์กับชาวบ้านต้องเกื้อกูลกัน และการที่พระสงฆ์นักพัฒนามีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่ยากจน สามารถมองเห็นสภาพปัญหาของชุมชนมาตั้งแต่ยังเด็ก เป็นมูลเหตุให้มีแรงจูงใจในการทำงานพัฒนาชุมชน โดยใช้หลัก "ทางโลกไม่ให้ซ้ำ ทางธรรมไม่ให้เสีย" ในการกำหนดบทบาทในการเป็นสมณะที่ดี มีความรู้ศาสตร์สมัยใหม่ที่

<sup>45</sup> พระศรีรัชมงคลบัณฑิต, การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ด, (รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2548), หน้า 91-92.

<sup>46</sup> พระฐานี ฐิตวิริโย (จงเจน), การพัฒนาขีดความสามารถของพระสงฆ์เพื่อหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจน, **ปริญญาปรัชญาดุสิตบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2552), หน้า 198.



สามารถนำไปประยุกต์ช่วยเหลือชุมชนตามหลักพรหมวิหารธรรมและสังคหัตถุธรรม ส่วนกระบวนการทำงานนั้น พระสงฆ์นักพัฒนาได้นำหลักอริยสัจสี่มาปรับใช้ ตั้งแต่ขั้นตอนการวิเคราะห์ สรุบทเรียน ตลอดจนนพหลักพุทธธรรมอื่นมาช่วยเสริม ได้แก่ อิทธิบาท 4 สปัทธิธรรม 7 ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 (หัวใจเศรษฐกิจ) และอปริหานิยธรรม เป็นต้น หลักธรรมเหล่านี้ถูกประยุกต์ใช้ผ่านการเทศน์ การฝึกอบรม การสร้างเงื่อนไขการเรียนรู้ ตลอดจนการปรับใช้ในการจัดกิจกรรมแก่นักเรียนในชุมชน สำหรับกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมในการหนุนเสริมแก้ไขปัญหาคความยากจน ได้แก่ การรณรงค์ให้ลด ละ เลิก อบายมุข การงดเหล้าเข้าพรรษา การจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ การพัฒนาอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า โดยใช้ความเชื่อและพิธีกรรมที่มีอยู่ในชุมชน ตลอดจนการตั้งระบบสวัสดิการชุมชน โดยชีวิตเป็นศูนย์กลาง

**ทองนาค สุภาวัฒน์<sup>47</sup> (2553)** ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชนหนองนาคำอำเภอนองนาคำจังหวัดขอนแก่น พบว่า หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาของเกษตรกรชุมชนหนองนาคำอำเภอนองนาคำจังหวัดขอนแก่นพบว่า พุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ในการเพิ่มผลผลิตคือทิวฏฐธัมมิกัตถประโยชน์4และอิทธิบาท4, พุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ในการให้สวัสดิการแก่สมาชิกคือสังคหัตถุ4และโภคาอาทียะ5ผลสำเร็จของการประยุกต์พุทธธรรมในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจชุมชนหนองนาคำได้แก่แก้ปัญหาในระดับบุคคลและครอบครัว, ระดับชุมชน, ด้านศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นและด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

**พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรเรทาเขตจีน)<sup>48</sup> (2554)** ศึกษาแนวทางการนำหลักทิวฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบันพบว่าการนำหลักทิวฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาคชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบันมีทั้งหมด4ข้อคือ (1) การนำหลักอุฏฐานสัมปทามาแก้ปัญหาคขาดความเพียรเมื่อจะเลิกให้พ้นจากความชั่ววนาประการสิ่งสำคัญก็คือการระมัดระวังหรือสำรวมรักษากายวาจาใจแม้กระทั่งชีวิตของเราไม่ให้หลงไปตามกระแสวัตถุต่างๆ (2) การนำหลักอารักขสัมปทามาแก้ปัญหาคชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์อารักขสัมปทา คือการใช้เงินตามหลักธรรมะคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพคน ที่จะเรียกได้ว่ารู้จักหารู้จักใช้ทรัพย์หรือหาเงินเป็นใช้เงินเป็น

<sup>47</sup>ทองนาค สุภาวัฒน์, ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชนหนองนาคำ อำเภอนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), หน้า 81-82.

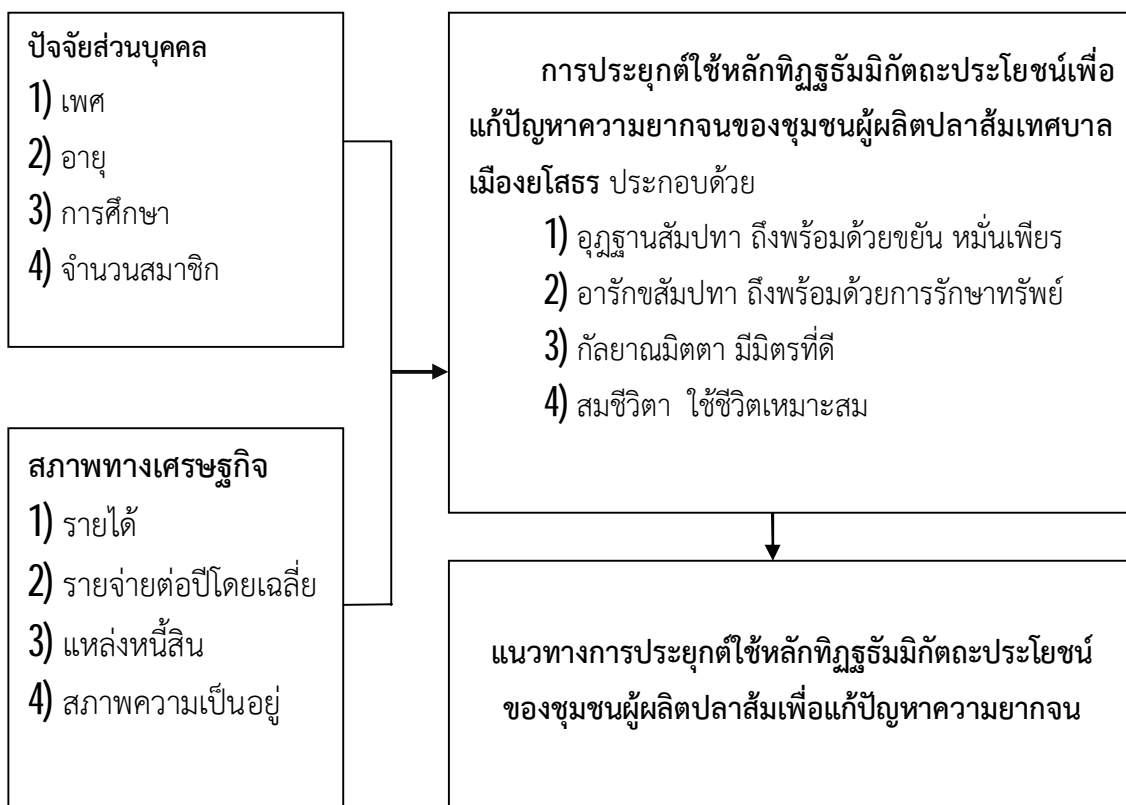
<sup>48</sup>พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรเรทาเขตจีน), แนวทางการนำหลักทิวฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554), หน้า 97-98.

เป็นคนทำมาหากินที่ดีตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ (3) การนำหลักกัลยาณมิตตตา มาแก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาลต้องมีกัลยาณมิตรที่ดีคือมีผู้แนะนำสั่งสอนที่ปรึกษาเพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี, ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคลหรือเข้าร่วมหมุ่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญาที่มีความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อมสนับสนุนชักจูงชี้ช่องทางเป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กันให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดีในการศึกษาอบรมการครองชีวิตการประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ, สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดีและ (4) การนำหลักสมชีวิตามาแก้ปัญหาชีวิต การใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ คือการประหยัดเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากเราจะมีชีวิตราบรื่นปกติสุขได้ก็ต้องรู้จักใช้เงินทองอย่างประหยัดใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพของเราพยายามใช้จ่าย ให้พอเหมาะกับรายได้ของเราเพราะว่าผู้ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายเกินฐานะของตัวเองนั้นย่อมได้รับความเดือดร้อนทำให้ครอบครัว ได้รับความลำบากเพราะฉะนั้นจะต้องรู้จักประหยัดทรัพย์พยายามใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้นจึงมีความสุขได้ตามสมควรแก่สภาพของตัวเองและครอบครัว

**สรุปได้ว่า** การจะแก้ปัญหาความยากจนเพื่อคนส่วนใหญ่อย่างยั่งยืนไม่อาจแก้ไขได้ โดยการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยมผูกขาด เพราะโครงสร้างทุนนิยมโลกปัจจุบันเป็นโครงสร้างทุนนิยมผูกขาดแบบแข่งขันไม่เป็นธรรม หากจะต้องพัฒนาทางเลือกใหม่ คือ เลือกแข่งขันในส่วนที่เราพอแข่งขันได้ และกลับมาพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงระดับประเทศมากขึ้นนโยบายนี้จะทำได้ต้องการปฏิรูปทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ในแนวทางเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ, สังคมนิยมประชาธิปไตย และการอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ แนวทางเลือกใหม่นี้จะเส้นทางที่จะลดปัญหาความยากจนได้ยั่งยืนกว่าการแข่งขันกันผลิต แข่งขันกันบริโภค ในระบบทุนนิยมผูกขาดแบบแข่งขันไม่เป็นธรรม และไม่เสรีจริงในปัจจุบัน

## 2.8 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

ในการทำวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว สามารถสรุปเป็นกรอบแนวความคิดได้ ดังนี้



## บทที่ 3

### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร 2) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ประโยชน์ที่มีต่อการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธรเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ให้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 วิธีการสร้างเครื่องมือ
- 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.7 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.8 การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ

### 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนผู้ผลิตปลาสามในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 23 ชุมชน ประชากร จำนวน 22,240 คน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนผู้ผลิตปลาสามในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำนวน 377 คน โดยใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และมอร์แกน<sup>49</sup> (Krejcie and Morgan) โดยการสุ่มแบบง่าย

### 3.2 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษา ค้นคว้าเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ จากสถาบันการศึกษา สภาวิจัยแห่งชาติและจากห้องสมุดต่าง ๆ

---

<sup>49</sup> บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, (กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545), หน้า 43.

### 3.2.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการออกแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

## 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นข้อความแบบตรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 สภาพทางเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นข้อความแบบตรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 3 การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจนเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะในการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน

อนึ่ง เครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยนำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยได้ทำการตรวจสอบแบบถสาม Triangulation Method ว่าถูกต้องแล้วจึงได้พิจารณาเพื่ออธิบายประเด็นปัญหาตามตัวแปรต่าง ๆ สำหรับหาคำตอบและข้อสรุปในการตอบคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้โดยได้ดำเนินการไปตามกรอบของการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม (Field Research) โดยใช้เครื่องมือเพื่อการวิจัยคือแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับประชาชนและกลุ่ม ซึ่งมีเครื่องมือและขั้นตอน ดังนี้

**3.8.1** แบบสอบถาม ได้ดำเนินการเก็บและรวบรวมข้อมูลทั่วไปกับกลุ่มประชากรหรือตัวอย่าง โดยกำหนดประเด็นเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ในการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร

**3.8.2** การสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อใช้สัมภาษณ์ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ในการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสาม

## 3.4 วิธีการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีวิธีการดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักทฤษฎีมิกัดละประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน
2. กำหนดนิยามตัวแปรขอบข่ายเนื้อหา และศึกษารายละเอียด
3. ร่างแบบสอบถามในแต่ละประเด็นในแต่ละด้าน
4. นำร่างแบบสอบถามเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาตรวจแก้ไขและให้ข้อเสนอแนะ
5. ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ
6. หาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามทุกข้อ แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป
7. นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้แล้วมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อโดยใช้วิธีหาค่า 8. สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งหมด (Item-Total Correlation) โดยเลือกข้อที่มีความสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งมีค่าความสัมพันธ์ ตั้งแต่ .20 ขึ้นไป
8. หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบ ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's Coefficient of Alpha)
9. ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขแล้วจัดพิมพ์ฉบับจริงเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

### 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ชี้แจงให้กับผู้ที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ให้เข้าใจในการตอบแบบสอบถามแล้วให้ตอบแบบสอบถาม
2. เก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับคืนหลังกรองข้อมูลเสร็จสิ้น
3. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาแล้วนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

### 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการนำหลักทฤษฎีมิกัดละประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน

2. วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$ ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การแปลความหมายค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$ ) เกี่ยวกับการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจนมีเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ระดับน้อยที่สุด

3. วิเคราะห์ข้อเสนอแนะในการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน โดยหาค่าร้อยละ

### 3.7 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

#### 1. สถิติพื้นฐาน

1.1 ค่าร้อยละ (Percentage)

1.2 ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean)

1.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

#### 2. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

2.1 การหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) ของแบบสอบถามโดยใช้สูตรดัชนีความสอดคล้อง IOC

2.2 การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)

## บทที่ 4

### ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้เป็น การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นำเสนอข้อมูลผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธร ที่ผู้วิจัยได้จัดทำระดับ การนำเสนอข้อมูล ดังนี้

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการรายงานผลการวิเคราะห์

4.2 ขั้นตอนการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

#### 4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการรายงานผลการวิเคราะห์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการสื่อความหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลไว้ ดังนี้

X	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน t-test
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน F-test
df	แทน	ขั้นของความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
SS	แทน	ผลรวมของคะแนนแตกต่างยกกำลังสอง (Sum of Square)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยผลรวมของคะแนนความแตกต่างยกกำลังสอง (Mean Square)
P	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Probability)
*	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

#### 4.2 ขั้นตอนการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัย ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ



## ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประชากรที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ผลิตปลาสามในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำนวน 377 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อการสัมภาษณ์เชิง จำนวน 23 คน ปรากฏรายละเอียด ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของประชาชนผู้ผลิตปลาสามในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
<b>เพศ</b>		
ชาย	81	21.5
หญิง	296	78.5
<b>อายุ</b>		
ต่ำกว่า 25 ปี	50	13.3
25-35 ปี	62	16.4
36-45 ปี	66	17.5
46-55 ปี	98	26.0
55 ปีขึ้นไป	101	26.8
<b>ระดับการศึกษา</b>		
ชั้นประถมศึกษา	17	4.5
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	54	14.3
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	125	33.2
อนุปริญญา	119	31.6
ปริญญาตรี	62	16.4
<b>รวม</b>	<b>377</b>	<b>100.0</b>

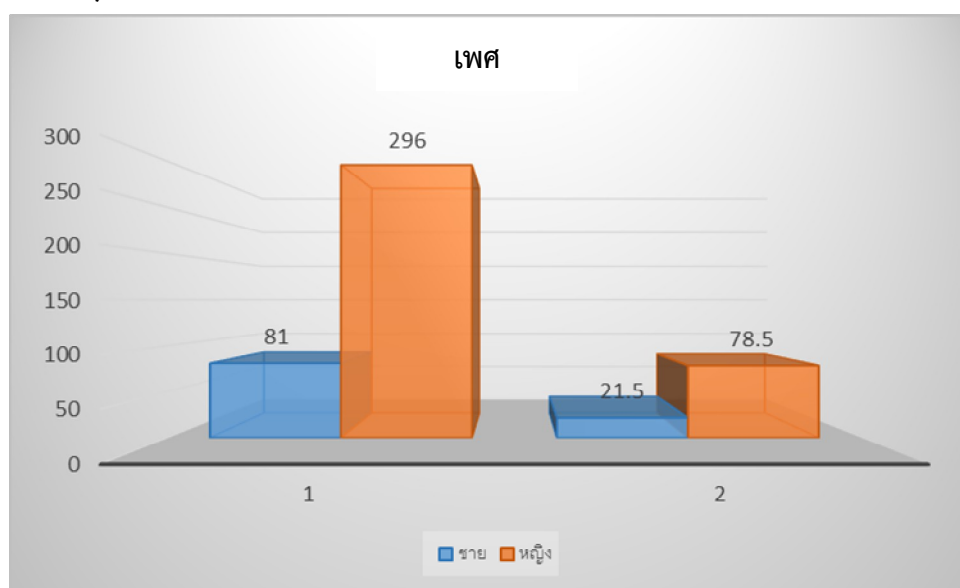
จากตารางที่ 4.1 พบว่า ประชาชนผู้ผลิตปลาสามในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร รวมทั้งหมด 377 คน จำแนกตามเพศ พบว่า หญิงมากกว่าเพศชาย เพศหญิง จำนวน 296 คน คิดเป็นร้อยละ 78.5 ส่วนเพศชาย จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5

กลุ่มอายุมากที่สุด คือ อายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 26.8 รองลงมา คือ อายุระหว่าง 46-55 ปี จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 26.0 อายุระหว่าง 36-45 ปี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 อายุระหว่าง 25-35 ปี จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.4 และลำดับสุดท้าย อายุต่ำกว่า 25 ปี จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 ตามลำดับ

ระดับการศึกษา มากที่สุด คือ มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 33.2 รองลงมาคือ อนุปริญญา จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 31.6 ปริญญาตรี จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.4 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 14.3 และลำดับสุดท้าย ระดับประถมศึกษา จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 ตามลำดับ

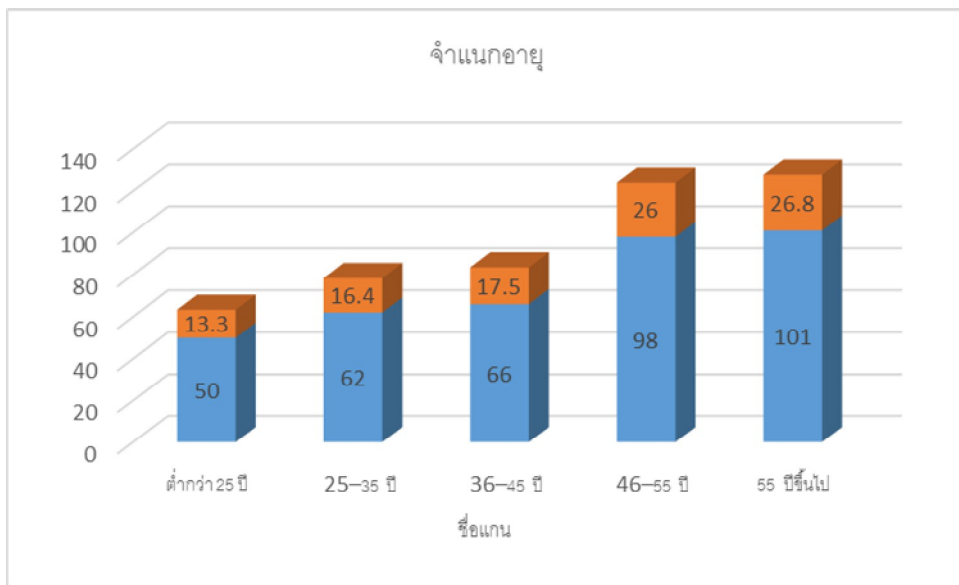
ประชาชน ผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร เพศหญิง จำนวน 296 คนคิดเป็นร้อยละ 78.5 ส่วนเพศชาย จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5 ซึ่งปรากฏดังแผนภูมิ ต่อไปนี้

(ร้อยละ)

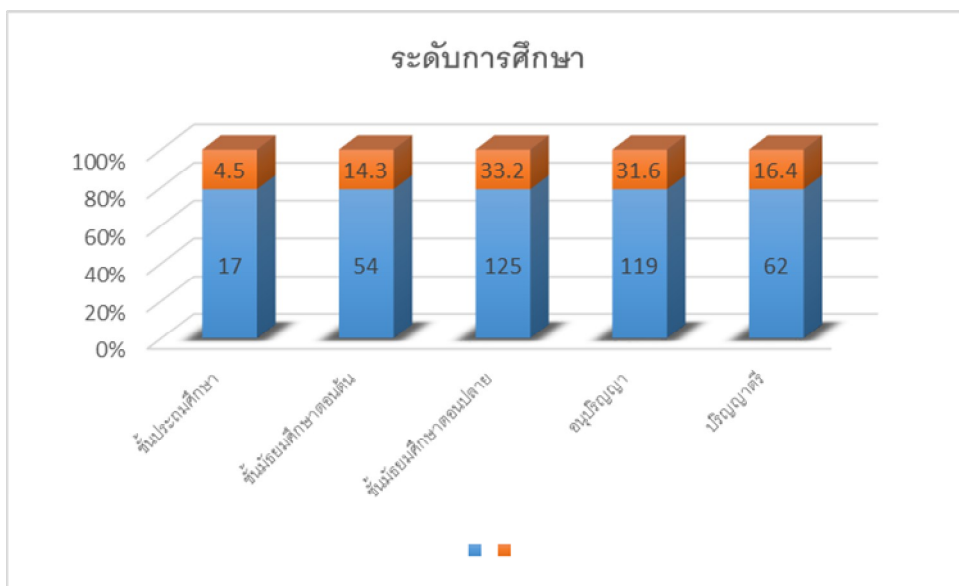


แผนภูมิที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำแนกตามเพศ

(ร้อยละ)



แผนภูมิที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำแนกตามกลุ่มอายุ



แผนภูมิที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำแนกตามระดับการศึกษา

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร

สภาพทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
<b>ครอบครัวมีรายได้ ต่อปีเฉลี่ยโดยประมาณ</b>		
ต่ำกว่า 50,000 บาท	25	6.6
50,001-60,000 บาท	31	8.2
60,001-70,000 บาท	33	8.8
70,001-80,000 บาท	67	17.8
80,001-90,000 บาท	97	25.7
90,001-100,000 บาท	87	23.1
มากกว่า 100,000 บาท ขึ้นไป	37	9.8
<b>รายจ่าย ต่อปีเฉลี่ยโดยประมาณ</b>		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	50	13.3
10,001-20,000 บาท	62	16.4
20,001-30,000 บาท	66	17.5
30,001-40,000 บาท	98	26.0
40,001-50,000 บาท	101	26.8
<b>สภาพหนี้สิน</b>		
ไม่มี	81	21.5
มี	298	78.5
<b>แหล่งหนี้สิน</b>		
กองทุนหมู่บ้าน	150	39.8
ธ.ก.ส.	108	28.6
อื่น ๆ	119	31.6
<b>ความสามารถชำระหนี้เงินกู้คืนได้ตามเงื่อนไขของแหล่งหนี้</b>		
สามารถ	55	14.6
ไม่สามารถ	322	85.4
<b>กรณีที่ไม่สามารถชำระหนี้ทั้งหมดได้ครั้งเดียว</b>		
ติดค้างไว้ก่อน	273	72.4
ชำระแต่ดอกเบี้ย	95	25.2
กู้ยืมจากแหล่งอื่นมาใช้คืน	9	2.4
<b>รวม</b>	<b>377</b>	<b>100.0</b>

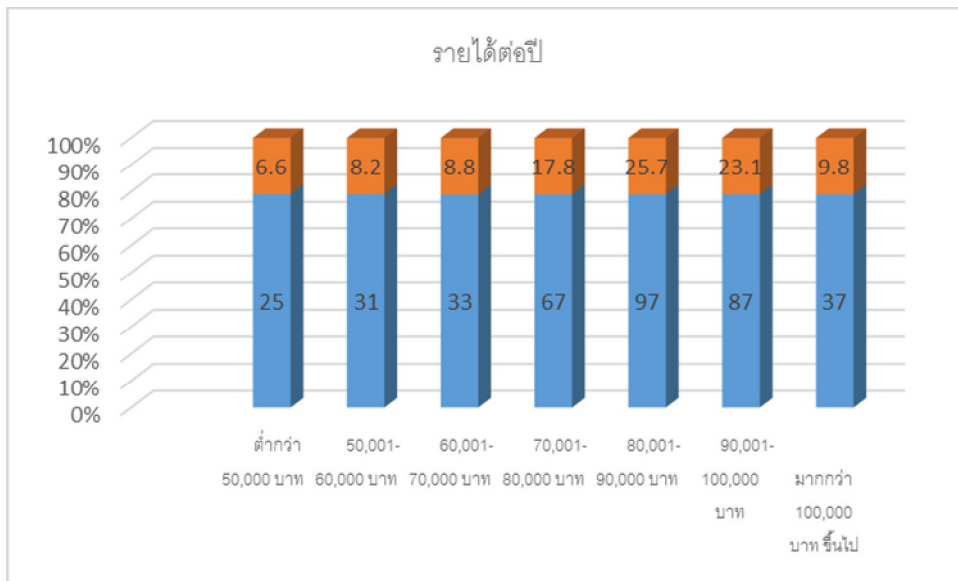
จากตารางที่ 4.2 พบว่า ประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำแนกตามสภาพทางเศรษฐกิจ แยกเป็นรายได้ดังนี้

ครอบครัว มีรายได้ต่อปีเฉลี่ยโดยประมาณ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ 80,001-90,000 บาท จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 25.7 รองลงมา คือ 90,001-100,000 บาท จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 มากกว่า 100,000 บาท ขึ้นไป จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 9.8 และน้อยที่สุดต่ำกว่า 50,000 บาท จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 6.6 ตามลำดับ

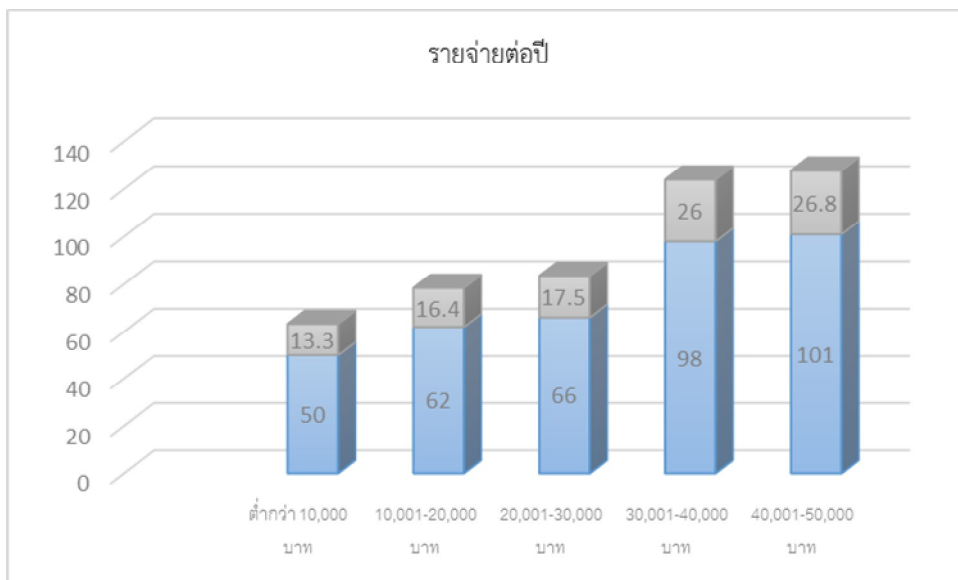
รายจ่าย ต่อปีเฉลี่ยโดยประมาณ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 40,001-50,000 บาท จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 26.8 รองลงมา คือ 30,001-40,000 บาท จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 26 20,001-30,000 บาท จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และน้อยที่สุดต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3

สภาพหนี้สิน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีหนี้สิน จำนวน 298 คน คิดเป็นร้อยละ 78.5 และไม่มีหนี้สินจำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5 ส่วนแหล่งหนี้สิน มาจากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 39.8 ท่านสามารถชำระหนี้เงินกู้คืนได้ตามเงื่อนไขของแหล่งหนี้สินหรือไม่ พบว่า ไม่สามารถชำระได้ จำนวน 322 คน คิดเป็นร้อยละ 85.4 สำหรับกรณีไม่สามารถชำระหนี้ทั้งหมดได้ครั้งเดียวท่านทำอย่างไรนั้น พบว่า ติดค้างไว้ จำนวน 273 คน คิดเป็นร้อยละ 72.4 ชำระแต่ดอกเบี้ย จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 25.2 และกู้ยืมมาจากแหล่งอื่นมาใช้คืน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.4 ตามลำดับ

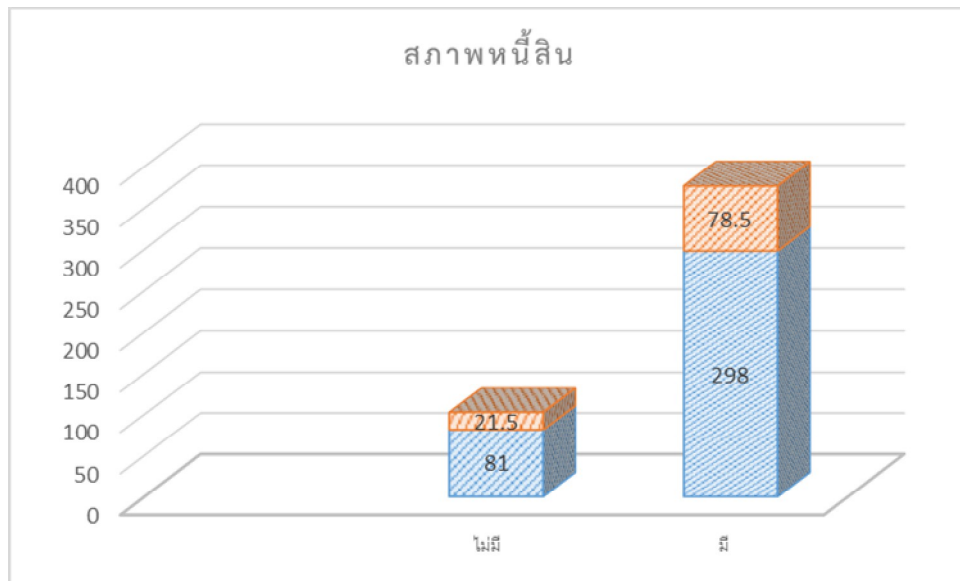
ประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ตามสภาพทางเศรษฐกิจ ดังแผนภูมิ ต่อไปนี้



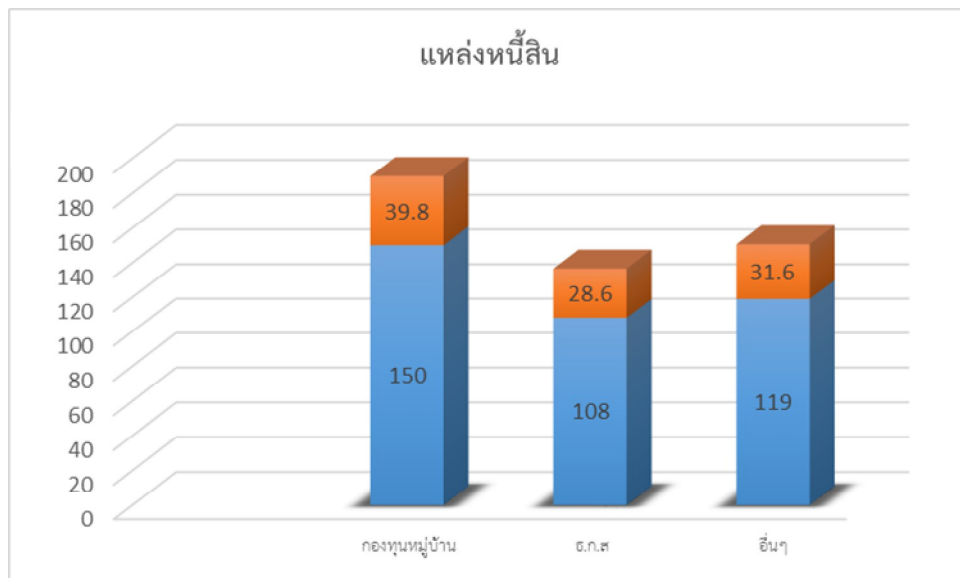
**แผนภูมิที่ 4** แสดงจำนวน และร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำแนกตามครอบครัวมีรายได้ต่อปีเฉลี่ยโดยประมาณ



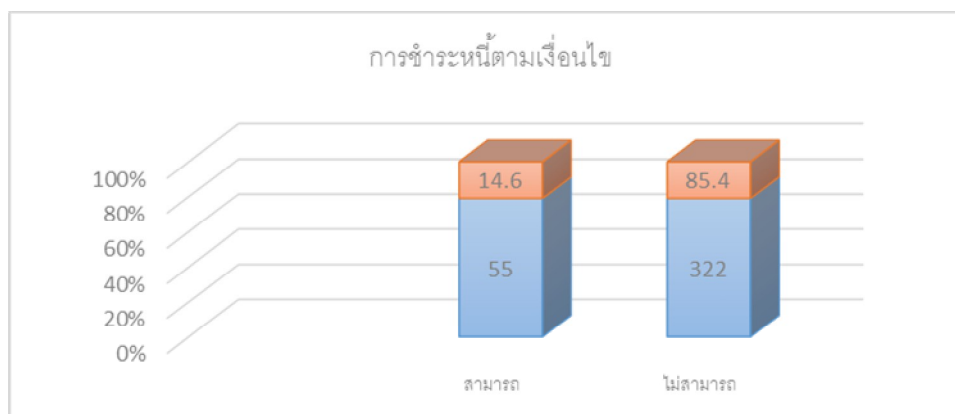
**แผนภูมิที่ 5** แสดงจำนวนและร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำแนกรายจ่ายต่อปีเฉลี่ยโดยประมาณ



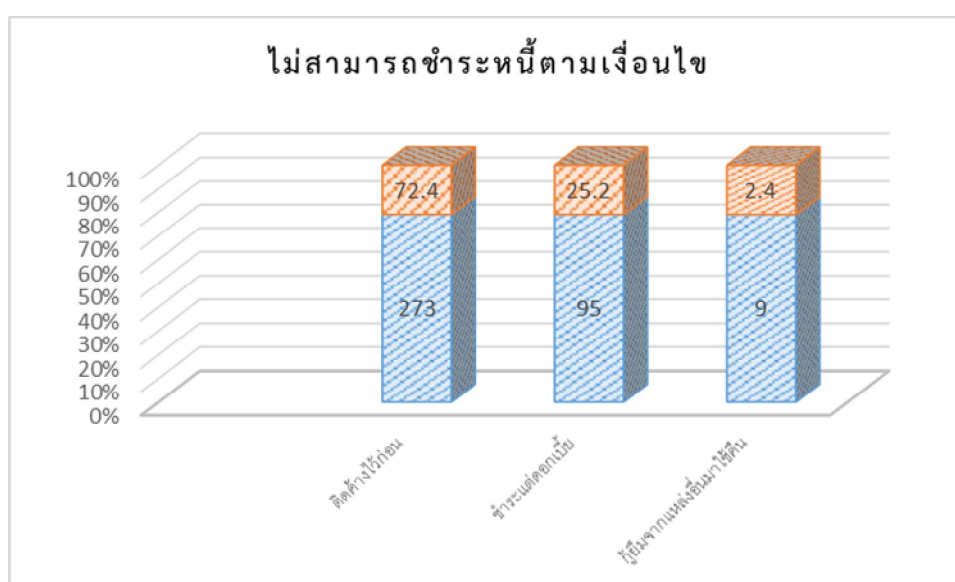
**แผนภูมิที่ 6** แสดงผู้ผลิตปลาในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำแนกตามสภาพหนี้สิน



**แผนภูมิที่ 7** แสดงจำนวนและร้อยละของประชาชนผู้ผลิตปลาในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำแนกตามแหล่งหนี้สิน



แผนภูมิที่ 8 แสดงจำนวนและร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำแนกตามการชำระหนี้เงินกู้คืนได้ตามเงื่อนไข



แผนภูมิที่ 9 แสดงจำนวน และร้อยละประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำแนกตามกรณีที่ไม่สามารถชำระหนี้เงินกู้คืนได้ตามเงื่อนไข

## ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์หลักที่กฎธัมมิกัตตะประโยชน์

ผู้วิจัย ได้ตั้งคำถามแบบปิด (Close-ended question) เพื่อวิเคราะห์การนำหลักที่กฎธัมมิกัตตะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน ผลปรากฏดังตารางต่อไปนี้



ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหา ความยากจน

การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์	แปลผล		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ
1.ด้านอุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยัน หมั่นเพียร	3.23	.85	ปานกลาง
2.ด้านอารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้	3.49	.81	ปานกลาง
3.ด้านกัลยาณมิตตตา การคบหาคนดีเป็นมิตร	3.32	.78	ปานกลาง
4.ด้านสมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควร	3.40	.79	ปานกลาง
รวม	3.36	.80	ปานกลาง

(n=337)

จากตารางที่ 4.3 พบว่า การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X}=3.36$ ) ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ( $\bar{X}=3.49$ ) รองลงมา คือ ด้านสมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควร ( $\bar{X}=3.40$ ) กัลยาณมิตตตา การคบหาคนดีเป็นมิตร ( $\bar{X}=3.23$ ) และรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านอุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ( $\bar{X}=3.23$ )

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหา ความยากจน ด้านอุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร

ด้านอุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร	แปลผล		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ
มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจในหน้าที่ของตนอยู่อย่างสม่ำเสมอ	3.69	.93	มาก
ประกอบอาชีพที่เป็นอาชีพที่สุจริต ไม่คดโกงผู้อื่น	3.43	.60	ปานกลาง
ไม่ปล่อยเวลาให้ว่างไปโดยเปล่าประโยชน์ในแต่ละวัน	2.89	1.15	ปานกลาง
เป็นผู้มีความพอใจ และภูมิใจในงานที่ทำนั้น ๆ และหมั่นเรียนรู้ทำงานให้ดียิ่งขึ้น	3.11	.40	ปานกลาง
ศึกษาและค้นคว้าหาความรู้ใหม่เพื่อปรับปรุงงานในชีวิตประจำวันให้ดียิ่งขึ้นไปอีก	3.00	.80	ปานกลาง

## (ตารางต่อ)

มีการปรึกษาหารือผู้ที่ชำนาญในงานที่ทำกว่าท่านแล้วนำคำสอนมาประยุกต์ใช้ในงาน	3.31	.58	ปานกลาง
รวม	3.23	.85	ปานกลาง

(n=337)

จากตารางที่ 4.4 พบว่า การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน ด้านอุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.23$ ) ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการหน้าที่ของตนอยู่อย่างสม่ำเสมอ ( $\bar{X} = 3.69$ ) รองลงมา คือ ประกอบอาชีพที่เป็นอาชีพที่สุจริต ไม่คดโกงผู้อื่น ( $\bar{X} = 3.43$ ) มีการปรึกษาหารือผู้ที่ชำนาญในงานที่ทำกว่าท่านแล้วนำคำสอนมาประยุกต์ใช้ในงาน ( $\bar{X} = 3.31$ ) และรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง คือ ไม่ปล่อยเวลาให้ว่างไปโดยเปล่าประโยชน์ในแต่ละวัน ( $\bar{X} = 2.28$ )

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน ด้านอารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้

ด้านอารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้	แปลผล		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ
บริหารทรัพย์สินที่ได้มาเป็นสัดส่วน ส่วนหนึ่งนำไปเลี้ยงดูตนเอง ครอบครัว บิดา มารดา บริวาร ส่วนหนึ่งนำไปลงทุน และอีกส่วนหนึ่งนำไปทำบุญ	3.29	.66	ปานกลาง
ไม่นำทรัพย์สินที่หามาได้ไปใช้ในการเล่นการพนัน และอบายมุขทุกชนิด	3.26	.91	ปานกลาง
รู้จักแบ่งสินทรัพย์ที่ได้มาเก็บออมไว้ใช้ในคราวจำเป็น และเจ็บป่วย	3.43	.73	ปานกลาง
หลีกเลี่ยงการทำความชั่วหรือการมัวเมากับอบายมุข เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท	3.49	.70	ปานกลาง
เข้าร่วมกับชุมชนในการดำเนินแก้ปัญหาอาชญากรรมประเภทล่วงเกินทรัพย์สินของผู้อื่นให้หมดไป	3.51	.74	มาก
มีการถ่ายทอดภูมิความรู้ให้ลูกหลานได้สืบทอดอาชีพ	3.11	1.15	ปานกลาง
รวม	3.49	.81	ปานกลาง

(n=337)

จากตารางที่ 4.5 พบว่า การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน ด้านอารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.49$ ) ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือเข้าร่วมกับชุมชนในการดำเนินแก้ปัญหาอาชญากรรมประเภท ล้วงเงินทรัพย์สินของผู้อื่นให้หมดไป ( $\bar{X} = 3.51$ ) รองลงมา คือ หลีกเลี่ยงการทำความชั่วหรือการมัวเมากับอบายมุข เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท ( $\bar{X} = 3.49$ ) รู้จักแบ่งสินทรัพย์ที่ได้มาเก็บออมไว้ในคราวจำเป็น และเจ็บป่วย ( $\bar{X} = 3.43$ ) และรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง คือ มีการถ่ายทอดภูมิความรู้ให้ลูกหลานได้สืบทอดอาชีพ ( $\bar{X} = 3.11$ )

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน ด้านกัลยาณมิตตตา การคบหาคนดีเป็นมิตร

ด้านกัลยาณมิตตตา การคบหาคนดีเป็นมิตร	แปดผล		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ
ไม่ยอมคล้อยตามเพื่อนบ้านที่คอยชักจูงไปในทางฉิบหาย เสียทรัพย์ เสียเวลา และเสียสุขภาพ	3.31	.58	ปานกลาง
ท่านคอยห้ามมิให้เพื่อนทำชั่ว และแนะนำหนทางแห่งความดี ความเจริญให้แก่เพื่อนบ้าน	3.23	1.14	ปานกลาง
เพื่อนบ้านของท่านมีความปรารถนาดีต่อท่านและสามารถพึ่งพากันและกันได้	3.29	.66	ปานกลาง
ภายในชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มเพื่อกำหนดมาตรฐาน และราคาขายสินค้าให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน	3.11	.71	ปานกลาง
ท่านเข้าร่วมกับชุมชนในการประชุมเพื่อวางแผนพัฒนาหาแนวทางและแก้ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพในชุมชน	3.49	.81	ปานกลาง
ท่านกับเพื่อนบ้านได้สร้างมิตรภาพกับชุมชนต่างถิ่นแต่มีอาชีพเดียวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้	3.49	.81	ปานกลาง
รวม	3.32	.78	ปานกลาง

(n=337)

จากตารางที่ 4.6 พบว่า การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน ด้านกัลยาณมิตตตา การคบหาคนดีเป็นมิตร โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.32$ ) ค่าเฉลี่ยมากที่สุด จำนวน 2 ข้อ คือ ท่านเข้าร่วมกับชุมชนในการประชุมเพื่อวางแผนพัฒนาหาแนวทางและแก้ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพในชุมชน และท่านกับเพื่อนบ้านได้สร้างมิตรภาพกับชุมชนต่างถิ่นแต่มี

อาชีพเดียวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ( $\bar{X}=3.49$ ) รองลงมา คือ หลีกเลี่ยงการทำ ความชั่วหรือการมัวเมา กับ อบายมุข เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท ( $\bar{X}=3.49$ ) ไม่ยอมคล้อยตามเพื่อน บ้านที่คอยชักจูงไปในทางฉิบหาย เสียทรัพย์ เสียเวลา และเสียสุขภาพ ( $\bar{X}=3.31$ ) และรายด้านที่มีค่าเฉลี่ย น้อยที่สุดภายในชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มเพื่อกำหนดมาตรฐาน และราคาขายสินค้าให้เป็นมาตรฐาน เดียวกัน ( $\bar{X}=3.11$ )

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหา ความยากจน ด้านสมชีวิตาการเลี้ยงชีพตามสมควร

ด้านสมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควร	แปลผล		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ
ท่านเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่แสวงหามาได้ ไม่ ตระหนี่จนไม่ได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินและไม่สุรุ่ยสุร่ายจน มีรายได้ไม่พอจ่าย	3.46	1.06	ปานกลาง
ไม่กู้ยืมเงินเพื่อนำมาซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยตามแฟชั่น เช่น โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต เป็นต้น	3.34	.72	ปานกลาง
มีการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาลงทุนในการประกอบอาชีพ	3.34	.72	ปานกลาง
หมั่นอบรมสั่งสอนให้บุตรหลานรู้จักประหยัด ไม่ใช้จ่ายอย่าง ฟุ่มเฟือยเกินฐานะ	3.34	.72	ปานกลาง
มีการแบ่งเงินกำไรส่วนหนึ่งบริจาคให้การกุศลเป็นประจำ เสมอ	3.43	.77	ปานกลาง
มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนเพื่อให้ทราบถึง ผลกำไรขาดทุนในการประกอบอาชีพ	3.54	.78	มาก
รวม	3.40	.79	ปานกลาง

(n=337)

จากตารางที่ 4.7 พบว่า การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน ด้านสมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควร โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X}=3.40$ ) ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนเพื่อให้ทราบถึงผลกำไรขาดทุนในการ ประกอบอาชีพ ( $\bar{X}=3.54$ ) รองลงมา คือ ท่านเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่แสวงหามาได้ ไม่ตระหนี่ จนไม่ได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินและไม่สุรุ่ยสุร่ายจนมีรายได้ไม่พอจ่าย ( $\bar{X}=3.46$ ) มีการแบ่งเงินกำไรส่วน หนึ่งบริจาคให้การกุศลเป็นประจำเสมอ ( $\bar{X}=3.43$ ) และรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด จำนวน 3 ข้อเท่ากัน คือภายในชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มเพื่อกำหนดมาตรฐาน และราคาขายสินค้าให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ไม่กู้ยืมเงินเพื่อนำมาซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยตามแฟชั่น เช่น โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต เป็นต้น มีการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาลงทุนในการประกอบอาชีพหมั่นอบรมสั่งสอนให้บุตรหลานรู้จักประหยัด ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเกินฐานะ และมีการแบ่งเงินกำไรส่วนหนึ่งบริจาคให้การกุศลเป็นประจำเสมอ (X=3.11)

### ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามแบบปลายเปิด (Open - ended Question) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการผลิตปลาต้ม จำนวน 23 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล (Individual In-depth Interview) แล้วได้นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธี Triangulation Method แล้วปรากฏว่า ข้อมูลทั้ง 23 คน เป็นไปในลักษณะเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ จึงนำมาดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในภาพรวมด้วยวิธีการพิจารณาแยกแยะเนื้อหาออกเป็น ส่วน ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและทำการสังเคราะห์ (Synthesis) ในประเด็นที่สำคัญ ๆ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพปรากฏตามประเด็นปัญหาที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

#### 3.1 ด้านสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของชุมชน

##### 3.1.1 ด้านชุมชน

ชุมชนผู้ผลิตปลาต้ม เป็นชุมชนที่ตั้งรกรากถิ่นฐานมาตั้งแต่บรรพบุรุษ บัวไข ชื่นตา (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) กล่าวว่า “จำความได้ว่า บิดามารดาท่านพาทำปลาต้มมาเป็นเวลานานจนกระทั่งทุกวันนี้ ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองยโสธรเป็นย่านที่สามารถหาซื้อขายได้โดยง่าย ชุมชนหนึ่งอาจมีผู้ผลิตไม่มาก แต่ก็ยังเป็นชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้ประกอบการและญาติ ๆ ที่ร่วมกันดำเนินกิจการต่อจากพ่อแม่ของตนอย่างที่ทำอยู่ทุกวันนี้” ขณะที่ สมพงษ์ ธาระพันธ์ (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) กล่าวว่า “ชุมชนบ้านท่าศรีธรรมเป็นชุมชนขนาดกลางมีวัดรอบ ๆ ตลอดชุมชนที่ทำให้ชุมชนนี้ตั้งตนและปฏิบัติตนอยู่ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาตลอดทั้งปี ประชาชนก็จะพากันทำบุญตามกำลังของตัวเอง เช่น ทำบุญตักบาตร บุญเทศกาลประจำปี เป็นต้น” สอดคล้องกับ ไสว บุญเรือง (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) กล่าวว่า “ชุมชนนี้มีผู้คนอาศัยอยู่และเป็นชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อต่อกันเป็นส่วนมาก ปัจจุบันชุมชนมีผู้เข้ามาอาศัยจากต่างถิ่นมากขึ้นก่อให้เกิดปัญหาในชุมชนมากขึ้นมีปัญหาด้านสิ่งเสพติด เป็นปัญหาที่สำคัญในขณะนี้ ผาก ลูกหลานผู้เติบโตในวันหน้าควรคิดแก้ไขปัญหาค้นหาพื้นฐานในชุมชนของเราไว้เพื่อสืบทอดตำนานการทำปลาต้ม”

##### 3.1.2 ด้านผู้ประกอบการและการผลิตปลาต้ม

สมภรณ์ ธาระพันธ์ (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) กล่าวว่า “ธุรกิจหรือการค้าขายปลาต้มเป็นอาชีพต้นแบบของชุมชนขนาดเล็กก่อให้เกิดรายได้เพื่อจุนเจือครอบครัวไม่ยากนักหากแต่ต้องมีความขยัน อดทน และความมีน้ำใจกับญาติมิตร” ซึ่งสอดคล้องกับ อุดลย์ มูลสาร (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) ที่ได้กล่าวไว้ว่า “ผู้ผลิต รวมทั้งแรงงานที่จำต้องใช้แรงคนต้องตื่นแต่เช้าก่อนไก่เพื่อเตรียมการ

ตระเตรียมอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อไม่ให้เป็นการก่อนที่จะลงมือทำปลาต้มเพราะการทำปลาต้มต้องผ่านกระบวนการที่มีสูตรผสมหลายอย่างซึ่งเป็นสูตรเฉพาะวงศ์ตระกูลในชุมชน” ขณะที่ **จิรศักดิ์ ไวนิยมพงษ์** กล่าวว่า “ปลาต้ม เป็นชื่อของฝากที่สามารถนำไปรับประทานพร้อมครอบครัวหรือของฝากอย่างดีเลิศของโยธธาเพราะเก็บไว้ได้นานและมีรสชาติที่ทอดตามกรรมวิธีแล้วมีรสชาติที่อร่อย ถูกปากและถูกใจผู้มาเยี่ยมโยธธาไม่ว่าวันที่ผู้คนนักท่องเที่ยวต้องถามไถ่เป็นประจำ” (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) และ **เรวดี โพธิ์ศรี** (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) กล่าวไว้อย่างพิเคราะห์ว่า “การที่ผู้ผลิตเป็นเจ้าของกิจการจะต้องสั่งปลาจากภาคกลาง โดยมีกรรมวิธีในการผลิต มีคนงานที่จะต้องดูแลและให้ความเป็นเป็นกันเอง เพื่อให้เกิดมิตรที่ดีมีความอบอุ่นทำให้ผู้ประกอบการอยู่ได้ คนงานก็มีอาชีพมีรายได้อย่างสม่ำเสมอโดยมีกลยุทธ์ในการปฏิบัติ มีคำสอนประจำใจเสมอและสำคัญยิ่ง”

### 3.1.3 ด้านแรงงานและความคุ้มค่า

**สท้าน ทาระพันธ์** (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) กล่าวว่า “วันหนึ่งตนเองสามารถหารายได้จากเข้าโรงผลิตปลาต้มได้วันละไม่น้อยกว่า 1 พันบาทซึ่งเป็นรายได้ที่ต้องขยัน อดทน มีทักษะในการทำปลาเพื่อทำปลาต้มตามกระบวนการของผู้ประกอบการในชุมชนซึ่งถือว่าเป็นรายได้ที่ดีหากมีปลาเข้ามา แต่ขณะเดียวกันหากวันใดไม่มีปลามาส่งเพื่อทำปลาต้มก็อยู่บ้านทำขนมเป็นอาชีพเสริมจนเจอครอบครัวและหากจะเฉลี่ยการทำปลาต้มต่อสัปดาห์จะตกอยู่ประมาณสามวันต่อสัปดาห์” สอดคล้องกับ **อุทัย ปัญญาไว** (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) กล่าวว่า “เมื่อก่อนนี้ตนมีอาชีพปั่นสามล้อรับจ้างไปวัน ๆ แม้ปัจจุบันก็ยังทำอยู่แต่ขณะเดียวกัน วันที่ปลาเข้า (การส่งปลา) ก็จักเข้าโรงปลาเพราะมีรายได้ที่ดีกว่ากว่าการปั่นสามล้อถือเป็นสิ่งที่คุ้มค่าและหากขยันเพิ่มขึ้นหลังเสร็จจากทำปลาก็ช่วยเจ้าของท่านกวาดล้างเศษซากต่าง ๆ ที่ตกค้างไม่ให้เกิดกลิ่นเหม็นคาวและจะได้รับค่าตอบแทนเพิ่มขึ้นนิดหน่อยถือว่าเป็นบ้านของตนอีกแห่งหนึ่งที่อยู่แล้วมีความสุขเพราะอาชีพนี้” ในมุมมองที่แตกต่าง **ประพันธ์ สุริยะโรจน์** (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) ได้กล่าวว่า “ผู้ประกอบการผลิตปลาต้มไม่ปล่อยเวลาให้ว่างไปโดยเปล่าประโยชน์ เพราะในแต่ละวันจะมีการจำหน่ายตลอดเวลา บางคนจะมีแผงวางจำหน่ายตามตลาดสด หรือที่หน้าบ้านตัวเอง ส่วนคนงานจะมีบางส่วนพักผ่อน และอีกบางส่วนได้เงินจากแรงงานนำไปเล่นการพนัน ยิ่งในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ จะมีรายการมวยทางทีวี เป็นต้น”

### 3.1.4 ด้านความรัก สามัคคี และการมีส่วนร่วม

ความรัก สามัคคีและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนผลิตปลาต้มจังหวัดยโสธรนั้น **สมพร ส่งศรี** ผู้นำชุมชนคุ้มบ้านท่าศรีธรรม (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) กล่าวว่า “ในชุมชนเล็ก ๆ มีการพัฒนาร่วมกัน โดยเฉพาะส่วนที่เป็นสาธารณะ เช่น วัด สถานพยาบาล คุ้มชุมชน เป็นต้น ถือเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเพราะเป็นชุมชนเก่าแก่วัฒนธรรมดั้งเดิมมาช้านาน” ขณะที่ **น้อย ชื่นตา** (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) ได้แสดงความคิดเห็นว่า “บ้าน วัด และโรงเรียน คือศูนย์รวมความผูกพันของชุมชนของเรา เพราะสถานที่ต่าง ๆ มีมากับพวกเราและพวกเราก็จักต้องร่วมด้วยช่วยกันทำนุบำรุงส่งเสริม พัฒนาฟื้นฟูให้สวยงามดังที่บรรพบุรุษได้ก่อสร้างไว้ซึ่งนั่นคือสิ่งที่ท่านหวังให้พวกเราชาวชุมชนคุ้มได้สาน

ต่อเจตนากรรมณ์ของท่านต่อ ๆ ไป” ซึ่งสอดคล้องกับ **ไสว บุญเรือง (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554)** กล่าวว่า “ชุมชนผู้ทำปลาต้มมีวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่ดีงาม ผู้คนอภัยภัยไมตรีตรงงาม ถือว่าเป็นสง่าราศีแก่ชุมชน”

## 3.2 การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมาภิบาล

### 3.2.1 ด้านอนุฐานสัมปทา

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล **พระครูประสิทธิ์สีลคุณ (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน, 2554)** กล่าวว่า “ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการเกี่ยวกับปลาต้มอย่างไรและผลดีอย่างสม่ำเสมอหรือไม่ ผู้ผลิตปลาต้มอาศัยหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ การผลิตปลาต้มจะต้องอาศัยความชำนาญและความอดทนต่อกิจการทั้งมีความอดทนและขยันหา และขยันเก็บในการขยันหา” ซึ่งในประเด็นนี้ **บัวไข ชื่นตา (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน, 2554)** กล่าวว่า “อยากได้เงินก็ต้องทำงาน ทำทุกวันได้ทุกวัน ทำงานหนักได้เงินทำงานเบาได้หนี้ นอกจากนั้นยังได้นำหลักธรรมที่เกี่ยวกับครอบครัวมาสอนให้กับลูกน้องคนอื่นอีก เช่น ผัวท้อเมียพาย ชื่อสัตย์ขยันอดทนไม่มีวันตามหลักธรรมสุภาษิตที่ว่า “พาลูกพาหลานหากินหาเก็บ เก็บก็เก็บบ่หลาย กินก็กินบ่หลาย” และยังได้นำหลักธรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ได้แก่ “พออยู่พอกินและต้องพอเพียง ขยันอดทนไม่มีวันอดตาย” ซึ่งหลักความขยันนี้ **อดุลย์ มูลสาร (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน, 2554)** กล่าวว่า “ผู้ผลิตปลาต้มเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาต้มเทศบาลเมืองยโสธร ส่วนใหญ่จะผลิตเพื่อจำหน่ายจ่าย โดยสนองความต้องการของผู้บริโภค ขบวนการผลิตสินค้าเริ่มตั้งแต่การนำวัตถุดิบมาแปรสภาพกลายเป็นสินค้าสำเร็จรูปคือ วัตถุดิบ เครื่องจักร คนงานและการจัดการผลิต เป็นต้น ผู้ประกอบการ บางคนจะผลิตเอง และจำหน่ายเอง เพราะจะต้องพิถีพิถันต่อการผลิต นอกจากนั้นการผลิตปลาต้ม ได้บอกวิธีสังเกตในการเลือกซื้อปลาต้มคือ 1. ภาชนะบรรจุต้องสะอาด 2. ลักษณะเนื้อปลาต้องไม่เละและไม่มีสี 3. มีการแสดงฉลากที่ภาชนะบรรจุที่ถูกต้อง ประกอบด้วย ชื่อปลาต้ม ชื่อที่ตั้งของผู้ผลิต มีเครื่องหมาย อย. ปริมาตรสุทธิ วันผลิต/วันหมดอายุ ส่วนประกอบ และอื่นๆ เช่น คำแนะนำในการเก็บรักษา และที่สำคัญสำนักงานสาธารณสุขได้เข้ามาตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ”

### 3.2.2 ด้านอารักขสัมปทา

**เตรียม ไวนิยมพงษ์ (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน, 2554)** กล่าวว่า “อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ได้มีการบริหารทรัพย์สินที่หามาได้แล้วทำให้เป็นสัดส่วนบริหารทรัพย์ที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะบางคนจะได้นำเงินที่ได้จากการจำหน่ายปลาต้มแยกออกเป็นสัดส่วน ดังนี้ ส่วนที่หนึ่งเก็บไว้เป็นทุน ส่วนที่สองส่งให้ลูกได้ศึกษาต่อ ส่วนที่สาม ซื้อที่ดิน และส่วนที่สี่ไว้ใช้จ่ายทั่วไป แต่ก็มีบางคนจะนำไปฝากธนาคารไว้ก็มี สำหรับผู้ใช้แรงงานบางคนได้นำทรัพย์สินที่หามาได้ไปใช้ในการเล่นการพนัน และอบายมุข ก็มีบ้าง”

### 3.2.3 ด้านกัลยาณมิตตา

อุทัย ปัญญาไว (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) กล่าวว่า “การคบมิตรที่ดีจะนำความสุขและความเจริญมาให้ เมื่อปฏิบัติตามก็จะมีความสุขทางด้านอาชีพการงานบางครั้งเมื่อเวลาว่างก็จะได้คำแนะนำหนทางแห่งความดีจากพระสงฆ์ในวัดใกล้บ้าน นอกจากนั้นเพื่อนบ้านก็มีความปรารถนาดีต่อกัน และสามารถพึ่งพากันและกันได้ เพราะภายในชุมชนได้ประกอบอาชีพผลิตปลาสามแต่ละครั้วเรือนจะแตกต่างกันไป จะมีการรวมกลุ่มเพื่อกำหนดมาตรฐาน และราคาขายสินค้าให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ตามสถานการณ์แต่ที่สำคัญทางภาครัฐได้มีส่วนในการช่วยประชาสัมพันธ์และควบคุมมาตรฐานของสินค้าอยู่แล้ว และในชุมชนได้มีกิจกรรมการประชุมเพื่อวางแผนพัฒนาหาแนวทางและแก้ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพในชุมชน บางครั้งได้มีแลกเปลี่ยนความรู้กัน”

### 3.2.4 ด้านสมชีวิตา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น นงนุช สมานเลิศ (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) กล่าวว่า “หลักทีฆธัมมิกัตถะประโยชน์ การเลี้ยงชีพตามสมควรนั้นในการเลี้ยงตามกำลังของตนที่หามาได้ บางครั้งได้นำไปทำบุญที่วัด บริจาคตามแต่เห็นสมควร และนำไปใช้จ่ายตามความจำเป็นต่อชีวิต ส่วนใหญ่ที่เป็นนี้ก็ได้นำไปใช้หนี้ ใช้ดอกเบี้ยบ้างตามแต่จังหวะ หรือบางช่วงที่ได้มากน้อยผู้ประกอบกิจการจะสอนลูกหลานเสมอให้ปฏิบัติตามหลักธรรมหลักทีฆธัมมิกัตถะประโยชน์ในการรู้จักประหยัด ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเกินฐานะ การประหยัดทรัพย์ให้สมดุลกันระหว่างรายรับ-รายจ่าย”

### 3.2.5 ด้านนโยบายท้องถิ่น

อุทัย ปัญญาไว (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) ได้กล่าวว่า “ท้องถิ่นควรมีนโยบายในกระตุ้นเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับการผลิตปลาสามเพื่อเป็นสินค้าท้องถิ่น ในการกระจายรายได้สู่ชุมชน”

สมภารณ์ ธาระพันธ์ (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน, 2554) กล่าวว่า “ควรกำหนดยุทธศาสตร์โดยให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดราคาปลาสามจะต้องคาดคะเนถึงปริมาณการขาย ณ ระดับราคาต่างๆ พร้อมทั้งนำต้นทุนต่างๆ มาพิจารณาร่วมด้วย เพื่อทราบถึงกำไรที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละระดับราคา และตัดสินใจเลือกราคาที่ทำให้ได้รับกำไรเหมาะสมกับราคา”

บัวไข ชื่นตา (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) ได้กล่าวว่า “รัฐควรมีนโยบายให้ผู้นำชุมชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการผลิตปลาสาม”

### 3.2.6 ด้านการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญา

น้อย ชื่นตา (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน, 2554) กล่าวว่า “ควรที่จะส่งเสริมให้ชุมชนได้มีการเรียนรู้และศึกษาการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับการผลิตปลาสาม”

ไสว บุญเรือง (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554) ได้กล่าวว่า “รัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนเกี่ยวกับการออกแบบบรรจุผลิตภัณฑ์ปลาสามและนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อให้เข้ากับยุคปัจจุบัน”



**สมพร สงศรี (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554)** ได้กล่าวว่า “ในกรณีที่ชุมชนที่เกิดปัญหาที่กิจการประสบปัญหาด้านการเงิน คือการขาดสภาพคล่องทางการเงิน คือปริมาณเงินสดเพื่อหมุนเวียนใช้ในการดำเนินงานมีไม่เพียงพอ อาจนำเอายุทธวิธีด้านราคามาใช้เพื่อคลี่คลายสถานการณ์ซึ่งอาจกระทำได้โดยการกำหนดราคาให้จูงใจผู้ซื้อ ให้ตัดสินใจซื้อโดยเร็วและมีการชำระเงินสด หรือใช้ส่วนลดเงินสดกระตุ้นให้มีการซื้อสินค้าในระบบเงินสดหรือเพื่อจูงใจให้ชำระเงินเร็วขึ้น”

### 3.2.7 ด้านกรรมวิธีแบบผสมผสานแนวใหม่

**อดุลย์ มุลสาร (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน, 2554)** กล่าวว่า “ควรมีนโยบายกรรมวิธีแบบใหม่ที่ผสมผสานแนวใหม่เกี่ยวกับการกำหนดราคาเพื่อให้ได้รับกำไรตามเป้าหมาย ผลกำไรที่ต้องการหรือผลกำไรที่เป็นเป้าหมายคำนวณจากอัตราส่วนของผลตอบแทนจากการลงทุน และนำผลตอบแทนที่ต้องการนี้ไปรวมกับต้นทุนคงที่อื่นๆ และจึงคำนวณราคาสินค้าว่าจะเป็นเท่าใด”

**ประวิทย์ วิเศษแก้ว (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554)** “ผู้ตัดสินใจด้านราคาปลาสดจะเลือกกระดับราคาใด ๆ ที่จะยังคงทำให้กิจการสามารถรักษาระดับผลกำไรที่พอใจเอาไว้ได้ เช่น ในสภาวะที่สินค้าปลาสดเริ่มอืดตัวมียอดขายค่อนข้างคงที่ธุรกิจอาจดำเนินนโยบายรักษาเสถียรภาพของราคา ถ้าราคานั้นคือราคาที่ลูกค้ายอมรับทั่วไป และจะสามารถรักษาระดับการขายไว้ได้ เพื่อให้ได้รับรายได้ในระดับเดิมถ้าหากว่าธุรกิจยังคงมีต้นทุนในระดับเดิม แต่กรณีที่ธุรกิจสามารถลดระดับของต้นทุนเฉลี่ยลงได้ ธุรกิจอาจลดราคาลง เพื่อรักษายอดขายโดยที่ผลกำไรยังคงเดิมในขณะเดียวกันผู้ที่ค้าปลาสด จะต้องมีการวิธีแบบผสมผสานแนวใหม่ที่เกิดผลดีและเป็นประโยชน์ต่อลูกค้าด้วย”

### 3.2.8 ด้านระบบสิ่งแวดล้อมในชุมชน

“รัฐควรให้มีการการจัดทำนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพที่ดี ต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร การศึกษา รายได้ ความสงบ ระบบนิเวศน์ และสิ่งแวดล้อมที่มั่นคงปลอดภัย ทรัพยากรที่ยั่งยืน ความเป็นธรรม และความเท่าเทียมกันในสังคม เนื่องจากทุกปัจจัยที่กล่าวมาเกี่ยวข้องกับสุขภาพที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ดำรงชีวิตอยู่ในบริเวณการผลิตปลาสด” (**ประวิทย์ วิเศษแก้ว, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน, 2554**)

**ประพันธ์ สุริยะโรจน์ (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554)** ได้กล่าวว่า “สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นชุมชน โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นและข้อจำกัดทางธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์และเป็นหลักสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างผาสุกและเสริมสร้างคุณภาพแห่งชีวิตในแต่ละชุมชนก็จะมีสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ ทัศนคติ และนิสัยใจคอของผู้คนที่อยู่อาศัยในชุมชนด้วย เช่น บางแห่งอาจอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ บางแห่งอาจมีความกว้างใหญ่ไพศาลของทะเลและบางแห่งก็สลับซับซ้อนด้วยทิวเทือกเขามิถุเขามาก สิ่งแวดล้อมในบางแห่งเหมาะที่จะใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว บางแห่งก็เหมาะที่จะใช้ทำการเกษตรกรรม เป็นต้น ซึ่งแต่ละชุมชนต่างได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไป ตามลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ และโดยความเป็นจริงแล้วสิ่งแวดล้อมได้ให้ประโยชน์แก่คนในชุมชนนั้นอย่างมากมาย

มหาศาล เราใช้สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต เป็นปัจจัยในการประกอบอาชีพ ให้เป็นกฎเกณฑ์และแนวทางในการดำเนินวิถีชีวิตของสังคม ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งรวมของความสวยงามตามธรรมชาติ และเป็นแหล่งที่เราสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจในเรื่องธรรมชาติได้ ชุมชนจะต้องช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม ผู้ที่ผลิตพลาสติกจะต้องมีจิตสำนึกในการช่วยกันรักษาความสะอาดเช่นกัน”

**อุทัย ปัญญาไว (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน, 2554)** กล่าวว่า “มลพิษทางน้ำที่เกิดจากผู้ผลิตพลาสติกปล่อยลงสู่ลำน้ำ โดยไม่มีบ่อบำบัดน้ำเสียย่อมส่งผลและ เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุดปัญหาหนึ่งของชุมชนผลิตพลาสติกเมื่อเปรียบเทียบกับปัญหามลพิษอื่นๆปัญหามลพิษทางน้ำมักเกิดกับชุมชนและแม่น้ำน้ำที่สำคัญถูกปนเปื้อนด้วยสิ่งสกปรกและสารมลพิษต่างๆทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำได้เต็มที่ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม”

**ไสว บุญเรือง (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน, 2554)** กล่าวว่า “สาเหตุของการเกิดมลพิษทางน้ำส่วนใหญ่เกิดจากน้ำทิ้งที่ผู้ประกอบการผลิตพลาสติกซึ่งมักจะมีสารอินทรีย์ปนเปื้อนมาด้วย น้ำทิ้งดังกล่าวมักเป็นสาเหตุของการที่น้ำมีสีดำ และมีกลิ่นเน่าเหม็น น้ำที่มีสารพิษตกค้างอยู่ สารเหล่านี้จะสะสมในวงโคจรโซ่อาหารของสัตว์น้ำและมีผลต่อมนุษย์ภายหลัง”

## บทที่ 5

### สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร 2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่มีต่อการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร และ 3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธรเพื่อแก้ปัญหาความยากจน สรุปผลการวิจัยซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

#### คำถามการวิจัย

1. การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธรแก้ปัญหาความยากจนอย่างไร
2. หลักธรรมมีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนอย่างไรหรือไม่อย่างไร
3. แนวทางการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่มีต่อการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเป็นอย่างไร

#### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่มีต่อการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธรเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

#### สมมติฐานของการวิจัย

1. ประชาชนในชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัมีการการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ ต่างกัน
2. ประชาชนในชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัมีความสัมพันธ์ต่อการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์แก้ปัญหาความยากจน ต่างกัน

## ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

**1. ด้านเนื้อหา** ได้แก่ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ประการ ประกอบด้วย **1) อุฏฐานสัมปทา** คือความถึงพร้อมด้วยความขยัน หมั่นเพียร **2) อารักสัมปทา** คือความถึงพร้อมด้วยความรักษาทรัพย์สมบัติ ที่หามาได้ **3) กัลยาณมิตตา** คือความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรที่ดี และ **4) สมชีวิตา** คือความเป็นผู้รู้จักใช้ชีวิตที่เหมาะสม

**2. ด้านประชากร** ได้แก่ ประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน **23** ชุมชน จำนวน **6,135** ครัวเรือน ประชากร จำนวน **22,240** คน

**3. ด้านพื้นที่** ได้แก่ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในเขตเทศบาลเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ของประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่สุ่มมาได้แล้วนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และเขียนรายงานผลการวิจัย

**4. ด้านระยะเวลา** การวิจัยนี้ได้กำหนดเวลาไว้ **1** ปี คือ ระหว่างวันที่ **1** ตุลาคม 2553 ถึงวันที่ **30** กันยายน 2554

## วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ **1.** เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร **2.** เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่มีต่อการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร และ **3.** เพื่อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธรเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งมี ประชากรในการวิจัย จำนวน **22,240** คน ขนาดตัวอย่าง จำนวน **377** คน โดยการสุ่มแบบบังเอิญ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย คือ ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารแนวคิดทฤษฎีและผลการวิจัยต่าง ๆ จากสถาบันการศึกษา สภาวิจัยแห่งชาติและจากห้องสมุดต่าง ๆ และข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการออกแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร แบ่งออกเป็น **3** ตอน ดังนี้ ตอนที่ **1** ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ **2** วิเคราะห์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน และตอนที่ **3** ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีวิธีการดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอนโดยการ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจนกำหนดนิยามตัวแปรขอขยายเนื้อหา และศึกษารายละเอียด ร่างแบบสอบถามในแต่ละประเด็นในแต่ละด้าน นำร่างแบบสอบถามเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน **3** ท่าน พิจารณาตรวจแก้ไขและให้

ข้อเสนอแนะ ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ หากค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามทุกข้อ แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้แล้วมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อโดยใช้วิธีหาค่า 8. สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งหมด โดยเลือกข้อที่มีความสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งมีความสัมพันธ์ ตั้งแต่ .20 ขึ้นไป หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาค ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขแล้วจัดพิมพ์ฉบับจริงเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ ชี้แจงให้กับผู้ที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประชาชนผู้ผลิตปลา ส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ให้เข้าใจในการตอบแบบสอบถามแล้วให้ตอบแบบสอบถาม เก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับคืนหลังกรองข้อมูลเสร็จสิ้น ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา แล้วนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าร้อยละ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติพื้นฐาน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน คือการวิเคราะห์ค่า **t-test** การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ประกอบด้วย การหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยใช้สูตรดัชนีความสอดคล้อง **IOC** การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ตามวิธีการของครอนบาค และได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์แล้ว สามารถนำมาทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ สำหรับตอบคำถามการวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมทั้งการทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยซึ่งสามารถนำมาสรุปผลวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และจัดทำข้อเสนอแนะได้ตามลำดับ ดังนี้

## 5.1 สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประชาชนผู้ผลิตปลา ส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร รวมทั้งหมด 377 คน จำแนกตามเพศ พบว่า เพศหญิงมากกว่าเพศชาย เพศหญิง จำนวน 296 คน คิดเป็นร้อยละ 78.5 ส่วนเพศชาย จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5

กลุ่มอายุ มากที่สุด คือ อายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 26.8 รองลงมา คือ อายุระหว่าง 46-55 ปี จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 26.0 อายุระหว่าง 36-45 ปี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 อายุระหว่าง 25-35 ปี จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.4 และลำดับสุดท้าย อายุต่ำกว่า 25 ปี จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 ตามลำดับ

ระดับการศึกษา จำนวนมากที่สุด คือ มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 33.2 รองลงมาคือ อนุปริญญา จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 31.6 ปริญญาตรี จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.4 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 14.3 และลำดับสุดท้าย ระดับประถมศึกษา จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 ตามลำดับ

**สภาพทางเศรษฐกิจ** ประชาชนผู้ผลิตปลาส้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ด้านสภาพทางเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสอบถาม แยกเป็นรายได้ดังนี้

**ครอบครัวมีรายได้ ต่อปีเฉลี่ยโดยประมาณ** มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ 80,001-90,000 บาท จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 25.7 รองลงมา คือ 90,001-100,000 บาท จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 มากกว่า 100,000 บาท ขึ้นไป จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 9.8 และน้อยที่สุดต่ำกว่า 50,000 บาท จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 6.6 ตามลำดับ

**รายจ่าย ต่อปีเฉลี่ยโดยประมาณ** มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 40,001-50,000 บาท จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 26.8 รองลงมา คือ 30,001-40,000 บาท จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 26 20,001-30,000 บาท จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และน้อยที่สุดต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3

**สภาพหนี้สิน** มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีหนี้สิน จำนวน 296 คน คิดเป็นร้อยละ 78 และไม่มีหนี้สิน จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5 ส่วนแหล่งหนี้สิน มาจากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 39.8 ท่านสามารถชำระหนี้เงินกู้คืนได้ตามเงื่อนไขของแหล่งหนี้สินหรือไม่ พบว่า ไม่สามารถชำระได้ จำนวน 322 คน คิดเป็นร้อยละ 85.4 สำหรับกรณีท่านไม่สามารถชำระหนี้ทั้งหมดได้ครั้งเดียวท่านทำอย่างไรนั้น พบว่า ติดค้างไว้ จำนวน 273 คน คิดเป็นร้อยละ 72.4 ชำระแต่ดอกเบี้ย จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 25.2 และกู้ยืมมาจากแหล่งอื่นมาใช้คืน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.4 ตามลำดับ

**การนำหลักภูมูธรมิกัดละประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน** โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.36$ ) ค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ( $\bar{X} = 3.49$ ) รองลงมา คือ ด้านสมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควร ( $\bar{X} = 3.40$ ) กัลยาณมิตร การคบหาคนดีเป็นมิตร ( $\bar{X} = 3.23$ ) และรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านอภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ( $\bar{X} = 3.23$ ) แยกเป็นรายด้านดังนี้

1. **ด้านอภูฐานสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.23$ ) ค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการในหน้าที่ของตนอยู่อย่างสม่ำเสมอ ( $\bar{X} = 3.69$ ) รองลงมา คือ ประกอบอาชีพที่เป็นอาชีพที่สุจริต ไม่คดโกงผู้อื่น ( $\bar{X} = 3.43$ ) มีการรักษาหรือผู้ที่ชำนาญในงานที่ทำกว่าท่านแล้วนำคำสอนมาประยุกต์ใช้ในงาน ( $\bar{X} = 3.31$ ) และรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง คือ ไม่ปล่อยเวลาให้ว่างไปโดยเปล่าประโยชน์ในแต่ละวัน ( $\bar{X} = 2.89$ )

2. **ด้านอารักขสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.49$ ) ค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ เข้าร่วมกับชุมชนในการดำเนินแก้ปัญหาอาชญากรรมประเภท ล้วงเกินทรัพย์สินของผู้อื่นให้หมดไป ( $\bar{X} = 3.51$ ) รองลงมา คือ หลีกเลี้ยงการทำ ความชั่วหรือการมัวเมา กับอบายมุข เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท ( $\bar{X} = 3.49$ ) รู้จักแบ่งสินทรัพย์ที่ได้มา

เก็บออมไว้ในคราวจำเป็น และเจ็บป่วย ( $X = 3.43$ ) และรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง คือ มีการถ่ายทอดภูมิความรู้ให้ลูกหลานได้สืบทอดอาชีพ ( $X = 3.11$ )

**3. ด้านกัลยาณมิตรตา** การคบหาคนดีเป็นมิตร โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $X = 3.32$ ) ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด จำนวน 2 ข้อ คือ ท่านเข้าร่วมกับชุมชนในการประชุมเพื่อวางแผนพัฒนาหาแนวทางและแก้ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพในชุมชน และท่านกับเพื่อนบ้านได้สร้างมิตรภาพกับชุมชนต่างถิ่นแต่มีอาชีพเดียวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ( $X = 3.49$ ) รองลงมา คือ หลีกเลี้ยงการทำความชั่วหรือการมัวเมากับอบายมุข เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท ( $X = 3.49$ ) ไม่ยอมคล้อยตามเพื่อนบ้านที่คอยชักจูงไปในทางฉิบหาย เสียทรัพย์ เสียเวลา และเสียสุขภาพ ( $X = 3.31$ ) และรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดภายในชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มเพื่อกำหนดมาตรฐาน และราคาขายสินค้าให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ( $X = 3.11$ )

**4. ด้านสมชีวิตา** การเลี้ยงชีพตามสมควร โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $X = 3.40$ ) ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนเพื่อให้ทราบถึงผลกำไรขาดทุนในการประกอบอาชีพ ( $X = 3.54$ ) รองลงมา คือ ท่านเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่แสวงหามาได้ ไม่ตระหนี่จนไม่ได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินและไม่สุรุ่ยสุร่ายจนมีรายได้ไม่พอจ่าย ( $X = 3.46$ ) มีการแบ่งเงินกำไรส่วนหนึ่งบริจาคให้การกุศลเป็นประจำเสมอ ( $X = 3.43$ ) และรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด จำนวน 3 ข้อ เท่ากัน คือ ภายในชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มเพื่อกำหนดมาตรฐาน และราคาขายสินค้าให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ไม่กู้ยืมเงินเพื่อนำมาซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยตามแฟชั่น เช่น โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต เป็นต้น มีการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาลงทุนในการประกอบอาชีพหมั่นอบรมสั่งสอนให้บุตรหลานรู้จักประหยัด ไม่ใช่จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเกินฐานะ และมีการแบ่งเงินกำไรส่วนหนึ่งบริจาคให้การกุศลเป็นประจำเสมอ ( $X = 3.11$ )

**ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย** พบว่า ประชาชนในชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัันมีการการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ ต่างกัน ประชาชนในชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัันมีความสัมพันธ์ต่อการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์แก้ปัญหาความยากจน พบว่า มีความสัมพันธ์กันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่  $p = .05$  ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

**ข้อมูลเชิงคุณภาพ** ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามแบบปลายเปิด เพื่อต้องการจะเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการผลิตปลาสาม จำนวน 23 คนซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลแล้วได้นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องแล้วหากปรากฏว่า ข้อมูลทั้ง 23 คน เป็นไปในลักษณะเดียวกันซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือจึงนำมาดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ในภาพรวมด้วยวิธีการพิจารณาแยกแยะเนื้อหาออกเป็นส่วน ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและทำการสังเคราะห์ประเด็นที่สำคัญ ๆ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพปรากฏตามประเด็นปัญหาที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ สภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของชุมชน ประกอบด้วย ด้านชุมชน ด้าน

ผู้ประกอบการและการผลิตพลาสติก ด้านแรงงานและความคุ้มค่า ด้านความรัก สามัคคี และการมีส่วนร่วม และการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ ประกอบด้วย ด้านอุฏฐานสัมปทา ด้านอารักขสัมปทา ด้านกัลยาณมิตตา ด้านสมชีวิตา ด้านนโยบายท้องถิ่น ด้านการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญา ด้านกรรมวิธีแบบผสมผสานแนวใหม่ ด้านระบบสิ่งแวดล้อมในชุมชน

## 5.2 อภิปรายผล

ในการวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตพลาสติกเทศบาลเมืองยโสธร นี้แล้ว มีข้อค้นพบ (Fact Findings) ที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์หลายประการ แต่ที่เด่น ๆ เห็นควรนำมาอภิปรายโดยใช้หลักตรรกวิทยา แนวความคิดและทฤษฎี รวมทั้งผลการวิจัยที่พบ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

### 5.2.1 การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์แก้ปัญหาความยากจน

โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านอุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้านอารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ด้านกัลยาณมิตตา การคบหาคนดีเป็นมิตร ด้านสมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควร สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทาชุดจิน)** ศึกษาแนวทางการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาวีถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบันพบว่า การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาวีถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบันมีทั้งหมด 4 ข้อ คือ (1) การนำหลักอุฏฐานสัมปทามาแก้ปัญหาการขาดความเพียร (2) การนำหลักอารักขสัมปทามาแก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์อารักขสัมปทา คือการใช้เงินตามหลักธรรมะ (3) การนำหลักกัลยาณมิตตตามาแก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาลต้องมีกัลยาณมิตรที่ดี และ (4) การนำหลักสมชีวิตามาแก้ปัญหาชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่แก้ปัญหาความยากจนของ **ปรียงค์ อารณีสุวรรณ** ได้ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจไทย ในยุคโลกาภิวัตน์เน้นบุญคุณธรรมของพุทธศาสนิกชน การวิจัยนี้ได้ศึกษาปัญหาเศรษฐกิจไทยในยุคโลกาภิวัตน์ความสำคัญของพุทธธรรมเน้นบุญคุณธรรมตามทฤษฎีของท่านพุทธทาส ภิกขุและการนำหลักบุญคุณธรรมตามทฤษฎีของท่านพุทธทาส มาใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจไทยในยุคโลกาภิวัตน์

### 2.5.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์แก้ปัญหาความยากจน ข้อมูลทั้ง 23 คน เป็นไปในลักษณะเดียวกัน แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้ 1) สภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของชุมชน ได้แก่ ด้านชุมชน ด้านผู้ประกอบการและการผลิตพลาสติก ด้านแรงงานและความคุ้มค่า ด้านความรัก สามัคคี และการมีส่วนร่วม และ 2) การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ การนำหลักธรรม ด้านอุฏฐานสัมปทา ด้านอารักขสัมปทา ด้านกัลยาณมิตตา ด้านสมชีวิตา ด้านนโยบายท้องถิ่น ด้านการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญา ด้านกรรมวิธีแบบผสมผสานแนวใหม่ ด้านระบบสิ่งแวดล้อมในชุมชนไปใช้ในการดำเนินชีวิต



สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ทองนาค สุภาวัฒน์พันธ์** ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชนหนองนาคำอำเภอหนองนาคำจังหวัดขอนแก่น พบว่า หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาของเกษตรกรชุมชนหนองนาคำอำเภอหนองนาคำจังหวัดขอนแก่น ในการเพิ่มผลผลิตคือทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ และอิทธิบาท พุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ในการให้สวัสดิการแก่สมาชิกคือสังคหัตถุ และโภคอาทิยะ ผลสำเร็จของการประยุกต์พุทธธรรมในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจชุมชนหนองนาคำได้แก่แก้ปัญหาาระดับบุคคลและครอบครัว ระดับชุมชน ด้านศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นและด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

### 5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องนี้แล้ว มีข้อค้นพบ (Fact Findings) ทั้งที่เป็นผลการวิจัยและการอภิปรายผลแล้วที่สามารถนำมาดำเนินการเสนอแนะเพื่อใช้ประโยชน์ต่อยุทธศาสตร์ของคณะสงฆ์เพื่อแก้ปัญหาคายากจนของประชาชน เป็น 3 ระดับดังนี้

#### 5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรบริหารจัดการและมีนโยบายในการวางแผนในการส่งเสริมอาชีพให้ชุมชนในการผลิตปลาส้มเพื่อเป็นสิ่งค้าท้องถิ่นในการกระจายรายได้สู่ชุมชน

1.2 ควรกำหนดนโยบายด้านการบริการโดยให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดราคาปลาส้มจะต้องคาดคะเนถึงปริมาณการขาย ณ ระดับราคาต่างๆ พร้อมทั้งนำต้นทุนต่างๆ มาพิจารณาร่วมด้วย เพื่อทราบถึงกำไรที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละระดับราคา และตัดสินใจเลือกราคาที่ทำให้ได้รับกำไรเหมาะสมกับราคา

#### 5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1 ควรที่จะส่งเสริมให้ชุมชนได้มีการเรียนรู้และศึกษาการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับการผลิตปลาส้ม

2.2 ควรสร้างหลักสูตรท้องถิ่นในการเผยแพร่การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตปลาส้มเพื่อเป็นการอนุรักษ์และสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ให้กับชุมชน

2.3 ควรส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนแบบดั้งเดิมของจังหวัดต่อไป

#### 5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

3.1 ควรศึกษาวิจัยสภาพสิ่งแวดล้อมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการผลิตปลาส้มท้องถิ่น

3.2 ควรศึกษาวิจัยการอนุรักษ์และการพัฒนาการทำปลาส้มแบบดั้งเดิมเพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างผาสุกและเสริมสร้างคุณภาพแห่งชีวิต

3.2 ควรศึกษาวิจัยการเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาท้องถิ่นเพื่อเป็นวัตถุดิบในท้องถิ่นสำหรับการผลิตปลาส้ม

## บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. มปป., หน้า 54.
- กลุ่มแม่บ้านโนนสมบูรณ์. ปลาสัมถอดก้าง: ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานเสริมความแข็งแรงให้กับชุมชนพึ่งพาตนเองได้. (ออนไลน์) 2553 (อ้างเมื่อ 12 พฤษภาคม 2554). จาก <http://webcache.googleusercontent.com>
- โกศล วงศ์สวรรค์, สุธีลา ตูลยะเสถียร และสสิต วงศ์สวรรค์. ปัญหาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ รวมสาส์น (1997), 2537.
- จรินทร์ เจริญศรีวัฒนกุล. การแก้ไขปัญหาความยากจน: ประเด็นที่ไม่ควรมองข้าม. จุลสารเศรษฐศาสตร์ (วารสารออนไลน์) 2550; 5(3) : 82-90.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. "คำปรารภ" ใน คำพอสอน ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระดาบส, 2551.
- จุง ดิบบระโคน. การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มสตรีสหกรณ์เกษตรคลองหลวง (คลองสอง) ตำบลคลองสอง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.
- ทองนาค สุภาวัฒน์พันธ์. ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชนหนองนาคำ อำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545.
- ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 6 ฉบับแก้ไขปรับปรุง, กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2550.
- ประเสริฐฐ แยมกลิ่นฟุ้ง และคณะ. สังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ปรียงค์ อารมณ์สุวรรณ. ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจไทยในยุคโลกาภิวัตน์เน้นสัญญาธรรมของพุทธทาสภิกขุ. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.
- พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทา ชุตินฺ). แนวทางการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

พระฐาณี ฐิตวิริโย (จองเจน). การพัฒนาขีดความสามารถของพระสงฆ์เพื่อหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจน. ปริญาปรัชญาคุณุภักดิ์บัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2552.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ธรรมนุญชีวิต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.

..... , พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528.

พระบรมราชาบาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม 2517. จาก <http://th.wikipedia.org>.

พระศรีรัชมงคลบัณฑิต. การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ด. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2548.

พระอุทิศ อภิวิโร (มีดี). การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและเศรษฐกิจ. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

แพรวภัทร ยอดแก้ว. การใช้พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ. สยามวิชาการ. (ออนไลน์) พฤศจิกายน 2552-กุมภาพันธ์ 2553; 10 (15) จาก <http://www.gotoknow.org/posts/385231>

วันเพ็ญ พวงพันธ์บุตร. มนุษย์กับสังคม. ลพบุรี : ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, 2542.

วิกิพีเดีย. 2553. เศรษฐกิจพอเพียง. (ออนไลน์) (13 พฤษภาคม 2554). จาก <http://th.wikipedia.org>.

วิกิพีเดีย. ธรรมนูญมีกตประโยชน์. (ออนไลน์) 2554 (อ้างเมื่อ 11 พฤษภาคม 2555). จาก <http://www.wikipedia.org>.

วิธีกำจัดความยากจน และพุทธวิธีสร้างความรู้ (ออนไลน์). 2552 (อ้างเมื่อ 12 พฤษภาคม 2554). จาก <http://www.gotoknow.org/posts/262688>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. สังคมวิทยาปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

สุชาติ ธาดาธำรงเวช. การแก้ไขปัญหาความยากจน. จุลสารเศรษฐศาสตร์ (วารสารออนไลน์) 2549; 4(4): 1-8.

สุพัตรา สุภาพ. ปัญหาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2546.

สุพิศวง วรธรรมพันทา. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : โปรแกรมวิชาสังคมวิทยา คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสมเด็จพระเจ้าพระยา, 2542.

สุเมธ ตันติเวชกุล. เศรษฐกิจพอเพียง ทางเลือก... ทางรอด.; ใน เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป. **ฝ่าอนาคตประเทศไทย 2552**. กรุงเทพฯ: บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด, 2549.

เสกสรรค์ กาศโอสถ. **การแก้ไขปัญหาคความยากจนในชนบทด้วยเศรษฐกิจแบบพอเพียง**. (ออนไลน์) (13 พฤษภาคม 2554). จาก <http://www3.cdd.go.th>

เสรี พงศ์พิศ. 2548. **มหาวิทยาลัยชีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน**. (ออนไลน์) (13 พฤษภาคม 2554). จาก <http://www.phongphit.com>

อภิชัย พันธเสน. **พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2547.

ภาคผนวก ก  
(แบบสอบถามเพื่อการวิจัย)



### แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจน  
ของชุมชนผู้ผลิตปลาต้มเทศบาลเมืองยโสธร

-----

#### คำชี้แจง

1. ผู้ตอบแบบสอบถามนี้ คือ กลุ่มชุมชนผู้ผลิตปลาต้มในเขตเทศบาลเมืองยโสธร รวมทั้งหมด  
337 คน

2. แบบสอบถามชุดนี้ มี 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความ

ยากจน

3. กรุณาตอบแบบสอบถามให้ครบถ้วนตามความเป็นจริง

4. ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะใช้เพื่อการวิจัยครั้งนี้เท่านั้นจะไม่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามปกติของท่าน และจะเก็บข้อมูลนี้ไว้เป็นความลับ

ขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่งในการให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถามนี้

จำรัส บุคตาพงษ์  
หัวหน้าโครงการวิจัย

**ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม**

คำชี้แจง โปรดตอบตามความเป็นจริงโดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ( )

**เพศ**

( ) ชาย

( ) หญิง

**อายุ**

( ) ต่ำกว่า 25 ปี

( ) 25 - 35 ปี

( ) 36 - 45 ปี

( ) 46 - 55 ปี

( ) 55 ปีขึ้นไป

**ระดับการศึกษา**

( ) ชั้นประถมศึกษา

( ) ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

( ) ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

( ) อนุปริญญา

( ) ปริญญาตรี

( ) สูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป

**สภาพทางเศรษฐกิจ**

ครอบครัวมีรายได้ ต่อปีเฉลี่ยโดยประมาณ

( ) ต่ำกว่า 50,000 บาท

( ) 50,001 - 60,000 บาท

( ) 60,001 - 70,000 บาท

( ) 70,001 - 80,000 บาท

( ) 80,001 - 90,000 บาท

( ) 90,001 - 100,000 บาท

( ) มากกว่า 100,000 บาท ขึ้นไป

รายจ่าย ต่อปีเฉลี่ยโดยประมาณ

( ) ต่ำกว่า 10,000 บาท

- ( ) 10,001 – 20,000 บาท
- ( ) 20,001 – 30,000 บาท
- ( ) 30,001 – 40,000 บาท
- ( ) 40,001 – 50,000 บาท
- ( ) มากกว่า 50,000 บาท ขึ้นไป

สภาพหนี้สิน

- ( ) ไม่มี
- ( ) มี

แหล่งหนี้สิน

- ( ) กองทุนหมู่บ้าน
- ( ) ธ.ก.ส.
- ( ) ที่อื่น ๆ (ระบุ.....)

การชำระหนี้เงินกู้คืนได้ตามเงื่อนไขของแหล่งหนี้

- ( ) สามารถ
- ( ) ไม่สามารถ

การชำระหนี้

- ( ) ติดค้างไว้ก่อน
- ( ) ชำระแต่ดอกเบี้ย
- ( ) กู้ยืมจากแหล่งอื่นมาใช้คืน
- ( ) อื่น ๆ (ระบุ.....)



ตอนที่ 2 หลักทฤษฎีมีกัตตะประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจน

ข้อความถาม	ระดับ				
	5	4	3	2	1
<b>1. ด้านอุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร</b>					
มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจในหน้าที่ของตนอยู่อย่างสม่ำเสมอ					
ประกอบอาชีพที่เป็นอาชีพที่สุจริต ไม่คดโกงผู้อื่น					
ไม่ปล่อยให้เวลาให้ว่างไปโดยเปล่าประโยชน์ในแต่ละวัน					
เป็นผู้มีความพอใจ และภูมิใจในงานที่ทำนั้น ๆ และหมั่นเรียนรู้ทำงานให้ดียิ่งขึ้น					
ศึกษาและค้นคว้าหาความรู้ใหม่เพื่อปรับปรุงงานในชีวิตประจำวันให้ดียิ่งขึ้นไปอีก					
มีการปรึกษาหารือผู้ที่ชำนาญในงานที่ทำกว่าท่านแล้วนำคำสอนมาประยุกต์ใช้ในงาน					
<b>2. ด้านอารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้</b>					
บริหารทรัพย์สินที่ได้มาเป็นสัดส่วน ส่วนหนึ่งนำไปเลี้ยงดูตนเอง ครอบครัว บิดา มารดา บริวาร ส่วนหนึ่งนำไปลงทุน และอีกส่วนหนึ่งนำไปทำบุญ					
ไม่นำทรัพย์สินที่หามาได้ไปใช้ในการเล่นการพนัน และอบายมุขทุกชนิด					
รู้จักแบ่งสินทรัพย์ที่ได้มาเก็บออมไว้ใช้ในคราวจำเป็น และเจ็บป่วย					
หลีกเลี่ยงการทำความชั่วหรือการมัวเมากับอบายมุข เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท					
เข้าร่วมกับชุมชนในการดำเนินแก้ปัญหาอาชญากรรมประเภทล่วงเกินทรัพย์สินของผู้อื่นให้หมดไป					
มีการถ่ายทอดภูมิความรู้ให้ลูกหลานได้สืบทอดอาชีพ					
<b>3. ด้านกัลยาณมิตตตา การคบหาคนดีเป็นมิตร</b>					
ไม่ยอมคล้อยตามเพื่อนบ้านที่คอยชักจูงไปในทางฉิบหาย เสียทรัพย์ เสียเวลา และเสียสุขภาพ					
ท่านคอยห้ามมิให้เพื่อนทำชั่ว และแนะนำหนทางแห่งความดี ความเจริญให้แก่เพื่อนบ้าน					

เพื่อนบ้านของท่านมีความปรารถนาดีต่อท่านและสามารถพึ่งพากันและกันได้					
ภายในชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มเพื่อกำหนดมาตรฐาน และราคาขายสินค้าให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน					
<b>4. ด้านสมชีวิิตา การเลี้ยงชีพตามสมควร</b>					
ท่านเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่แสวงหามาได้ ไม่ตระหนี่จนไม่ได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินและไม่สุรุ่ยสุร่ายจนมีรายได้ไม่พอจ่าย					
ไม่กู้ยืมเงินเพื่อนำมาซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยตามแฟชั่น เช่น โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต เป็นต้น					
มีการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาลงทุนในการประกอบอาชีพ					
หมั่นอบรมสั่งสอนให้บุตรหลานรู้จักประหยัด ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเกินฐานะ					
มีการแบ่งเงินกำไรส่วนหนึ่งบริจาคให้การกุศลเป็นประจำเสมอ					
มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน เพื่อให้ทราบถึงผลกำไรขาดทุนในการประกอบอาชีพ					

**ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน**

ท่านมีข้อเสนอแนะในการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจนให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไรบ้าง

1. ....
2. ....
3. ....

ขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง  
ที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ข  
(แบบสัมภาษณ์)



## แบบสัมภาษณ์

### โครงการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธร”

-----

**คำชี้แจง :** แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์ **1.** เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธร **2.** เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่มีต่อการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธรและ **3.** เพื่อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธรเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน **23** รูป/คน ซึ่งเป็นผู้มีความเกี่ยวข้องและมีความรู้ในการผลิตและจำหน่ายปลาสด โดยแบ่งประเด็นคำถามออกเป็น **3** ตอน ดังนี้

#### ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้การสัมภาษณ์

ชื่อ ..... ฉายา/สกุล ..... /.....  
 อายุ/พรรษา ..... ปี / .....  
 การศึกษา ..... อาชีพ.....  
 ชุมชน/ที่อยู่..... หมู่ที่ ..... ตำบล .....  
 อำเภอ ..... จังหวัด..... ไปรษณีย์.....  
 โทรศัพท์ .....

#### ตอนที่ 2 หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความยากจน

**2.1** สภาพแวดล้อมของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธรที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพนั้นควรประกอบด้วยอะไร

**2.2** หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสดเทศบาลเมืองยโสธร ควรประกอบด้วยหลักธรรมอะไรบ้าง

**2.3** หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ประกอบด้วยอะไรบ้างและหลักธรรมนั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสดได้อย่างไร

2.4 ท่านเคยนำหลักธรรมข้ออื่น ๆ ในพระพุทธศาสนาไปใช้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามได้แก่อะไร

### ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและแนวทางการนำหลักธรรมในพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร

3.1 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธร ควรประกอบด้วยหลักธรรมอะไรบ้าง ข้อใด เพราะเหตุใด

3.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนผู้ผลิตปลาสามเทศบาลเมืองยโสธรควรเป็นแบบใดและมีวิธีการอย่างไร

3.3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

สัมภาษณ์ วันที่ ..... เดือน .....พ.ศ. ....

สถานที่ .....

กราบขอบพระคุณอย่างยิ่ง

จำรัส บุตดาพงษ์

หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ค  
(ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย)

## รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

### 1. พระสุทธิสารโสภณ

การศึกษา

เปรียญธรรม 4 ประโยค

ศน.บ. (วิชาเอกปรัชญา)

**M.A. (Philosophy)**

**Ph.D. (Bali and Buddhist Study)**

ตำแหน่ง

- รองอธิการบดี วิทยาเขตร้อยเอ็ด  
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย  
- เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธ)

### 2. พระมหาจิรายุทธ ปโยโค

การศึกษา

เปรียญธรรม 6 ประโยค

ศน.บ. (การสอนภาษาไทย)

ศน.ม. (การจัดการศึกษา)

ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำ คณะศึกษาศาสตร์  
วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

### 3. พระปริยัติธีรวงศ์

การศึกษา

เปรียญธรรม 6 ประโยค

ศน.บ. (ภาษาอังกฤษ)

ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา)

ตำแหน่ง

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร (รก.)

ภาคผนวก ง  
(รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์)



## รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	ชื่อ-นามสกุล	คุ้ม/ชุมชน
1.	นางบัวไข ชื่นตา	วัดกลางศรีไตรภูมิ
2.	นางเรวดี โพธิ์ศรี	ท่าศรีธรรม
3.	นายไสว บุญเรือง	วัดเนรมิต
4.	นางสมภรณ์ ธาระพันธ์	วัดสิงห์ท่า
5.	นายอดุลย์ มูลสาร	บ้านเหนือ
6.	นายนงนุช สมานเลิศ	บ้านหัวโนนตาล
7.	นายสท้าน ทาระพันธ์	เทศบาล 1
8.	นายอุทัย ปัญญาไว	เทศบาล 2
9.	นายประพันธ์ สุริยะโรจน์	เทศบาล 3
10.	นางสมพร ส่งศรี	อบจ.
11.	นางอาภรณ์ ธาระพันธ์	วัดบ้านบ่อ
12.	พระประสิทธิ์สีลคุณ	แยกดับเต่า
13.	นายประวิทย์ วิเศษแก้ว	บขส.
14.	นายจีระศักดิ์ ไวนิยมพงษ์	เมืองเก่า
15.	พระครูประสิทธิ์สีลคุณ	วัดท่าศรีธรรม
16.	พระชัยชนะ ธम्मทินโน	วัดดอนย่าหล้า
17.	พระมหาสุพรรณ วิสารโท	วัดมหาธาตุ
18.	นายศักดิ์ชัย ไวนิยมพงษ์	ท่าศรีธรรม
19.	นางเตรียมใจ ไวนิยมพงษ์	ท่าศรีธรรม
20.	นายสมพงษ์ ทาระพันธ์	สาธารณสุข
21.	นางเพชรรา แสงกล้า	พญาแสน
22.	นายสมัย ชนะชัย	โรงพยาบาล
23.	นายน้อย ชื่นตา	วัดกลางศรีไตรภูมิ

ภาคผนวก จ  
(ประมวลภาพประกอบการสัมมนา)



### ภาพประกอบ

ภาพ 1-2 ขั้นตอนและกรรมวิธีทำปลาต้ม สูตรดั้งเดิม  
แม่ร้อยปลาต้ม ชุมชนบ้านท่าศรีธรรม



### ภาพประกอบ

ภาพ 3-4 ผู้ว่าราชการจังหวัด ตรวจเยี่ยม ชุมชนผลิตปลาต้ม  
แม่ข่ายปลาต้ม ชุมชนบ้านท่าศรีธรรม





### ภาพประกอบ

ภาพ 5-6 ผู้ผลิต ร้านแม่อำปลาส้ม ถนน พรหมโสภา  
ชุมชนวัดกลางศรีไตรภูมิ



### ภาพประกอบ

ภาพ 7-8 : อุปกรณ์และกรรมวิธีรักษาอุณหภูมิการจัดเก็บปลา سالم





ภาพประกอบ

ภาพ 9-10 : ป้ายร้านประชาสัมพันธ์ กลยุทธ์การจำหน่ายปลาส้มของชุมชน





ภาพประกอบ  
ภาพ 11-12 : วัตถุดิบ-สู่กรรมวิธีและเป็นเมนูเลิศรสสู่ร้านอาหารทั่วไป







ภาพประกอบ

ภาพ 13-14 : จำหน่ายตามวิถีชุมชนผลิตปลาต้ม  
ในเขตเทศบาลเมืองเมืองยโสธรและจังหวัดใกล้เคียง

## ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายจำรัส บุตดาพงษ์
วันเกิด	วันจันทร์ที่ 8 เดือนมิถุนายน พุทธศักราช 2513
สถานที่เกิด	เลขที่ 55 หมู่ 5 บ้านหนองบัวทอง ตำบลสมสะอาด อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46110
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 2 ถนนพรมไสภา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร 174 หมู่ที่ 3 ถนนวาริราชเดช ตำบลทุ่งแต้ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร 35000 โทรศัพท์ 08-1265-4484
การศึกษา	พ.ศ. 2535 เปรียญธรรม 6 ประโยค สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2539 ศาสนศาสตรบัณฑิต (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2545 ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนาและปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย